

Norskamerikansk identitet i Stoughton, Wisconsin

1880-1920

Trond Espen Teigen Bjoland

Masteroppgave i historie

Institutt for arkeologi, historie, kultur- og
religionsvitenskap

UNIVERSITETET I BERGEN

Våren 2018

Norskamerikansk identitet i Stoughton, Wisconsin

1880-1920

© Trond Espen Teigen Bjoland

2018

Norskamerikansk identitet i Stoughton, Wisconsin

Trond Espen Teigen Bjoland

<https://bora.uib.no/>

Abstract

Between 1825 and 1930, hundreds of thousands of Norwegians crossed the Atlantic Ocean in the hope of a better future in America. The migrants spread across the American continent, and settled in different forms of local communities. Over time they have influenced, and been influenced by, the communities they became a part of. In this Master's thesis, I have studied the small town of Stoughton in Wisconsin, where immigrants from Norway constituted a majority of the population around 1900. The purpose is to investigate how the Norwegian-American ethnic identity was maintained and developed from 1880 to 1920 in what could be described as an ethnic colony, by studying specific cultural elements in the town. These elements included social organizing in religious context, political participation, usage of the Norwegian language and ethnic celebration.

The terms "pluralism" and "assimilation" are important in the thesis, because the continuation and development of cultural elements inspired by Norway may have influenced the immigrant's ethnic identity. My study have shown that pluralism and assimilation existed simultaneously in the investigated period, because variations of some cultural elements were maintained at least until 1920, while others were developed and adapted between 1880 and 1920. This is particularly easily identifiable in the usage of the Norwegian language. Inhabitants in Stoughton used Norwegian during the whole period, but English became increasingly used among the immigrants in the years leading up to 1920.

Celebration of the Norwegian Constitution Day on May 17th is also an important part of understanding the inhabitant's collective identity. In the early period, the constitution day was celebrated in small private gatherings, while towards the end of the period, citywide celebrations were organized. These included all inhabitants, and were not limited to the Norwegian-American ethnic group. This development shows a transition from a Norwegian identity to a more symbolic Norwegian-American one. Thus, the conclusions of the thesis highlight the emergence of a new local identity across ethnic divisions, with local patriotism connected to Stoughton's Norwegian-American history.

Forord

Arbeidet med masterprosjektet har vært en givende opplevelse. Både faglige og personlige relasjoner har vært viktige i dette arbeidet, og jeg ønsker i det følgende å vise min takknemlighet til personer som har bidratt med råd og støtte i studietiden.

Først ønsker jeg å takke min veileder Christhard Hoffmann for mange gode råd og samtaler. Blant annet ved nøye gjennomlesninger og konstruktive tilbakemeldinger har han vært en sterk støtte under masterstudiene. Jeg vil også takke andre veiledere og medstudenter ved masterseminargruppen, som også har bidratt med råd og støtte i arbeidet.

Jeg vil takke Odd Lovoll for hans gode råd og støtte. Våre gode samtaler har vært av stor betydning både før, under og etter mitt opphold i USA. Norwegian-American Historical Association har også vært behjelpelige i arbeidet, og har vært imøtekommende både ved kontakt over epost og ved vårt møte på St. Olaf College i Northfield. Jeg er også takknemlig for gode råd fra Terje Joranger, særlig i forbindelse med oppgavens geografiske innsnevring.

Under mitt opphold i Stoughton bidro flere personer i lokalsamfunnet til at studiene kunne gjennomføres på en produktiv måte. Menigheten ved First Lutheran Church, ved pastor Lehman, var svært imøtekommende og engasjerte i mine studier. Særlig Marcia Lunde Seybold og Laura Stokstad bidro i mine studier av kirkens arkiver, og var ellers behjelpelige med praktiske forhold under mitt opphold. Stoughton Public Library la til rette for studier av dokumenter i deres arkiver, og jeg er takknemlig for den gode hjelpen og støtten fra Eloise Christensen.

Jeg vil også takke familie og venner for uvurderlig støtte og gode samtaler i arbeidet med masteroppgaven.

Bergen, april 2018

Trond Espen Teigen Bjoland

Innholdsfortegnelse

Abstract	IV
Forord	V
1 Innledning.....	1
1.1 Tematisk oversikt	1
1.2 Tematisk avgrensning	3
1.3 Problemstilling	5
1.4 Teoretisk rammeverk.....	6
1.5 Historiografi	15
1.6 Kilder og metode.....	17
1.7 Oppgavens oppbygning.....	20
2 Demografisk utvikling i Stoughton og byens omgivelser	22
2.1 Befolkningsutvikling i Wisconsin.....	23
2.2 Befolkningsutvikling i Dane County.....	28
2.3 Befolkningsutvikling i Stoughton	32
2.4 Kjodemigrasjon	37
2.5 Mandt og hans fabrikker	40
2.6 Konkluderende refleksjoner	41
3 Etnisk lederskap: Religion og politikk	43
3.1 Samhold gjennom religion	45
3.2 Alkoholsaken.....	55
3.3 Politikk	67
3.4 Konkluderende refleksjoner	70
4 Etnisk identitet: Språk og feiring	72
4.1 Språk.....	72
4.2 Etnisk feiring.....	85
4.3 Konkluderende refleksjoner	96
5 Avslutning	98
Kilder.....	103
Litteratur.....	106

Liste over tabeller

Tabell 3.1.1	Befolkningsutvikling i Wisconsin	24
Tabell 3.1.2	Befolknings sammensetning i Wisconsin	26
Tabell 3.2.1	Befolkningsutvikling i Dane County	28
Tabell 3.2.2	Fødesteder for befolkningen i Dane County	30
Tabell 3.3.1	Befolkningsutvikling i Stoughton	33
Tabell 3.3.2	Befolknings sammensetning i Stoughton	34

1 Innledning

I 1825 startet en migrasjonsstrøm som førte hundretusener av nordmenn over Atlanterhavet i håp om en bedre fremtid i Amerika. Migrantene spredte seg over det amerikanske kontinentet, og ble en del av den omfattende befolkningsveksten USA opplevde på 1800- og begynnelsen av 1900-tallet. I disse nye omgivelsene etablerte de norske utvandrerne seg både i eksisterende og nyetablerte lokalsamfunn. De bosatte seg blant annet i store byer og små tettsteder, og over tid har de både påvirket og blitt påvirket av samfunnet de ble en del av. I mitt masterprosjekt ønsker jeg å studere de norske migrantene, samt deres etterkommere, og undersøke deler av deres liv og tilværelse som norskamerikanere. Jeg er særlig interessert i deres rolle i utviklingen av lokalsamfunnet i småbyen Stoughton i Wisconsin, og vil presentere denne byen nærmere i de følgende kapitlene.

En forklaring av årsakene som lå til grunn for valget av Stoughton som utgangspunkt for denne studien følger under den tematiske avgrensningen, men den overordnede begrunnelsen var byens særlige tilknytning til Norge og norsk immigrasjon. Rundt år 1900 hadde stedet en majoritet av innbyggere med bakgrunn fra Norge, og byen passer dermed godt for å undersøke utvikling av en norskamerikansk identitet i et område som kan beskrives som en etnisk koloni. I dette innledende kapittelet vil jeg kort presentere en oversikt over temaet for masteroppgaven. Oversikten vil gjøre rede for de store linjene ved den norske utvandringen, og slik beskrive rammene rundt temaet for resten av studien. Jeg vil også avgrense temaet og formulere en konkret problemstilling. Videre vil feltets historiografi diskuteres, og jeg ønsker slik å undersøke den eksisterende forskningslitteraturen i tilknytning til det aktuelle temaet. Også aktuelle kilder og metoder vil omtales, før kapittelet avsluttes med en forklaring av oppgavens oppbygning.

1.1 Tematisk oversikt

Det overordnede temaet for denne masteroppgaven vil være den omfattende utvandringen fra Norge på 1800- og begynnelsen av 1900-tallet. Historikere regner ofte overfarten av sluppen *Restaurasjonen* i 1825 som starten på denne migrasjonsstrømmen. 52 mennesker seilte fra Stavanger i det 39 tonn tunge skipet, og ankom New York høsten samme år.¹ I de påfølgende

¹ Odd S. Lovoll, *Det Løfterike Landet*(Oslo: Univ.forl., 1983), 15.

105 årene emigrerte over 850 000 nordmenn, og en stor andel av disse bosatte seg i USA.² Samtidig med den norske utvandringen pågikk en masseemigrasjon ut fra Europa, og USA var det viktigste mottakerlandet. Av totalt 50 millioner europeiske emigranter reiste ifølge historikeren Odd Lovoll 35 millioner til de forente statene.³

De første årene etter 1825 var preget av sporadiske overfarter, men den norske emigrasjonen ble årvisst fra 1836. I 1840-årene økte antallet migranter, og fra midten av 1860-tallet kan man snakke om en masseutvandring. Denne kan deles i tre store bølger. Den første pågikk fra 1866 til 1873, den andre fra 1880 til 1893 og den siste startet rundt århundreskiftet og varte i omtrent ti år.⁴ Mange av migrantene vendte aldri tilbake til Norge, men en liten motstrøm førte noen av dem tilbake til opprinnelseslandet, særlig etter 1891.⁵ Sammensetningen av utvandrerne varierte i løpet av utvandningsperioden. Før 1870-tallet var migrasjonsstrømmen preget av familieutvandring, mens den senere fikk karakter av at enkeltpersoner flyttet uten familie. Mot slutten av masseutvandringen var en stor andel av migrantene relativt unge, og andelen menn økte gjennom hele perioden. Et annet kjennetegn ved utvandrerne er at en stor andel av dem flyttet fra rurale områder i Norge. Fra 1860-tallet emigrerte imidlertid også nordmenn fra byene, særlig håndverkere og andre med fagkunnskap i såkalte byyrker.⁶

Flere potensielle årsaker har blitt nevnt for å forklare den omfattende migrasjonen, og historikere har ulike syn på hvilke årsaker som har hatt størst betydning. Den norske forskeren Ingrid Semmingsen har særlig lagt vekt på «push»-faktorer. Disse inkluderer elementer som bidro til å «dytte» migrantene bort fra Norge, blant annet manglende religionsfrihet og økonomiske utfordringer. Slike forklaringer kan sees i sammenheng med «pull»-faktorer, som inkluderer elementer som kunne «dra» migrantene mot USA, blant annet billig jord i Amerika.⁷ Tradisjonelle fremstillinger vektlegger også bakgrunnsfaktorer som økonomiske utfordringer og arbeidsledighet blant den tallrike ungdomsgruppen på 1880-tallet. Lovoll argumenterer likevel imot at migrantene var tvunget av forholdene. Han mener heller at utvandringen var frivillig, og basert på den enkeltes vurdering av minus- og plussfaktorer.⁸

² Arnfinn Engen, *Utvandringa, Det Store Oppbrotet, Vår Nære Fortid* (Oslo: Samlaget, 1978), 7 og 36.

³ Lovoll, *Det Løfterike Landet*, 10.

⁴ *Ibid.*, 14 og 33.

⁵ *Ibid.*, 14 og 34.

⁶ *Det Løfterike Landet : En Norskamerikansk Historie*, [Rev. utg.]. ed. (Oslo: Universitetsforl., 1997), 35-36.

⁷ Einar Niemi, "Norsk Emigrasjonsforskning Siden Ingrid Semmingsen: Veien Videre?," *Migrasjon og tilpasning* (1998): 14.

⁸ Lovoll, *Det Løfterike Landet : En Norskamerikansk Historie*, 35-36.

De første immigranter fra Norge i USA bosatte seg i delstaten New York, men ble raskt kjent med mulighetene lengre vest på det amerikanske kontinentet. I 1833 reiste Cleng Peerson mot Illinois for å undersøke disse forholdene. Peerson var svært innflytelsesrik for de tidlige migrantene, og har blant annet blitt omtalt som «stifinner» og «utvandringens far».⁹ I løpet av 1830-tallet flyttet et stort antall norske immigranter til Illinois, og på 1840-tallet ble Wisconsin et kjerneområde for norsk immigrasjon.¹⁰ Urbaniseringsgraden er sentral for å forstå bosetningsmønstrene blant de norske immigranter. I 1900 bodde 63 prosent av norske immigranter i rurale områder, og blant den andre generasjonen norskamerikanere var andelen 74 prosent. Omtrent 50 prosent av norskamerikanerne arbeidet som bønder. Dette utgjorde en langt større prosentandel enn blant noen andre nasjonaliteter.¹¹ Urbaniseringsgrad vil, i likhet med den generelle befolkningsutviklingen, nærmere omtales i kapittel 2.

1.2 Tematisk avgrensning

Immigranter fra Norge bosatte seg i store deler av USA, men etter Peersons reiser ble særlig Midtvesten et viktig mottaksområde for denne befolkningsgruppen. I Midtvesten eksisterte både spredt bebygde rurale jordbruksområder og større urbane sentrum, og de norske immigranter bosatte seg i ulike former for lokalsamfunn. Andelen norskamerikanere i rurale områder var høy, og småbyer var attraktive ankomstområder for immigranter. Blant andre Lovoll omtaler dette, og skriver at norske immigranter og deres etterkommere ser ut til å ha et «spesielt bånd til småbyer og landsbylivet».¹² Dette spesielle båndet er bakgrunnen for valget om å undersøke en konkret småby i denne studien.

En rekke småbyer med stor norskamerikansk kulturell innflytelse vokste frem på 1800- og begynnelsen av 1900-tallet, og flere elementer påvirket valget av Stoughton som utgangspunkt for denne studien. Bosetningen ble etablert av Luke Stoughton i 1844, og i løpet av de påfølgende tiårene vokste den frem som et lite sentrum. Byens plassering, i kjerneområdet for norske immigranter på midten av 1800-tallet, bidro til en jevn tilstrømning av norske immigranter over lang tid, og en tydelig norskamerikansk kulturell karakter er identifiserbar i området. Dette er blant annet bemerket av Svein Nilsson, som var redaktør av magasinet *Billed-*

⁹ *Det Løfterike Landet*, 16.

¹⁰ *Ibid.*, 40-41.

¹¹ Odd S. Lovoll, Todd W. Nichol, and Norwegian-American Historical Association, *Norwegians on the Prairie: Ethnicity and the Development of the Country Town* (St. Paul, Minn: Minnesota Historical Society Press, 2006), 4-7.

¹² *Ibid.*, 4.

Magazin fra 1868 til 1870. Han beskrev at over halvparten av bøndene som bedrev handel i Stoughton i 1870 var nordmenn, og at en nykommer fra Norge ville bli overrasket over å bli møtt av et sted der både språk og levemåte i stor grad minnet om landet de forlot. Han kommenterte at *norskheten*, med alle sine særegenheter, fantes i en renere form i Stoughton enn noen andre steder i USA.¹³ Befolkningsutviklingen i byen vil undersøkes i delkapittel 2.3, og kilder tyder på at Stoughton rundt år 1900 hadde en stor majoritet av innbyggere med bakgrunn fra Norge. Det vil derfor være interessant å undersøke om konflikter og utviklings-trekk blant norskamerikanerne fulgte samme mønster i dette lokalsamfunnet som i lokal-samfunn der immigranter fra Norge utgjorde en minoritet.

Jeg ønsker særlig å undersøke konkrete kulturelle trekk som på ulike måter kan knyttes til Norge, og som preget lokalsamfunnet i Stoughton i retning av en norskamerikansk etnisk koloni. Religion er et sentralt trekk som hadde stor betydning for norskamerikanere, både lokalt og generelt i Amerika. Særlig First Lutheran Church i Stoughton er sentral i denne sammenheng på grunn av menighetens alder og størrelse. Fellesskapet i menighetene og innflytelsen fra religiøse ledere kan ha vært viktig for innbyggernes opplevde tilhørighet til Norge. Religiøse ledere kan her fremstå som etniske ledere, i likhet med norskamerikanske politiske aktører. Politisk deltakelse er knyttet til integrering, og vil følgelig være betydningsfullt for studien. Andre sentrale trekk i tilknytning til etnisk identitet inkluderer språk og etnisk feiring. Bruk av det norske språket i lokalsamfunnet, og endringen innen språkbruk i byen, er viktig på grunn av språkets betydning for etnisitet og identitet.¹⁴ Etnisk feiring, og særlig feiringen av den norske grunnlovsdagen, har fått en sterk symbolsk betydning for Stoughton, og vil følgelig være sentralt i undersøkelsen av utviklingen av en lokal identitet.

Flere begrunnelser ligger til grunn for studiens kronologiske avgrensning. Jeg vil i hovedsak ta utgangspunkt i perioden 1880 til 1920, fordi dette er en periode i Stoughtons historie som var særlig kjennetegnet av en høy andel norskfødte innbyggere. Ifølge Nilsson hadde under halvparten av Stoughtons innbyggere bakgrunn fra Norge i 1870, men mot slutten av 1800-tallet utgjorde denne gruppen en stor majoritet.¹⁵ Tilstrømningen av nye immigranter fra Norge

¹³ Svein Nilsson, *A Chronicler of Immigrant Life: Svein Nilsson's Articles in Billed-Magazin, 1868-1870*, vol. 6, Authors Series (Norwegian-American Historical Association : Trykt Utg.) (Northfield, Minn: Norwegian-American Historical Association, 1982), 132.

¹⁴ Denne sammenheng vil videre diskuteres i delkapittel 1.4 og 3.1.

¹⁵ Befolkningsutviklingen vil videre diskuteres i kapittel 2. Nilssons estimat fra 1870 er hentet fra Nilsson, *A Chronicler of Immigrant Life: Svein Nilsson's Articles in Billed-Magazin, 1868-1870*, 6, 133.

vedvarte gjennom hele den avgrensede perioden, og de nyankomne migrantene kan ha hatt stor innflytelse på byens lokalmiljø. I tillegg ble mange barn av norske immigranter født i perioden, og det vil derfor være mulig å undersøke endringer som har bakgrunn i generasjonsskiftene fra første- til andregenerasjons immigranter. Den nevnte perioden representerer også en god økonomisk periode for Stoughton, med stor produksjon i lokal industri. Byens vekst fortsatte til omtrent 1920, og dette fremstår som et naturlig endepunkt for denne studien. En undersøkelse av lokale fenomener og endringer over en periode på 40 år vil gi mulighet til å identifisere utvikling innen både demografi og kultur, og dette vil gi god innsikt i en spennende del av byens historie. Til tross for at hovedvekten i oppgaven omhandler denne perioden, vil også noen opplysninger utenfor den nevnte tidsperioden omtales for å skape forståelse for sammenhengen og effektene ved ulike deler av studien.

1.3 Problemstilling

Jeg ønsker å ta utgangspunkt i de nevnte forestillingene om Stoughtons nære tilknytning til norskamerikanske kulturelle trekk, og vil undersøke byen med bakgrunn i påstanden om at den fremsto som en etnisk koloni på slutten av 1800-tallet og begynnelsen av 1900-tallet. Det følgende spørsmålet vil dermed fungere som en overordnet problemstilling for masteroppgaven:

Hvordan ble en norskamerikansk etnisk koloni utviklet i Stoughton i perioden 1880 til 1920?

Denne problemstillingen danner grunnlaget for en studie som omhandler et konkret lokalsamfunn med sterk innflytelse fra norske immigranter. Den åpner for et bredt perspektiv, og studien kan inkludere blant annet sosialhistoriske og kulturhistoriske tilnærminger. En undersøkelse som omhandler utviklingen av lokalsamfunnet kan bidra til å belyse spørsmål knyttet til den eventuelle innflytelsen de norske immigrantene hadde over stedets kulturelle utvikling. Jeg vil derfor studere konkrete kulturelle trekk som kan ha påvirket byens preg som en etnisk koloni. Det er her viktig å presisere at norskamerikansk identitet ikke utelukkende tilsvarer videreføring av kulturelle trekk fra immigrantenes bakgrunn fra Norge. Også tilpasning til det amerikanske samfunnet og endring av kulturelle trekk med inspirasjon eller bakgrunn fra Norge vil ha betydning for den norskamerikanske identiteten. Utviklingen av en etnisk koloni var følgelig en vedvarende prosess som inkluderte både tilpasning og videreføring av kulturelle

trekk gjennom hele den avgrensede perioden fra 1880 til 1920, til tross for at norske immigranter utgjorde en majoritet i Stoughton allerede tidlig i denne perioden.

1.4 Teoretisk rammeverk

Noen sentrale begreper bør diskuteres som en del av etableringen av et teoretisk rammeverk for studien. Forskere har vist interesse for ulike begreper tilknyttet etnisitet, og en betydelig mengde litteratur er skrevet på området.¹⁶ Mange har forsøkt å definere «etnisitet» ved å bruke enkle og oversiktlige formuleringer, men ulikheter i definisjonene gir anledning for videre utforskning i etnisitetsbegrepenes innhold og essens. Jeg vil i det følgende diskutere noen sentrale elementer som inngår i etnisitetsdefinisjonene, og forsøke å klargjøre hvordan ulike etnisitetsbegreper vil brukes videre i oppgaven.

I søken etter bedre forståelse av begrepet «etnisitet» fremstår det nært beslektede begrepet «etnisk gruppe» som sentralt. Den amerikanske kulturgeografen Wilbur Zelinsky trekker frem flere tidligere definisjoner av etniske grupper, som alle inkluderer noen viktige elementer. Definisjonene legger vekt på at en etnisk gruppe består av en gruppe mennesker som deler et sett med kulturelle trekk. Disse trekkene bidrar til å skape et skille i møte med andre mennesker de er i kontakt med. Samtidig er definisjonene ulike, blant annet ved at noen legger mer vekt på hvordan gruppen oppfatter seg selv, mens andre i større grad inkluderer trekk som kan identifiseres utenfra. Alle definisjonene Zelinsky trekker frem mangler imidlertid informasjon om omfanget eller størrelsen til en etnisk gruppe. Et minimum eller maksimum antall personer som må inkluderes for at samlingen av mennesker skal kunne omtales som en etnisk gruppe er ikke formulert, til tross for at han mener denne informasjonen er vesentlig. Heller ikke gruppens tetthet er behandlet, og definisjonene avklarer ikke om gruppen må befinne seg innenfor et konkret avgrenset område, eller om de kan være spredt over større områder.¹⁷

Zelinsky argumenterer for at alle etniske grupper, uten unntak, er sosialt konstruert, og at alle er av moderne opprinnelse. Dette innebærer at fellesskapene dannes i sosiale sammenhenger som inkluderer både medlemmene av gruppen, og mennesker som står på utsiden. Slike fellesskap kan ha forestillinger om en felles kultur og historie som går langt tilbake i tid, men

¹⁶ Wilbur Zelinsky, *The Enigma of Ethnicity: Another American Dilemma* (Iowa City: Iowa City, US: University of Iowa Press, 2001), ix.

¹⁷ *Ibid.*, 2-3.

de etniske gruppene i seg selv har oppstått i moderne tid. Videre mener Zelinsky at gruppene ikke forblir uendret, men at de nødvendigvis er dynamiske kollektiv og gjenstand for endring over tid. Vedlikeholdet av grensene mot andre grupper, og dermed en form for motstand mot menneskene utenfor fellesskapet, er også en viktig komponent i definisjonen av en etnisk gruppe, fordi en etnisk gruppe nødvendigvis må kunne identifiseres som noe annet enn menneskene den omgir seg med.¹⁸ Med bakgrunn i blant annet disse refleksjonene lanserer Zelinsky sin egen definisjon av en etnisk gruppe:

*«The ethnic group is a modern social construct, one undergoing constant change, an imagined community too large for intimate contact among its members, persons who are perceived by themselves and/or others to share a unique set of cultural and historical commonalities, which may be real or imagined. It comes into being by reasons of its relationships with other social entities, usually by experiencing some degree of friction with other groups that adjoin it in physical or social space. Levels of awareness of its existence can vary considerably over time and in accordance with circumstances. Ethnic groups can exist within a hierarchy that ranges from the smallest aggregation meeting the stated criteria to a politically sovereign national community or even beyond to entities transcending international boundaries. For individuals, affiliation with the ethnic group may be either mandatory or a matter of personal option, one susceptible to change and contingent upon political and social circumstances».*¹⁹

Forskningen tilknyttet etnisitet har lange tradisjoner. I 1963 ble de amerikanske sosiologene Glazer og Moynihans innflytelsesrike bok *Beyond the Melting Pot: The Negroes, Puerto Ricans, Jews, Italians, and Irish of New York City* publisert. Deres bidrag omhandler New Yorks etniske mangfold, og belyser særlig fem ulike etniske grupper i byen. Den sentrale tesen er at assimilering ikke fant sted gjennom en *melting pot*, eller smeltedigel, som tidligere antatt. Ved smeltedigeltesen anså man det amerikanske samfunnet som en smeltedigel, der innbyggere av ulik opprinnelse og tilhørighet ble smeltet sammen til en ny enhet. Noen forstår begrepet som en prosess der ulike etniske grupper ble «smeltet» sammen og omformet til noe nytt, mens andre mener at nye grupper ble «smeltet» inn i en eksisterende masse, og dermed tilpasset seg en angloamerikansk kultur. Glazer og Moynihan argumenterer i stedet for at New Yorks innbyggere fremdeles, på tidspunktet da boken ble skrevet, var inndelt i identifiserbare grupper.

¹⁸ Ibid., 25-27.

¹⁹ Ibid., 44.

Disse gruppene hadde over tid tilpasset seg den angloamerikanske kulturen, men det eksisterte likevel karakteristiske kjennetegn eller trekk som skilte de etniske gruppene fra hverandre. Slike trekk kan inkludere språk, religion, særegne matretter, sosiale skikker eller organisasjoner, og bidrar til å utgjøre gruppens etniske identitet, som kontinuerlig rekonstrueres ved møter med nye erfaringer i Amerika.²⁰

Sosiologen John Milton Yingers artikkel *Ethnicity* fra 1985 omhandler også ulike tolkninger og definisjoner innenfor den sosiologiske etnisitetsforskningen. Han skriver at ulike teoretiske perspektiv, samt det tilgjengelige datamaterialet, påvirker hvilke definisjoner og avgrensninger som brukes. Yinger beskriver at etnisitet, nasjonalitet og opprinnelsesland ofte brukes som synonymer, og mener at man, i studier av etnisitet, bør være oppmerksom på hvilke definisjoner som benyttes.²¹ Jeg vil derfor tydelig skille mellom noen begreper tilknyttet etnisitet, som vil bli viktige videre i studien.

Den norskamerikanske etniske gruppen

Den sentrale etniske gruppen er i denne sammenhengen norskamerikanere, og inkluderer immigranter fra Norge i USA, samt deres etterkommere. Dette fellesskapet passer bra innenfor alle punktene eller kriteriene som er lansert i Zelinskys definisjon. Den fremstår som en moderne sosial konstruksjon, fordi den oppsto i sammenheng med migrasjonsbølgene etter 1825, i forbindelse med norske immigranternes møte med andre nasjonaliteter i Amerika. Gruppen tilbyr et fellesskap som er for stort til direkte kontakt med alle medlemmene, samtidig som den har en begrenset størrelse innenfor rammene av det større amerikanske fellesskapet. Medlemmene deler et sett med oppfatninger om en felles kultur og historie, som inkluderer minner eller forestillinger om forholdene i deres opphavland. Bevisstheten omkring gruppens eksistens varierer over tid og i ulike situasjoner, og kan virke særlig tilstedeværende ved spesielle anledninger, som årlige feiringer av grunnlovsdagen den 17. mai. Den fremstår også som en dynamisk bevegelse under konstant endring.

Et viktig skille kan trekkes mellom innvandringsetnisiteten og migrantenes kulturelle bakgrunn. Innvandringsetnisitet kan beskrives som en ressurs som oppstår i innvandringssituasjonen, som

²⁰ Nathan Glazer and Daniel Patrick Moynihan, *Beyond the Melting Pot: The Negroes, Puerto Ricans, Jews, Italians, and Irish of New York City*(Cambridge, Mass: The M.I.T. Press, 1963).

²¹ J. Milton Yinger, "Ethnicity," in *Annu. Rev. Sociol.*(1985).

da nordmennene ankom USA og bosatte seg der. Etnisiteten innvandrergруппene konstruerer inneholder som nevnt ofte kulturelle elementer fra deres felles bakgrunn, men er like fullt en selektiv konstruksjon der innvandrerne velger ut relevante elementer som passer inn i deres nye situasjon.²² De norske immigrantene i USA reiste fra ulike deler av Norge, og ankom Amerika på forskjellige tidspunkt. Det er derfor vanskelig å snakke om én norskinspirert identitet. Migrantene kan heller ha vektlagt ulike elementer fra deres kulturelle bakgrunn i formingen av deres nye norskamerikanske etniske identitet i USA.

Flere forskere har undersøkt den norskamerikanske etnisiteten. Blant dem er April Schultz, som i sin bok *Ethnicity on Parade: Inventing the Norwegian American Through Celebration* fra 1994 studerer hvordan norske immigranternes etniske identitet kommer til uttrykk gjennom, og påvirkes av, viktige norskamerikanske merkedager. Særlig markeringen av hundreårsjubileet for starten av den norske utvandringen blir analysert. I 1925 samlet over 200.000 mennesker seg i tvillingbyene Minneapolis og St. Paul i Minnesota for å feire dette jubileet. I likhet med Zelinsky mener også Schultz at innvandreretnisiteten er i stadig endring. Hun skriver at etnisitet er en kulturell konstruksjon, og feiringen i 1925 sto sentralt i de norske immigranternes reforhandling og fornying av den norskamerikanske etnisiteten. Videre argumenterer hun for at etnisitet derfor ikke bør bli studert som et statisk sett med verdier som føres videre fra generasjon til generasjon, fordi vi da vil gå glipp av forhandlingen og utviklingen av den etniske identiteten.²³ Markering av norske og norskamerikanske merkedager kan studeres som et uttrykk for norskamerikanernes etniske identitet, og som et trekk som kjennetegner deres fellesskap. Samtidig vil utviklingen som blant annet foregår gjennom slike anledninger være interessant å følge; både for den norskamerikanske etniske gruppen totalt sett, og lokalt i Stoughton.

Også Orm Øverland har skrevet om den norskamerikanske etniske identiteten. I hans bok *Immigrant Minds, American Identities: Making the United States Home, 1870-1930* fra 2000 legger han vekt på fenomenet han omtaler som «*homemaking myths*»; myter, eller fortellinger, som formidles blant etniske grupper for å skape tilhørighet til det amerikanske samfunnet eller

²² Se bl.a. John Hutchinson and Anthony D. Smith, *Ethnicity*, Oxford Readers (Oxford: Oxford University Press, 1996), 4-7. og Fredrik Barth, *Ethnic Groups and Boundaries: The Social Organization of Culture Difference* (Oslo: Universitetsforlaget, 1969), 10-13.

²³ April R. Schultz, *Ethnicity on Parade: Inventing the Norwegian American through Celebration* (Amherst, Mass: University of Massachusetts Press, 1994).

kontinentet. En viktig myte blant norskamerikanerne var fortellingene om vikingenes reiser til Amerika, fordi den kan ha bidratt til å legitimere deres følelse av tilhørighet til USA. Målet med mytene var, ifølge Øverland, ikke å bevare adskilte etniske enklaver, men å bringe videre en del av deres opprinnelige identitet, og slik unngå å forsvinne i «smeltedigelen». På denne måten har fortellingene bidratt til å opprettholde karakteristiske trekk fra den etniske gruppens bakgrunn, som kan ha vært et viktig element i utviklingen av den norskamerikanske etniske identiteten. Øverland vektlegger også, i likhet med Schultz, etniske feiringer og deres rolle når gruppenes etniske identitet endres. Feiringen av 17. mai er et åpenbart eksempel på slike feiringer blant norskamerikanere, men også andre etniske grupper i USA markerer anledninger de opplever som spesielle. Blant disse er den irske festdagen St. Patrick's Day, som blir markert av irskamerikanere i USA. Denne formen for feiring har europeiske røtter, men har utviklet amerikanske trekk. Øverland argumenterer derfor for at det ikke er noe utenlandsk ved feiringene. De kan derimot fungere som en bekreftelse på at den bestemte etniske gruppen har et hjem i Amerika. Feiringen handler således egentlig om deltakernes tilhørighet og plass i det amerikanske samfunnet.²⁴

Stoughton – en etnisk koloni?

En etnisk koloni kan beskrives som et avgrenset område med tett bosetning av medlemmer fra en konkret etnisk gruppe, og som kulturelt er sterkt preget av den etniske gruppens nærvær. Kolonien må også være omgitt av bosetninger der et flertall av innbyggerne ikke er en del av den etniske gruppen, fordi det må kunne trekkes et skille mellom den etniske kolonien og dens omgivelser. Zelinsky eksemplifiserer dette med den sveitsiskamerikanske byen New Glarus i Wisconsin, der blant annet arkitektur, monumenter, museer, mat, musikk og feiringer er påvirket av innbyggernes forståelse av deres felles kultur og historie. Etniske kolonier trenger ikke å oppstå umiddelbart etter bosetningen av den etniske gruppen, men kan også være et resultat av en styrt utvikling over tid. Dette kan sammenlignes med en klassisk etnisk ghetto, som ofte består av første- og andregenerasjons immigranter. En ghetto vil også være sterkt dominert av en konkret etnisk gruppe, men vil vanligvis fremstå som en del av en større by.²⁵

²⁴ Orm Øverland, *Immigrant Minds, American Identities: Making the United States Home, 1870-1930*, Statue of Liberty-Ellis Island Centennial Series (Urbana, Ill: University of Illinois Press, 2000).

²⁵ Zelinsky, *The Enigma of Ethnicity: Another American Dilemma*, 94-96.

Flere områder i USA, særlig i Midtvesten, var tett befolket av medlemmer fra den norsk-amerikanske etniske gruppen på slutten av 1800-tallet. Det «norske Amerika» som Lovoll nevner utgjorde aldri noen stor del av den amerikanske befolkningen totalt sett, men slike konsentrerte bosetningsområder har gitt gruppen tyngde i enkelte deler av landet. Lovoll skriver at norskamerikanere her kan ha vært et dominerende folkeelement.²⁶ Likevel omtaler han, i likhet med Øverland, norskamerikanernes ønsker om å vise tilhørighet til det amerikanske samfunnet. Dette ble blant annet gjort i forbindelse med feiringen av 17. mai i Swift County i 1937. En historisk redegjørelse med sitater fra den norske grunnloven fikk plass i spaltene til den lokale avisen *Swift County News*. Målet var å fremstille hvor sterkt norske immigranter var på linje med det amerikanske demokratiet, og dermed vise til styrken både til den nedarvede troskap til fedrenes arv og til det nye samfunnet de selv hadde valgt å bli en del av.²⁷

Fapso skriver at bosetningen Koshkonong fungerte som en «moderkoloni» for norsk-amerikanske kolonier i området etter dens grunnleggelse i 1840. I 1850 eksisterte tolv slike tettsteder i Koshkonongområdet, med til sammen 2670 innbyggere fordelt på 543 norske familier.²⁸ Stoughton befinner seg i disse omgivelsene, og på andre halvdel av 1800-tallet ble også dette stedet utviklet til å fremstå som en norskamerikansk koloni. Blant annet den tidligere nevnte Svein Nilssons bemerkninger om Stoughton vitner om at denne byen, i likhet med andre i området rundt Koshkonong, var sterkt preget av den norskamerikanske etniske gruppens nærvær. Elementer som språk, norsk-luthersk religiøs moral og etniske feiringer bidro i utviklingen av Stoughton som en etnisk koloni. Samtidig hadde den umiddelbar nærhet til bosetninger bestående av andre etniske grupper, samt større og mer sammensatte byer. Den passer dermed godt som et utgangspunkt for videre undersøkelser i denne sammenhengen.

Individuell og kollektiv identitet

Jeg har i det foregående forsøkt å forklare grunnlaget for den videre bruken av begrepene «etnisitet», «etnisk gruppe» og «etnisk koloni». Også begrepet «etnisk identitet» vil være viktig for mine videre undersøkelser. Identitet handler om hvem man er, og hvordan man oppfatter seg selv. Man kan skille mellom et fleksibelt aspekt av identitet som handler om følelse, og et

²⁶ Lovoll, *Det Løfterike Landet*, 14.

²⁷ *Norske Småbyer På Prærien: En Kulturhistorisk Studie* (Nesbru: Vett & viten, 2005), 238.

²⁸ Richard J. Fapso, *Norwegians in Wisconsin, People of Wisconsin* (Madison: Wisconsin Historical Society Press, 2001), 12-13.

mer statisk aspekt tilknyttet hvem man er.²⁹ Ifølge Øverland ble den nasjonale identiteten til immigrantene i Amerika svært viktig, til tross for at mange immigranter, særlig fra multietniske riker som Østerrike-Ungarn, ikke hadde et reflektert forhold til sin nasjonale identitet før de ankom Amerika. Identiteten var ofte nærmere knyttet til mindre lokale enheter, som en region eller et konkret tettsted, enn hvilken etnisk gruppe migrantene tilhørte. Tilværelsen som ble delt med både angloamerikanere, ens egen etniske gruppe og andre grupper i USA bidro imidlertid til at migrantene i løpet av kort tid ble bevisst sin egen etniske identitet.³⁰

Også den norske historikeren Ola Svein Stugu skriver om ulike typer identitet, og nevner at primæridentiteten man får gjennom den første sosialiseringen vil være til stede gjennom hele livet. Samtidig ser det ut til at de fleste mennesker har tilegnet seg et utvalg av mer eller mindre aktive eller latente identiteter, som kan aktiveres og mobiliseres i ulike situasjoner og sammenhenger. Disse identitetene kan i større og mindre grad endres og påvirkes gjennom livet, og således tilpasses den situasjonen mennesket til enhver tid befinner seg i. I en innvandrings-situasjon kan medlemmene av den norskamerikanske etniske gruppen dermed feire sin norskamerikanske etniske identitet, og samtidig identifisere seg selv som amerikanere på lik linje med angloamerikanere og andre etniske grupper. Identitet kan fremstå både individuelt og kollektivt, og Stugu beskriver danning av kollektiv identitet som en innfløkt sosiokulturell konstruksjonsprosess, der både minnet og den kollektive historieforståelsen spiller en avgjørende rolle. Den norskamerikanske etniske gruppens kollektive identitet kan slik ha utviklet seg over tid, og være preget av minnene som deles av gruppens medlemmer.³¹

På andre halvdel av 1900-tallet begynte det amerikanske folketellingsbyrået å ta hensyn til at identitet kan endres og forstås ulikt i forskjellige sammenhenger. Etter 1850 begynte folketellingene, som ble gjort hvert tiende år, å inkludere informasjon om nasjonalitet eller fødselssted. Zelinsky kommenterer at dette fungerte bra for immigranter fra land som Norge, Portugal og Nederland, fordi befolkningene i disse landene kunne identifisere seg med sin nasjonale bakgrunn. Større utfordringer fantes imidlertid for immigranter fra multietniske riker, som Russland og det tidligere nevnte Østerrike-Ungarn. Likevel eksisterte sjelden mye tvil ved den kulturelle klassifiseringen av individ eller familier i denne perioden. Dersom en innbygger

²⁹ Marianne van Bochove et al., "Questioning Ethnic Identity," *Journal of Cross-Cultural Psychology* 46, no. 5 (2015).

³⁰ Øverland, *Immigrant Minds, American Identities: Making the United States Home, 1870-1930*, 23-24.

³¹ Ola Svein Stugu, *Historie I Bruk*, Utsyn & Innsikt (Oslo: Samlaget, 2008), 34-39.

var usikker selv, og ikke fremsto som «*regular American*», ville vedkommende bli stemplet som for eksempel tysk, irsk eller andre nasjonalitetsbakgrunner, basert på utseende og oppførsel.

Over tid ble dette oppfattet som problematisk, og forståelse for at etnisk identitet ikke kan etableres av objektive kriterier ble utviklet. Det amerikanske folketellingsbyrået begynte derfor å akseptere at hvert enkelt individ kan definere sin egen etnisitet. Likevel opplever mange fremdeles at en slik klassifisering er krevende, fordi mennesker med blandet opphav ikke nødvendigvis identifiserer seg med et konkret opphavsland. Innbyggernes mulighet til å definere sin egen etnisitet gir heller ikke informasjon om styrken i deres tilknytning til den etniske gruppen, eller om deres eventuelle tilknytning til et mer eller mindre fungerende etnisk samfunn. Samtidig argumenterer Zelinsky for at individets muligheter til å velge sine egne etniske tilknytninger fremstår som mer fruktbare enn eksternt pålagte offentlige kriterier. Hvor sterkt et individ i dag identifiserer seg selv som et medlem av den norskamerikanske etniske gruppen kan variere over tid, og hvert enkelt individ har selv anledning til å definere sin egen identitet. På slutten av 1800-tallet og begynnelsen av 1900-tallet var imidlertid situasjonen en helt annen, og norskamerikanerne hadde i mindre grad innflytelse over omgivelsenes opplevelse av deres etniske identitet.³²

Utvikling i den etniske kolonien

Både individuell og kollektiv identitet kan utvikles og endres over tid. Dette gjelder også for store etniske grupper, og mer lokalt for etniske kolonier. Blant andre Lovoll omtaler utvikling innen etnisitet, og nevner at etnisitet gir seg til kjenne i en dynamisk historie om tilpasning og motstand. Han skriver at man derfor kan vurdere innvirkningen for eksempel det spesielle sosiale, økonomiske og politiske miljøet i det vestlige Minnesota har hatt på bevarelsen av etnisk kultur, og studerer Swift County som et eksempel på dette. Her fortsatte norsk, svensk og tysk som dominerende språk i familien og i etniske forhold. Samtidig kunne en aksent eller annerledes uttale bli et alvorlig handikap i møte med det angloamerikanske samfunnet. Foreldre kunne av den grunn bestemme seg for å snakke bare engelsk til barna, til tross for at de levde i et lokalsamfunn preget av en etnisitet uten en relasjon til det engelske språket. Dette kan sees i sammenheng med tesen om «andregenerasjonsflukten», som omhandler endringene som skjer ved det første generasjonsskiftet blant immigrantene. Kulturelle trekk i den etniske gruppen

³² Zelinsky, *The Enigma of Ethnicity: Another American Dilemma*, 14-20.

gjennomgår endringer, og særlig språklige endringer er lett identifiserbare. Ifølge Lovoll merkes overgangen fra norsk til engelsk innen religiøse menigheter først i søndagsskolen, så i konfirmasjonsforberedelsen og deretter gradvis i kirkens gudstjenester. Et flertall av gudstjenestene i den norsklutherske kirke i Amerika ble holdt på norsk frem til 1925. Dette året markerte en overgangsperiode der norsk og engelsk var benyttet i like stor grad, men i løpet av få år overtok det engelske språket statusen som det dominerende bruksspråket i kirken. Mot slutten av andre verdenskrig ble færre enn 7 prosent av alle gudstjenester avholdt på norsk i norsklutherske menigheter i Amerika, og i 1946 ble adjektivet «norsk», eller «*Norwegian*», fjernet fra navnet til kirkesamfunnet.³³

I en slik endringsprosess vil noen kulturelle egenskaper fra den etniske gruppens bakgrunn videreføres, mens andre vil tilpasses eller endres. Zelinsky skriver at gruppens evne til å bevare sine levemåter avhenger av blant annet immigranntilstrømning, graden av ønsket sosial isolasjon og avstanden i det kulturelle gapet mellom immigrantene og det angloamerikanske samfunnet. Også bevaringen av kontakten med opphavssamfunnet, eller mangel på slik kontakt, samt plasseringen av bosetningen og områdets tilgjengelighet vil spille en rolle. I tillegg vil graden av minoritetenes videreføring av gamle egenskaper påvirkes av den dominerende gruppens politikk og vilje til å støtte en slik videreføring. Noen klar generalisering av de ulike faktorenes rolle er imidlertid ikke mulig å identifisere, fordi prosessene skjer ulikt i ulike grupper.³⁴

Den politiske viljen til å la etniske grupper videreføre sine kulturelle trekk ble mindre i tiårene før første verdenskrig. Fra slutten av 1800-tallet innførte den føderale statsmakten strengere innvandringsregler, og en oppfatning om at nye innvandrere raskt skulle assimileres for å bli amerikanere var utbredt.³⁵ På andre halvdel av 1900-tallet har imidlertid forestillingen om at ulike etniske grupper kan beholde trekk fra sin kulturelle bakgrunn vokst frem. Disse trekkene endres ved tilpasning til de angloamerikanske omgivelsene i USA, men fremstår likevel som en form for videreføring av trekk som eksisterte i den etniske gruppens opphavsland. Dette

³³ Lovoll, *Norske Småbyer På Prærien: En Kulturhistorisk Studie*, 235-36.

³⁴ Zelinsky, *The Enigma of Ethnicity: Another American Dilemma*, 55 og 81.

³⁵ H. Norman et al., *Amerika-Emigrasjonen I Källornas Belysning*(Cikada, 1980), 158-62.

fenomenet omtales som en «salatbolle», fordi ulike grupper beholder karakteristiske trekk, samtidig som de blir en del av et større samfunn bestående av mange ulike etniske grupper.³⁶

Begrepene «assimilering», «akkulturasjon» og «pluralisme» er også sentrale for deler av denne undersøkelsen, og vil derfor diskuteres ved innledningen til de relevante kapitlene. Til tross for en vilje til assimilering i tiårene før første verdenskrig, kan man studere kulturelle trekk i etniske kolonier som Stoughton. Hvordan elementer som språk, matvaner, religiøs moral og etniske feiringer ble videreført og endret med dette som bakteppe, fremstår som et spennende tema for videre utforskning. Jeg vil derfor studere konkrete kulturelle trekk fra den norskamerikanske etniske gruppen i Stoughton i denne perioden, og undersøke hvordan deres videreføring og eventuelle endring påvirket utviklingen av den etniske kolonien i årene frem mot 1920.

1.5 Historiografi

Studien av norskamerikanere i Stoughton inngår i et forskningsfelt med lange tradisjoner. Historikere både i Norge og Amerika begynte å vie oppmerksomhet til migrasjonsstrømmen fra Norge til USA i mellomkrigstiden, og et stort og mangfoldig felt med varierte interesseområder vokste frem i løpet av 1900-tallet. Jeg vil i det følgende presentere sentrale deler av forskningshistorien, og forsøke å plassere masteroppgaven i denne konteksten.

Ingrid Semmingsen var svært sentral for den tidlige forskningen på norsk utvandringshistorie. Hun var Norges første kvinnelige historieprofessor, og publiserte forskningsresultat over en periode på 50 år; fra den første artikkelen i 1938 til den siste i 1988.³⁷ Tobindsverket *Veien mot vest I* fra 1941 og *Veien mot Vest II* fra 1950 har vært særlig betydningsfulle bidrag i det norske migrasjonsforskningsfeltet, og mye av den videre forskningen om norsk emigrasjon bygger på Semmingsens bøker og artikler.³⁸ Hennes sterke posisjon har ført til utviklingen av en retning som kalles «Semmingsen-skolen». Historikeren Einar Niemi nevner tre punkter som kan forklare denne tradisjonen. For det første står den for en sterk pluralisme i valg av forklaringsfaktorer, og vektlegger særlig «push»-faktorene. Niemis andre punkt er en gjennomgående bruk av hypotetisk-deduktiv metode, der kvantitativt-statistisk materiale utgjør det viktigste

³⁶ Se bl.a. Peter Cirenza, "Melting Pot or Salad Bowl?: Assessing Irish Immigrant Assimilation in Late Nineteenth Century America," (ProQuest Dissertations Publishing, 2011), 124.

³⁷ Niemi, "Norsk Emigrasjonsforskning Siden Ingrid Semmingsen: Veien Videre?," 10.

³⁸ Se blant annet Odd S. Lovoll et al., *Migrasjon Og Tilpasning: Ingrid Semmingsen, Et Minneseminar*, vol. nr 3, Tid Og Tanke (Trykt Utg.) (Oslo: Historisk institutt, Universitetet i Oslo, 1998), 13.

empiriske analysemateriale. «Semmingsen-skolen» kjennetegnes også ved stor tematisk bredde, til tross for en sterk demografisk og økonomisk vektlegging.³⁹

Etter Semmingsens aktive forskningsperiode har en rekke bidrag om utvandringen blitt skrevet, og mange er innenfor den nevnte forskningstradisjonen. Et tydelig paradigmeskifte innen metodiske og teoretiske nyvinninger har ikke funnet sted, men Niemi trekker likevel frem noen nye tendenser med vekt på perspektiv, metode og teori. Forskere har vist en økende interesse av å følge migrantene til deres destinasjoner, samt å undersøke integrasjonen i vertssamfunnet. Det er også lagt mer forklaringsfokus på «pull»-faktorene, og interessen for hjemvendte migranter har blitt større. I tillegg har flere studert utvandringen fra Norges nordligste landsdel, som tidligere har blitt ansett som motstandsdyktig mot emigrasjonsbølgene.⁴⁰

Også amerikanske forskere har publisert oversiktsverk om den norske utvandringen, og blant dem er norskfødte Theodor Blegen og den tidligere omtalte norskfødte historikeren Odd Lovoll. Rasmus Sunde skriver at den amerikanske forskningen i større grad enn den norske omhandler immigrasjonsdelen av prosessen, og følgelig også migrantenes tilpasning til det amerikanske samfunnet.⁴¹ Lovoll har skrevet flere sentrale verk, og skriver blant annet at immigranter fra Norge var tilpasningsdyktige samtidig som de også bidro til å utforme samfunnet de ble en del av.⁴² Migrasjonsforskeren Jon Gjerde har bidratt i tradisjonen som studerer både migrantenes opphavsområder og deres bosetning og etablering i Amerika, og følger dermed migrantene over lengre tid. I tillegg har den tidligere nevnte norske forskeren Orm Øverland bidratt i forskningsfeltet, blant annet med verk basert på omfattende brev-samlinger, og skrevet om migrantenes etniske identitet.

Den tidligere forskningen om norske immigranter i USA har i størst grad omhandlet nordmenns rurale erfaringer fra små jordbrukssamfunn, og i noen grad deres urbane liv i storbyene. Erfaringene fra migrantene som levde i småbyer har ikke i like stor grad blitt studert, til tross for det spesielle båndet norskamerikanere hadde til denne typen bosetninger.⁴³ Lovolls bidrag *Norske småbyer på Prærien* fra 2006 er et unntak, som går i dybden ved analyser av norske

³⁹ Niemi, "Norsk Emigrasjonsforskning Siden Ingrid Semmingsen: Veien Videre?," 14.

⁴⁰ Ibid., 15, 16, 24 og 25.

⁴¹ Rasmus Sunde, "Vikjer Ved Fjorden, Vikjer På Prærien: Ein Demografisk-Komparativ Studie Med Utgangspunkt I Vik I Sogn" (Høgskulen i Sogn og Fjordane, 2001), 22.

⁴² Se diverse litteratur av Lovoll, blant annet Lovoll, *Det Løfterike Landet*.

⁴³ Det spesielle båndet er omtalt i kapittelets innledning.

immigranters liv i småbyer i Minnesota. Lignende studier er ikke tidligere gjennomført i Stoughton, og her finnes dermed rom for at jeg, i mine studier, kan bidra til å belyse nye sider ved de norske immigrantenes tilværelse i USA.

Noen litterære verk er skrevet om Stoughtons historie, og særlig den lokalhistoriske fremstillingen *Oak Opening: The story of Stoughton* fra 1947 av Ferd Homme omhandler byens tidlige utvikling. Dette er imidlertid ikke et historiefaglig bidrag, og boken bygger tilsynelatende ikke på vitenskapelige metoder. Også Martha Lee Alexanders avhandling *Stoughton, Wisconsin's syttende mai celebration: The dynamic of a small-town American festival* fra 1986 omtaler deler av byens historie. Alexanders bidrag er en vitenskapelig avhandling, men legger større vekt på folklore og festivalteori enn byens historie. Hun omtaler imidlertid også etnisitet og innbyggernes kollektive identitet, og avhandlingen er følgelig et interessant bidrag i sammenheng med denne studien. Stoughton er også nevnt i flere oversiktsverk om migrasjonshistorien, og blant annet Semmingsen og Lovoll har bidratt til å øke innsikten i byens norskamerikanske historie. En mer inngående historiefaglig analyse av norskamerikansk etnisitet i byen er imidlertid ikke gjennomført, og dette vil forsøksvis gjennomføres i de følgende kapitlene. Masteroppgaven vil dermed befinne seg i det nyere forskningsfeltet, som studerer migrantenes etnisitet og tilpasning til deres nye omgivelser. Den vil inneholde både sosialhistoriske og kulturhistoriske elementer, og dette vil nærmere beskrives i delkapittel 1.7.

1.6 Kilder og metode

I arbeidet med oppgaven har ulike former for kilder bidratt til å skape innsikt i temaet som reises i problemstillingen. Lokale aviser har dekket historier fra Stoughton siden 1876, og mye relevant informasjon finnes i deres arkiv. Lokalpressens tradisjoner er videreført av avisen *Stoughton Courier Hub*, og utgivelser mellom 1876 og 2014 finnes på mikrofilm i Wisconsin Historical Societys arkiv i Madison. Det eksisterer dermed en komplett samling med alle avisens utgivelser, og utvalgte mikrofilmruller kan digitaliseres. Avisene ble i hovedsak utgitt ukentlig, og utgivelsene har stor betydning for å bedre innsikten i lokale forhold i den avgrensede perioden. Hendelser og arrangementer ved byens menigheter, samt politiske saker og valg, ble omtalt i avisene. Avisene inneholder også informasjon om språkbruk og begivenheter som feiringen av 17. mai, og har dermed vært betydningsfulle som kilder for oppgaven. I tillegg har den lokale avisen i senere tid skrevet artikler som omhandler byens

historie, med særlig vekt på feiring av 17. mai. Disse artiklene kan fungere som inspirasjon, men er ikke bygget på en historievitenskapelig metode og vil følgelig ikke brukes aktivt i denne oppgaven. En norskspråklig avis eksisterte på slutten av 1800-tallet, og denne vil også være viktig for forståelsen av språkbruk i byen. Til tross for lokale avisers betydning er det viktig å presisere at artiklenes innhold kan inneholde feil eller mangler, og at omtalte aktører kan ha påvirket innholdet med bakgrunn i deres intensjoner og forventede målgrupper. Informasjonen bør derfor sees i sammenheng med andre kilder, samt den allerede eksisterende litteraturen på feltet.

Kirkens sterke posisjon i lokalsamfunnet bidrar til at kilder fra menighetenes arkiv har vært betydningsfulle. First Lutheran Church var som nevnt den største menigheten i perioden, og deres dokumenter finnes på mikrofilm i kirkens eget arkiv. Disse dokumentene inkluderer blant annet lister over medlemmer, møtereferater, dåpslister, konfirmasjonslister og lister over vigsler. Noen av listene forteller om fødesteder, fødeår og yrkestittel, og kan slik gi innsikt i konkrete deler av lokalsamfunnet. I tillegg kan de være viktige for forståelsen av språkbruk. Sosialt liv ble i hovedsak orientert rundt deltakelse i menighetenes aktiviteter, og språkbruken i menighetene kan dermed gi informasjon om videreføringen av norsk språk i byen.⁴⁴ Samtidig fremstår noen av listene som mangelfulle, og deler av tekstene er ikke mulig å lese på grunn av overstrykninger eller skader på papir. Arkivmaterialet er heller ikke organisert eller merket på en oversiktlig måte. Mer konkret informasjon om arbeidet med kildene finnes under. Kirkene produserte også tekster for distribusjon i lokalsamfunnet, blant annet hefter som ble skrevet i forbindelse med kirkenes jubileer. I tillegg har kilder i direkte tilknytning til relevante aktører vært betydningsfulle for arbeidet med studien. Blant disse aktørene er pastorene Theodor Dahl og Adolph Bredesen, som holdt taler i forbindelse med alkoholforbudssaken i Stoughton på slutten av 1800-tallet. Deres taler er transkribert, og finnes på biblioteket ved Wisconsin Historical Society. Også andre tekster produsert av Dahl, blant annet boken *Den forenede kirke: Fred og strid, eller lidt foreningshistorie* fra 1894, har bidratt til innsikt i religiøse forhold. Disse kildene må imidlertid også sees i sammenheng med aktørenes motiver og intensjoner, og kan inneholde upresise formuleringer.

Observasjoner i lokalsamfunnet, som utforming av kirkenes altertavler med norskspråklige vers, har også vært inspirerende i arbeidet med oppgaven. I tillegg har lister fra det amerikanske

⁴⁴ Kirkens betydning i sosiale sammenhenger er nærmere diskutert i kapittel 3.

folketellingsbyrået vært betydningsfulle for å bedre forståelsen av veksten og sammensetningen ved befolkningen i Stoughton og byens omgivelser. Dette kvantitativt-statistiske kilde-materialet er i hovedsak benyttet i delkapitlene 2.1, 2.2 og 2.3. Relevante kilder finnes også i Norge, og norske aviser som videreformidlet beretninger fra utvandrere i Amerika har hatt betydning. Disse har inneholdt informasjon om både generelle trekk og konkrete hendelser i Stoughton, og mange av dem er digitaliserte og tilgjengelige blant annet på Nasjonalbibliotekets nettsider. Også her har imidlertid aktørenes hensikter og målgrupper inngått i vurderingen av kildene, fordi utvandrede nordmenn av ulike grunner kan ha ønsket å fremstille sin nye situasjon på en upresis måte. Jeg har forsøkt å se de nevnte kildene i sammenheng med litteraturen på området, for slik å danne et best mulig grunnlag for å gi en tilfredsstillende besvarelse på oppgavens problemstilling.

Oppgaven er som nevnt i stor grad basert på skriftlige kilder, og tekstanalyse har vært sentralt som metode i arbeidet med disse kildene. Slike analyser bør inneholde flere refleksjoner, blant annet knyttet til relevante aktører. Produsentene av kildene kan ha tatt hensyn til sine motiver ved utformingen av tekstene, og både avsendere og forventede mottakere bør derfor identifiseres. Blant annet talene av Dahl og Bredesen inneholder tydelige motiver, og deres uttalelser bør sees i lys av dette. Innholdet i kildene, samt bakgrunnen og hensikten med kildenes produksjon, bør også vurderes. Dette har jeg forsøkt å gjennomføre ved analyse av ulike former for relevante kilder, blant annet tekster fra de lokale avisene og de omtalte kildene fra byens menigheter og religiøse aktører.

Innhenting av kildemateriale har i hovedsak blitt gjort høsten 2017. Jeg gjennomførte innhenting av opplysninger i arkivene ved Wisconsin Historical Society i Madison i Wisconsin i september. Der ble mikrofilm med Stoughton Courier Hub og de norskspråklige avisene Gauken og Normannen studert, og transkriberte versjoner av de nevnte talene ble gjennomgått. I september 2017 ble også diverse aviskilder, bilder og informasjon fra magasiner studert ved Stoughton Public Library. Her fantes i tillegg relevant litteratur, både om byens historie og om den norskamerikanske etniske gruppen. Undersøkelser av mikrofilmarkivet ved First Lutheran Church ble gjort i lokalene til Stoughton Public Library, og gjennomgang av relevante kilder ved Norwegian-American Historical Society ble utført i deres lokaler ved St. Olaf College i Northfield i Minnesota. Statistisk tallmateriale fra amerikanske folketellingslister ble i

hovedsak studert i oktober 2017, ved detaljerte undersøkelser av ulike tabeller i folketellingsbyråets dokumenter. Kildene ble som nevnt også sett i sammenheng med den etablerte forskningslitteraturen på området.

1.7 Oppgavens oppbygning

Masteroppgavens oppbygning vil i hovedsak være basert på tematiske inndelinger. De følgende tre kapitlene vil utgjøre oppgavens hoveddel, med presentasjon av empiri og analyser. Hvert av kapitlene har også delkapitler basert på tematiske skiller, for å bidra til en oversiktlig fremleggelse av studiens resultater. Delkapitlene under kapittel 3 og 4 vil også inneholde egne oppsummeringer for bedre å presentere hovedpoenger ved disse delkapitlene. Kapittel 2 omhandler befolkningsutviklingen i Stoughton og byens omgivelser, og vil forsøke å forklare potensielle årsaker til den sterke tilstrømningen av immigranter fra Norge i disse områdene. Dette har betydning for utviklingen av Stoughton som en etnisk koloni, og vil være viktig for forståelsen av rammene rundt den kulturelle utviklingen som vil diskuteres i senere kapitler. Kapittel 3 vil omhandle etnisk lederskap og norskamerikaneres religiøse samhold. Dette vil sees i lys av alkoholforbudssaken, som var et omdiskutert moralsk og politisk tema i den aktuelle perioden. Også lokal politikk vil undersøkes, og ved å studere religion og politikk i sammenheng med den etniske og kulturelle utviklingen i byen ønsker jeg å bidra til å besvare problemstillingen. I kapittel 4 blir dette sett i sammenheng med språkbruk og etnisk feiring, og jeg vil undersøke hvordan immigrantenes etniske identitet endret seg i løpet av perioden. Oppgavens siste kapittel vil inneholde en kort oppsummering, samt en diskusjon rundt noen avsluttende refleksjoner.

Metoder og tema i kapittel 2 vil gi kapittelet et sosialhistorisk preg. Dette er inspirert av sosialhistorisk forskning i Norge fra etterkrigstiden, der kvantitative analyser og tema knyttet til blant annet befolkningsutvikling sto sentralt. Semmingsens bøker om utvandringen regnes som viktige bidrag i denne sammenheng. Denne formen for sosialhistorie kan sees i sammenheng med historieskriving omtalt som «den nye kulturhistorien»; et begrep som ble benyttet fra slutten av 1980-tallet. Kapittel 3 og 4 i denne studien vil være preget av den nye kulturhistorien, og historikeren Leidulv Melve nevner fem trekk som kan bidra til å klargjøre denne retningen. For det første er sosiale konstruksjoner som klasse, identitet og forestilte fellesskap ofte sentralt. Dette gjelder også for denne undersøkelsen, der etnisk identitet og forestilte fellesskap er viktige tema for de nevnte kapitlene. Større orientering rundt praksiser og representasjoner utgjør to

andre trekk ved den nye kulturhistorien. De to siste trekkene er en økende interesse for teoretiske spørsmål og den materielle kulturen, blant annet ved å bruke materielle kilder som bildekunst, mynter og arkitektur.⁴⁵

Den nye kulturhistorien er også inspirert av antropologi, der det har vært et mål å studere lokalsamfunn på et mikronivå. Dette henger nært sammen med temaet for masteroppgaven, men oppgaven er ikke i like stor grad som tradisjonell lokalhistorie spesielt tuftet på kronologi. I tillegg har den språklige vendingen hatt betydning for feltet. Melve skriver at denne kort kan defineres som en ny orientering rundt konstruktive og subjektive aspekter ved all språkbruk, og at dette er relatert til den nye kulturhistoriens interesse for teoretiske spørsmål. Den språklige vendingen betegner følgelig et nytt syn på språk, der man gikk fra å se språket som et medium for å formidle en bakenforliggende mening til å se på konstruksjonen av mening i språket.⁴⁶ Dette er relevant for oppgaven, fordi studiene av aktuelle kilder har vært preget av disse perspektivene. Formuleringer og språkbruk blant annet i religiøse tekster og avisartikler kan bidra til å skape større forståelse for de lokale forholdene, og dette er betydningsfullt for oppgavens kulturhistoriske kapitler. Jeg vil imidlertid forsøke å se kulturelle trekk i disse kapitlene i sammenheng med den demografiske studien i kapittel 2, og slik skape et helhetlig uttrykk med oppgaven. Dette vil også gjøres i det avsluttende kapittelet, der de lange linjene fra hele den aktuelle perioden kort vil oppsummeres.

⁴⁵ Leidulf Melve, *Historie: Historieskriving Frå Antikken Til I Dag* (Oslo: Dreyers forl., 2010), 216-17.

⁴⁶ *Ibid.*, 206-25.

2 Demografisk utvikling i Stoughton og byens omgivelser

USA opplevde store demografiske endringer på 1800- og begynnelsen av 1900-tallet. Mange mennesker innvandret til landet, og befolkningen spredte seg til nye deler av det amerikanske kontinentet. Wisconsin var blant områdene som opplevde sterk befolkningsvekst i perioden, og veksten skyldtes tilflytning både fra Europa og fra andre deler av USA. De store endringene i Wisconsin førte til nye bosetninger og fremveksten av store byer. Noen områder opplevde immigrasjon fra en rekke ulike land, og fremsto som etnisk sammensatt. Andre steder ble mottaksområder for sterke migrasjonsstrømmer fra enkeltland, og kan beskrives som etniske kolonier. Innbyggere både på innsiden og utsiden av den norskamerikanske etniske gruppen er viktig å studere, fordi deres handlinger og holdninger kan ha påvirket videreføringen og tilpasningen av kulturelle trekk, og dermed utviklingen av Stoughtons preg som en etnisk koloni. Jeg vil i det følgende kapittelet derfor diskutere den demografiske utviklingen i Stoughton og byens omgivelser, samt undersøke den etniske sammensetningen både lokalt, på fylkes- og delstatsnivå.

Utvikling og sammensetning av befolkningen på delstatsnivå vil bidra til å skape forståelse for de store demografiske endringene som foregikk i den aktuelle perioden. Undersøkelser av Wisconsins befolkningsutvikling kan også bedre innsikten i erfaringene norske immigranter fikk som nyankomne i et område med stor utvikling. I tillegg kan slike undersøkelser skape et grunnlag for forståelse av de spesielle lokale forholdene i Stoughton, og dermed gi et innblikk i områdene der byen skiller seg fra delstatens øvrige utvikling. De samme årsakene gir grunn til å studere den demografiske utviklingen i Dane County. Dette vil bedre innsikten i befolkningsutviklingen i Stoughtons nære omgivelser, og kan dermed gi en nærmere forståelse for hvilke fenomen som var særskilte for Stoughton, og hvilke som i større grad fremstår som generelle utviklingstrekk i et større område. Stoughtons befolkningsutvikling og etniske sammensetning vil også undersøkes, for å etablere et grunnlag for videre studier av den etniske koloniens kulturelle utvikling i perioden.

Studien vil i hovedsak legge perioden 1880 til 1920 som grunnlag for undersøkelsene i kapittel 3 og 4. I det følgende kapittelet vil imidlertid et noe bredere perspektiv benyttes. Den sterke befolkningsveksten i delstaten startet rundt 1840, og jeg vil studere utviklingen fra vekstens tidlige fase for å etablere en helhetlig forståelse for de demografiske forholdene både lokalt og

i Stoughtons omgivelser. Dette vil ha betydning for senere immigranternes opplevelser av forholdene både i byen og delstaten for øvrig. Utviklingen vil bli fulgt frem til 1930, for å undersøke hvordan befolkningssammensetningen og veksten endret seg under den utvalgte perioden, og i periodens umiddelbare etterkant. Dette kan belyse innvandringens eventuelle påvirkning på de kulturelle elementene som vil diskuteres i studiens senere kapitler.

Ulike kilder inneholder informasjon om den nevnte utviklingen, og særlig folketellingslister gir innsikt innen tema som vekst og immigrasjon. Det amerikanske folketellingsbyrået foretok opptellinger hvert tiende år gjennom perioden, og undersøkelser av folketellingsdokumentene vil dermed belyse utviklingstrekk og endringer over tid. Listene inkluderer blant annet tabeller over innvandrere, befolkning og befolkningens opphav. De gir også informasjon både på delstats- og fylkesnivå, og viser noen tabeller for avgrensede urbane områder. Folketellingene kan inneholde feil og mangler, og tallmaterialet derfra kan derfor i noen sammenhenger være upresist. Bruk av listene er imidlertid etablert i fagfeltet, og tallene er benyttet av ulike historikere.⁴⁷ Jeg vil derfor også ta utgangspunkt i disse. Dokumenter fra folketellingene fremstår som gode kilder til en studie av demografisk utvikling i Stoughton, Dane County og Wisconsin. De mangler imidlertid oversikt over etnisitet på lokalt nivå, og befolknings-sammensetningen og opphavsområder for immigrantene i Stoughton nevnes ikke. Aviser og dokumenter fra mikrofilmarkivet ved First Lutheran Church kan her bidra til å bedre innsikten, ved deres beskrivelser av byens innbyggere og deres bakgrunn. Disse kildene inneholder likevel ikke total oversikt over befolkningens sammensetning, og nøyaktig andel norskamerikanere i Stoughton er derfor vanskelig å fastslå. Noen estimat vil imidlertid presenteres i delkapittel 2.3.

2.1 Befolkningsutvikling i Wisconsin

Den demografiske utviklingen i Wisconsin på 1800- og begynnelsen av 1900-tallet var preget av de store migrasjonsstrømmene som foregikk i samme periode. Undersøkelser av denne utviklingen gir innsikt i de store endringene området gjennomgikk, og har stor betydning for forståelsen av forholdene lokalt i Stoughton. Wisconsin fikk status som delstat i 1848, og

⁴⁷ For eksempel på bruk av folketellingene, se blant annet John Mack Faragher, Mari Jo Buhle, Daniel J. Czitrom and Susan H. Armitage, *Out of Many: A History of the American People*, 7 ed., vol. 2 (Pearson Education Limited, 2013), 61.

innbyggertallet økte sterkt de påfølgende tiårene.⁴⁸ I den følgende tabellen presenteres delstatens befolkningsutvikling fra 1850 til 1930:

Tabell 3.1.1 ⁴⁹ Befolkningsutvikling i Wisconsin			
Årstall	Antall innbyggere	Økning	Prosentvis økning
1850	305.391		
1860	775.881	470.490	154,1
1870	1.054.670	278.789	35,9
1880	1.315.497	260.827	24,7
1890	1.693.330	377.833	28,7
1900	2.069.042	375.712	22,2
1910	2.333.860	264.818	12,8
1920	2.632.067	298.207	12,8
1930	2.939.000	306.939	11,7

Tabellen viser generelt en jevn og sterk befolkningsvekst gjennom hele perioden, også under borgerkrigen på første halvdel av 1860-tallet. Veksten var særlig sterk det siste tiåret før borgerkrigen brøt ut, men en stor tilstrømming av nye innbyggere fortsatte også mot slutten av 1800-tallet og etter århundreskiftet. Dette kan sees i sammenheng med utbyggingen og befolkningen av Midtvesten generelt. I årene etter at Wisconsin fikk status som delstat valgte svært mange amerikanere og europeere å flytte vestover på det amerikanske kontinentet. Én av fire amerikanere flyttet mellom delstater på 1850-tallet, og antallet europeiske immigranter ble høyere enn noen gang tidligere.⁵⁰ Flere faktorer bidro til at Wisconsin ble et mål for mange av dem. Klimaet og landskapet fungerte godt til landbruk, og den lovgivende forsamlingen i delstaten la forholdene til rette for sterk tilflytning.⁵¹ Også jernbanenettet, som i Wisconsin ble mye utbygd fra 1872 til 1893, spilte en viktig rolle både for arbeidsvilkår og transport i området.⁵² Til sammen ble slike elementer viktige for befolkningsprosessen i Wisconsin.

⁴⁸ Alice E. Smith and William Fletcher Thompson, *From Exploration to Statehood*, vol. v.1, History of Wisconsin (Madison: Wisconsin Historical Society Press, 2014), 415.

⁴⁹ Tall er hentet fra United States Census Bureau, "Census of Population and Housing, 1930. 1930 Census Documents. Population. Vol. 1", side 1179. <https://www.census.gov/prod/www/decennial.html>.

⁵⁰ Richard N. Current, *Civil War Era, 1848-1873*, vol. v.2, History of Wisconsin (Madison: Wisconsin Historical Society Press, 2014), 59.

⁵¹ *Ibid.*, 46-47.

⁵² Robert C. Nesbit and William Fletcher Thompson, *Urbanization and Industrialization 1873-1893*, vol. v.3*ibid.*, 71.

Befolkningsveksten kan også sees i sammenheng med utbyggingen av store byer. Særlig storbyen Milwaukee, som ligger ved Lake Michigan i den østlige delen av delstaten, opplevde sterk vekst fra slutten av 1800-tallet. I 1880 var innbyggertallet i Milwaukee 115.587, og på 20 år frem mot århundreskiftet økte bybefolkningen til 285.315.⁵³ Veksten fortsatte også de påfølgende 20 årene, og i 1920 hadde innbyggertallet nådd 457.147.⁵⁴ På 40 år var folketallet i Milwaukee nær firedoblet. Også Wisconsins mindre folkerike byer opplevde vekst i perioden, og i Kenosha, sørøst i delstaten, ble innbyggertallet nær doblet i løpet av ti år. I 1910 hadde byen 21.371 innbyggere, og ti år senere hadde byens befolkning økt til 40.472. Flere byer opplevde lignende utvikling, til tross for noen ulikheter i veksten.⁵⁵

Delstatens urbaniseringsgrad er interessant i undersøkelsene av områdets befolkningsutvikling. I folketellingene er ulike definisjoner av begrepet «urban» benyttet, og sammenligninger av urbaniseringsgrad ved ulike tidspunkt kan dermed være upresise. Folketellingslistene fra 1900 inneholder et skille mellom to ulike former for urbane områder, med minimumsbefolkning på henholdsvis 4000 og 8000 innbyggere. Ifølge disse listene var 522.826 av Wisconsins innbyggere bosatt i urbane områder med over 4000 innbyggere i 1890 – et tall som økte til 714.556 i løpet av 1800-tallets siste tiår.⁵⁶ Listene inkluderte også informasjon om befolkningen i semi-urbane sentrum, men flertallet av delstatens innbyggere var bosatt i rurale områder. I 1890 var antallet rurale innbyggere 977.104, og i 1900 hadde antallet steget til 1.097.801.⁵⁷

Ved folketellingen i 1920 ble en annen definisjon av urbane og rurale områder benyttet. Folketellingsbyrået anså ved denne anledningen steder med over 2500 innbyggere som urbane områder, mens øvrige områder ble ansett som rurale.⁵⁸ Ved bruk av denne definisjonen var den urbane befolkningen i Wisconsin ved århundreskiftet 790.213, mens den rurale befolkningen på samme tid var 1.278.829. I 1920 hadde begge disse gruppene økt, til henholdsvis 1.244.568 urbane og 1.387.499 rurale innbyggere.⁵⁹ Disse tallene viser flere utviklinger. For det første

⁵³ United States Census Bureau, "Census of Population and Housing, 1900. 1900 Census Documents. Volume 1", side lxix. <https://www.census.gov/prod/www/decennial.html>.

⁵⁴ United States Census Bureau, "Census of Population and Housing, 1920. 1920 Census Documents. Volume 3", side 1131. <https://www.census.gov/prod/www/decennial.html>.

⁵⁵ Ibid, side 1131-1132.

⁵⁶ United States Census Bureau, "Census of Population and Housing, 1900. 1900 Census Documents. Volume 1", side lxxxii-lxxxiv. <https://www.census.gov/prod/www/decennial.html>.

⁵⁷ Ibid, side xc.

⁵⁸ United States Census Bureau, "Census of Population and Housing, 1920. 1920 Census Documents. Volume 3", side 9. <https://www.census.gov/prod/www/decennial.html>.

⁵⁹ Ibid., side 1118.

økte totalbefolkningen i delstaten, og økningen er synlig både i byene og i spredtbygde områder. Samtidig økte prosentandelen av Wisconsins urbane innbyggere. I 1900 var 38,2 prosent bosatt i urbane områder, mens de resterende 61,8 prosentene var bosatt ruralt. Frem mot 1920 ble den prosentvise fordelingen endret til henholdsvis 47,3 og 52,7 prosent. Dette viser, i likhet med den tidligere omtalte veksten ved delstatens byer, en stor urbanisering rundt århundreskiftet. Likevel var landbruk og rurale bosetninger fremdeles viktig for Wisconsin gjennom hele den avgrensede perioden, og flertallet av delstatens innbyggere bodde i slike områder.

Sammensetning av delstatens befolkning

Informasjon om menneskers fødesteder gir innsikt i sammensetningen av befolkningen. En stor andel av Wisconsins innbyggere var enten født i utlandet, eller barn av immigranter. Den følgende tabellen viser antall innbyggere født i, og utenfor, USA:

	1870 ⁶⁰	1880 ⁶¹	1900 ⁶²	1920 ⁶³
Totalbefolkning	1.054.670	1.315.497	2.069.042	2.632.067 ⁶⁴
Antall født i USA	690.171	910.072	1.553.071	2.156.810
Antall født i utlandet	364.499	405.425	515.971	460.128

Ifølge folketellingen bosatte et høyt antall mennesker seg i Wisconsin etter å ha innvandret til USA fra andre land. Tallet for 1870 tilsvarer 34,6 prosent av befolkningen, og over en tredel av delstatens innbyggere var dermed født i utlandet. I 1900 var omtrent en firedel født i utlandet, mens andelen ble redusert til 17,5 prosent i 1920. På grunn av den sterke befolkningsveksten ble andelen redusert, men antallet var høyt gjennom hele den aktuelle perioden. Et viktig poeng er også at mange av innbyggerne som ble født i USA hadde immigrantforeldre. I 1920 hadde 1.102.116 av Wisconsins innbyggere minst én forelder som ble født i utlandet, mens antallet

⁶⁰ United States Census Bureau, "Census of Population and Housing, 1870. Volume 1", side 324.

<https://www.census.gov/prod/www/decennial.html>.

⁶¹ United States Census Bureau, "Census of Population and Housing, 1880. Final Reports. Volume 1", side xxxix og 426. <https://www.census.gov/prod/www/decennial.html>.

⁶² United States Census Bureau, "Census of Population and Housing, 1900. 1900 Census Documents. Volume 1", side xcix. <https://www.census.gov/prod/www/decennial.html>.

⁶³ United States Census Bureau, "Census of Population and Housing, 1920. 1920 Census Documents. Volume 3", side 1118. <https://www.census.gov/prod/www/decennial.html>.

⁶⁴ Inndeling etter fødested i 1920 ekskluderer mennesker som ikke var «hvite», og det totale folketallet i Wisconsin er dermed noe høyere enn summen av «Antall født i USA» og «Antall født i utlandet».

med begge foreldre født i USA var 1.054.694.⁶⁵ 59,4 prosent av befolkningen i delstaten var dermed enten første- eller andregenerasjons innvandrere, og over halvparten av menneskene født i USA hadde minst én immigrantforelder, også så sent som i 1920. Dette viser den sterke tilveksten av nye immigranter til Wisconsin, og betydningen immigrasjon spilte for befolkningen av delstaten. Videre gir dette et viktig innblikk i den store befolkningsmessige utviklingen som foregikk i Stoughtons omgivelser.

Delstatens norskfødte befolkning var økende på andre halvdel av 1800-tallet. I 1850 var 8691 immigranter fra Norge bosatt i Wisconsin.⁶⁶ Denne gruppen utgjorde dermed 2,8 prosent av delstatens totale befolkning. 20 år senere hadde andelen økt til 3,8 prosent, og 40.046 norskfødte innbyggere bodde i Wisconsin.⁶⁷ Ved århundreskiftet 30 år senere var norskfødte immigranter den nest største immigrantgruppen i delstaten, og 61.575 av innbyggerne var født i Norge.⁶⁸ Dette utgjorde 3 prosent av folketallet, og den eneste immigrantgruppen som utgjorde en større andel av befolkningen i Wisconsin var de tyskfødte innvanderne, som besto av 242.777 tyske immigranter.⁶⁹ Etter at de største bølgene med migrasjon fra Norge til Amerika hadde avtatt ble antallet norskfødte immigranter i delstaten redusert. 45.433 innvandrere fra Norge var bosatt i Wisconsin i 1920, og i 1930 var antallet videre redusert til 34.391. Samtidig var et høyt antall av befolkningen barn av norske immigranter, og 101.562 av delstatens innbyggere hadde minst én norskfødt forelder i 1930.⁷⁰ Folketellingslistene inneholder ikke informasjon om innbyggernes besteforeldre eller flere generasjoner, men antall norskfødte innbyggere på andre halvdel av 1800-tallet tyder på at antallet norskættede mennesker i Wisconsin kan ha vært av betydelig størrelse. Den store norskamerikanske befolkningen i delstaten er sentral for de følgende kapitlene, og overgangen fra første- til senere generasjons immigranter vil bli videre diskutert ved behandling av endringen som norskamerikanske kulturelle trekk gjennomgikk i perioden.

⁶⁵ United States Census Bureau, "Census of Population and Housing, 1920. 1920 Census Documents. Volume 3", side 1118. <https://www.census.gov/prod/www/decennial.html>.

⁶⁶ United States Census Bureau, "Census of Population and Housing, 1850", side xxxvi. <https://www.census.gov/prod/www/decennial.html>.

⁶⁷ United States Census Bureau, "Census of Population and Housing, 1870. Volume 1", side 341. <https://www.census.gov/prod/www/decennial.html>.

⁶⁸ United States Census Bureau, "Census of Population and Housing, 1900. 1900 Census Documents. Volume 1", side 734. <https://www.census.gov/prod/www/decennial.html>.

⁶⁹ Ibid, side 733.

⁷⁰ United States Census Bureau, "Census of Population and Housing, 1930. 1930 Census Documents. Population. Vol. 3. Part 2", side 1312. <https://www.census.gov/prod/www/decennial.html>.

2.2 Befolkningsutvikling i Dane County

Wisconsin er, i likhet med de fleste amerikanske delstatene, inndelt i mindre administrative og geografiske områder som kalles «*county*», eller «fylke». Stoughton ligger i Dane County sør i delstaten, og er dermed del av det samme fylket som delstatens hovedstad Madison. Fylkenes størrelse og innbyggertall har blitt endret over tid, og jeg vil i det følgende vise befolkningsutviklingen i Dane County. På denne måten kan utviklingen i innbyggertall og befolknings sammensetning i Stoughtons nære omgivelser undersøkes. Den første folketellingen i den delen av Wisconsin som nå utgjør Dane County ble foretatt i juli 1836. Området var på dette tidspunktet en del av fylkene Iowa og Milwaukee, og opptellingen viste 36 innbyggere.⁷¹ Folketellinger fra de påfølgende tiårene viser en sterk vekst i fylkets innbyggertall, som kan sees i den følgende tabellen:

Årstall	Antall innbyggere	Økning	Prosentvis økning
1850	16.639 ⁷²		
1860	43.922 ⁷³	27.283	164
1870	53.096 ⁷⁴	9174	20,9
1880	53.233 ⁷⁵	137	0,3
1890	59.578 ⁷⁶	6345	11,9
1900	69.435	9857	16,5
1910	77.435	8000	11,5
1920	89.432	11.997	15,5
1930	112.737	23.305	26,1

⁷¹ C.W. Butterfield and Western Historical Co, *History of Dane County, Wisconsin ... Preceded by a History of Wisconsin, Statistics of the State, and an Abstract of Its Laws and Constitution and of the Constitution of the United States*(Western Historical Company, 1880), 377.

⁷² United States Census Bureau, "Census of Population and Housing, 1850", side xcvi.
<https://www.census.gov/prod/www/decennial.html>.

⁷³ United States Census Bureau, "Census of Population and Housing, 1860", side 543.
<https://www.census.gov/prod/www/decennial.html>.

⁷⁴ United States Census Bureau, "Census of Population and Housing, 1870. Volume 1", side 73.
<https://www.census.gov/prod/www/decennial.html>.

⁷⁵ United States Census Bureau, "Census of Population and Housing, 1880. Final Reports. Volume 1", side 84.
<https://www.census.gov/prod/www/decennial.html>.

⁷⁶ Tall fra 1890-1930 er hentet fra United States Census Bureau, "Census of Population and Housing, 1930. 1930 Census Documents. Population. Vol. 1.", side 1182. <https://www.census.gov/prod/www/decennial.html>.

Tabellen viser en ujevn, men totalt sterk befolkningsvekst i perioden 1850 til 1930. I likhet med situasjonen i Wisconsins totale innbyggertall, økte også befolkningen i Dane County særlig på 1850-tallet. Veksten ble deretter noe svakere, før den flatet ut på 1870-tallet. Mot slutten av 1800-tallet tiltok befolkningsveksten igjen, og vedvarte resten av den aktuelle perioden. Denne utviklingen viser de store endringene som pågikk i området rundt Stoughton. I løpet av tiårene før borgerkrigens utbrudd i 1860 opplevde fylket en overgang fra et begrenset antall bosettere til et innbyggertall på omtrent 44.000. Denne endringen førte med seg dannelsen og utbyggingen av byer, samt større utnyttelse av områdets jordbruksarealer.

Flere elementer kan bidra til å forklare den sterke befolkningsveksten i Dane County. De gode forholdene innen klima og landskap bidro til stor tilflytning av mennesker som kunne bedrive landbruk, som i Wisconsin forøvrig. Madisons status som delstatshovedstad bidro også til å bringe administrative arbeidsplasser til fylket, og Dane Countys befolkningsutvikling kan dermed sees i sammenheng med utviklingen i fylkets største by. I 1850 hadde Madison 1871 innbyggere, men antallet økte raskt.⁷⁷ Ti år senere besto byen av 6611 mennesker, og i 1870 bodde 9176 personer i delstatshovedstaden.⁷⁸ Til tross for at fylkets totalbefolkning sto omtrent stille på 1870-tallet økte Madisons innbyggertall til 10.324 i løpet av tiåret, og i 1890 hadde antallet økt til 13.426.⁷⁹ I 1900 hadde befolkningen økt til 19.164, og veksten fortsatte også etter århundreskiftet, til 25.531 og 33.378 innbyggere i henholdsvis 1910 og 1920.⁸⁰

Til tross for at landbruket i de rurale områdene fremstår som viktig i Dane County gjennom hele perioden har Madisons vekst hatt betydning for fylkets befolkningsutvikling. I 1850 bodde 11,2 prosent av fylkets innbyggere i byen, og andelen økte for hver av de nevnte folketellingene. I 1880 hadde prosentandelen økt til 19,4, mens den i 1900 hadde steget til 27,6. I 1910 bodde omtrent en tredel av fylkets innbyggere i Madison, mens andelen i 1920 hadde steget videre til 37,3 prosent. Dette viser byens økte betydning for det totale innbyggertallet i fylket, og kan

⁷⁷ Madisons innbyggertall i 1850 hentet fra United States Census Bureau, "Census of Population and Housing, 1850", side cxx. <https://www.census.gov/prod/www/decennial.html>.

⁷⁸ Madisons innbyggertall i 1860 hentet fra United States Census Bureau, "Census of Population and Housing, 1860", side 534. <https://www.census.gov/prod/www/decennial.html>.

⁷⁹ Madisons innbyggertall i 1870 og 1880 hentet fra United States Census Bureau, "Census of Population and Housing, 1880. Final Reports. Volume 1", side 367. <https://www.census.gov/prod/www/decennial.html>.

⁸⁰ Madisons innbyggertall i 1890 og 1900 hentet fra United States Census Bureau, "Census of Population and Housing, 1900. 1900 Census Documents. Volume 1", side 414.

<https://www.census.gov/prod/www/decennial.html>. Byens innbyggertall i 1910 og 1920 hentet fra United States Census Bureau, "Census of Population and Housing, 1920. 1920 Census Documents. Volume 3", side 1131. <https://www.census.gov/prod/www/decennial.html>.

også sees som et eksempel på urbaniseringen som ble omtalt ved Wisconsin's befolkningsutvikling i samme periode. Madisons fremvekst fremstår også som viktig for forståelsen av Stoughtons omgivelser. Stoughton ligger omtrent 23 kilometer sørøst for delstatshovedstaden, og Madisons raske vekst kan ha hatt betydning for elementer som handel og tilgang på varer for hele Dane County.

Sammensetning av fylkets befolkning

I likhet med forholdene i resten av delstaten var fylket preget av immigrasjon. En stor andel av befolkningen var enten født i utlandet, eller barn av immigranter. Den følgende tabellen for Dane County viser antall innbyggere født i USA, antall immigranter og antallet immigranter fra de ulike opphavslandene som i 1920 hadde «sendt» over 300 immigranter til fylket:

Tabell 3.2.2 Fødesteder for befolkningen i Dane County				
	1870 ⁸¹	1880 ⁸²	1900 ⁸³	1920 ⁸⁴
Totalt født i USA	33.456	37.193	53.945	76.153
Totalt immigranter	19.646	16.040	15.490	12.876
Canada (ikke-fransk)			322	351
Danmark	131	211	485	461
England & Wales	1631	1300	798 (England)	524 (England)
Irland	2955	2217	1168	407
Italia			15	548
Russland			70	476
Sveits	216		285	481
Sverige og Norge	6601	5279	6288 (Norge)	5204 (Norge)
Sverige			285	329
Tyskland	6276	5490	4981	2880

⁸¹ United States Census Bureau, "Census of Population and Housing, 1870. Volume 1", side 376. <https://www.census.gov/prod/www/decennial.html>.

⁸² United States Census Bureau, "Census of Population and Housing, 1880. Final Reports. Volume 1", side 534. <https://www.census.gov/prod/www/decennial.html>.

⁸³ United States Census Bureau, "Census of Population and Housing, 1900. 1900 Census Documents. Volume 1", side 793-794. <https://www.census.gov/prod/www/decennial.html>.

⁸⁴ United States Census Bureau, "Census of Population and Housing, 1920. 1920 Census Documents. Volume 3", side 1135. <https://www.census.gov/prod/www/decennial.html>. Inndelingene ekskluderer 403 mennesker med avstamning fra Afrika, Asia og urbefolkningen i Amerika.

Tallene fra tabellen viser at fylket hadde et høyt antall immigranter i perioden 1870 til 1920, men også at antallet, og særlig andelen, var synkende gjennom hele perioden. 37 prosent av befolkningen var innvandrere i 1870, og allerede ti år senere hadde andelen sunket til 30,1 prosent. Dette tyder på en stor utskiftning i befolkningen, til tross for at fylkets totale innbyggertall var stabilt gjennom 1870-tallet. Andelen immigranter sank videre til 22,3 prosent i 1900, og til 14,4 prosent i 1920. Her kan et interessant poeng identifiseres. Dane County hadde høyere andel immigranter enn delstaten for øvrig i 1870, mens andelen immigranter var lavere enn i resten av delstaten femti år senere.⁸⁵ Dette tyder på at området var særlig attraktivt for immigranter allerede før 1870, samtidig som mange amerikanskfødte innbyggere valgte å flytte til fylket gjennom hele perioden. Blant annet fylkets geografiske posisjon kan bidra til å forklare dette. De sørlige delene av delstaten ble raskere befolket enn de nordligere delene i starten av perioden, og var dermed et mål for mange immigranter på midten av 1800-tallet. Videre kan Madisons status som delstatshovedstad ha bidratt til at mennesker fra ulike deler av USA kunne arbeide i byen, særlig ved utbygging av arbeidsplasser tilknyttet en voksende delstatlig administrasjon. I tillegg vil barn av immigranter naturlig nok regnes som «født i USA». Immigrantenes barn bidrar dermed til å øke andelen amerikanskfødte innbyggere, til tross for at mange av dem videreførte varianter av språk og andre kulturelle trekk fra opprinnelseslandet.⁸⁶

De norske og svenske immigrantene ble oppført sammen i folketellingene på fylkesnivå fra 1870 og 1880, og utgjorde den største innvandrerguppen i 1870. Ti år senere var gruppen noe redusert, og antallet tyske immigranter var høyere enn skandinavene. Fra 1900 ble norske og svenske immigranter oppført i ulike rader. Tall fra denne opptellingen viser at den svenske innvandrerguppen var relativt liten sammenlignet med den norske, og de norske immigrantene utgjorde den største innvandrerguppen i Dane County både i 1900 og 1920. Ved disse to folketellingene var henholdsvis 40,6 og 40,4 prosent av alle immigranter i fylket født i Norge, og andelen norskfødte innbyggere var 9,1 prosent av fylkets totale befolkning i 1900. Norske immigranter utgjorde dermed en langt større andel av befolkningen i Dane County enn i Wisconsin for øvrig, og fylket fremstår som et særlig viktig mål for utvandrerne fra Norge.⁸⁷

⁸⁵ Se prosentandel fra Wisconsin under tabell om befolkningssammensetning i Wisconsin.

⁸⁶ Både talemåte og andre trekk kunne endres og tilpasses de amerikanske lokalsamfunnene. Se kapittel 4 og 5.

⁸⁷ Andelen norske immigranter i Wisconsin i 1900 utgjorde 3 prosent av delstatens totale befolkning. Se delkapittel 3.1.

Immigranter fra andre nasjoner enn Norge utgjorde også en betydelig del av fylkets befolkningsvekst i perioden. Særlig de tyske innvandrerne var tallrike, selv om de prosentvis utgjorde en mindre andel av befolkningen i fylket enn i det øvrige Wisconsin.⁸⁸ Utviklingen innen innvandring til Dane County fra Irland er også interessant, fordi antallet irske immigranter ble lavere for hver av de medregnede folketellingene. I 1870 var 15 prosent av fylkets immigranter irskfødte, mens andelen i 1920 var 3,2 prosent. Innvandringen fra England fulgte samme mønster som den irske, men utviklingen skjedde noe saktere. De engelske innvandrerne var heller ikke fullt så tallrike som de irske i den tidlige perioden. Italienske og russiske immigranter opplevde en motsatt utvikling, til tross for at de aldri utgjorde en stor andel av den totale befolkningen i fylket. Tabellen viser således en sammensatt befolkning, med opphav fra ulike deler av Europa og Amerika.

Som i Wisconsin for øvrig var også en stor andel av Dane Countys befolkning barn av immigranter. I 1920 hadde 35.508 av fylkets innbyggere minst én forelder fra utlandet.⁸⁹ Første- og andregenerasjons immigranter utgjorde dermed til sammen 48.384 mennesker, eller 54,1 prosent av den totale befolkningen i Dane County. Dette gir et tydelig innblikk i den store betydningen innvandring spilte for fylkets befolkningsvekst i perioden, og gir dermed også innsikt i omgivelsene som de norske immigrantene i Stoughton forholdt seg til. Til tross for at norskamerikanerne utgjorde den største immigrantgruppen i fylket, var også innvandrere fra Tyskland, Irland og andre nasjoner bosatt i deres omgivelser. Befolkningen fremstår derfor som sammensatt med variasjoner over tid. Dette kan være viktig for forståelsen av de norske immigrantenes erfaringer, og for en eventuell utvikling i den etniske kolonien i Stoughton.

2.3 Befolkningsutvikling i Stoughton

I årene etter Stoughtons grunnleggelse fremsto stedet som spredt befolket, med et kommersielt sentrum av begrenset størrelse i tilknytning til stedets hovedgate. Den følgende tabellen viser befolkningsutviklingen i Stoughton fra stedet befant seg i denne situasjonen, og frem til 1930. Stoughtons registrerte innbyggertall i 1850 var 70 personer, og byen var ikke inkludert i folketellingen fra 1860. Tabellen begynner dermed ved folketellingen utført i 1870.

⁸⁸ Ifølge folketellingen fra 1900. Se tabell og avsnitt om immigrantenes opphav i delkapittel 3.1.

⁸⁹ United States Census Bureau, "Census of Population and Housing, 1920. 1920 Census Documents. Volume 3", side 1125. <https://www.census.gov/prod/www/decennial.html>. Totalbefolkningen inkluderer 403 mennesker med avstamning fra Afrika, Asia og urbefolkningen i Amerika, som ikke inkluderes i de øvrige inndelingene. Tallet på innbyggere med foreldre født i utlandet kan derfor være noe høyere.

Tabell 3.3.1 Befolkningsutvikling i Stoughton			
Årstall	Antall innbyggere	Økning	Prosentvis økning
1870	985 ⁹⁰		
1880	1353 ⁹¹	368	37,4
1890	2470 ⁹²	1117	82,6
1900	3431	961	38,9
1910	4761 ⁹³	1330	38,8
1920	5101	340	7,1
1930	4497 ⁹⁴	-604	-11,8

Tabellen viser at andre halvdel av 1800-tallet var preget av befolkningsvekst, og at veksten fortsatte de første tiårene på 1900-tallet. I det siste tiåret før århundreskiftet passerte byens innbyggertall grensen for å regnes som et urbant område, ifølge folketellingsbyråets definisjon med utgangspunkt i 2500 innbyggere. Veksten var ujevn, men vedvarte frem til folketellingen i 1920. I løpet av 1920-tallet opplevde byen for første gang reduksjon i antall innbyggere, til tross for at Dane Countys totale innbyggertall økte med 26,1 prosent i samme tiår.

Flere elementer kan bidra til å forklare disse utviklingstrekkene, og de kan særlig sees i sammenheng med byens vognproduksjon. For befolkningen innenfor grensene i Stoughton utgjorde vognfabrikkene viktige arbeidsplasser, og i gode produksjonstider kan etterspørsel etter arbeidskraft ha spilt en rolle for befolkningsveksten. Dårlige produksjonsår kan ha hatt en tilsvarende negativ påvirkning på innbyggertallet. Den relativt beskjedne befolkningsveksten på 1870-tallet, som skiller seg ut mellom sterkere vekstperioder på 1860- og 1880-tallet, kan derfor sees i sammenheng med økonomiske utfordringer. USA opplevde en økonomisk depresjon på 1870-tallet, som også påvirket vognproduksjonen i Stoughton. T. G. Mandts fabrikk var i fare for nedleggelse, men ble videreført med hjelp av velvillige kreditorer. Parallelt

⁹⁰ United States Census Bureau, "Census of Population and Housing, 1880. Final Reports. Volume 1", side 368. <https://www.census.gov/prod/www/decennial.html>. Stoughton var her optelt som en del av Dunkirk.

⁹¹ Ibid.

⁹² Tall fra 1890 og 1900 er hentet United States Census Bureau, "Census of Population and Housing, 1900. 1900 Census Documents. Volume 1", side 414. <https://www.census.gov/prod/www/decennial.html>.

⁹³ Tall fra 1910 og 1920 er hentet fra United States Census Bureau, "Census of Population and Housing, 1920. 1920 Census Documents. Volume 3", side 317. <https://www.census.gov/prod/www/decennial.html>.

⁹⁴ United States Census Bureau, "Census of Population and Housing, 1930. 1930 Census Documents. Population. Vol. 1", side 1203. <https://www.census.gov/prod/www/decennial.html>.

med byens befolkningsvekst opplevde også vognfabrikken vekst i produksjon og antall ansatte på slutten av 1800-tallet, til tross for en stor brann i 1883.⁹⁵ Nedgangen i byens befolkning på 1920-tallet kan ha vært påvirket av nye utfordringer for vognprodusentene. Bilene ble vanligere som fremkomstmiddel, og veiene ble utbedret. Det påfølgende reduserte behovet for vogner fikk store konsekvenser for byens vognfabrikker og deres 800 ansatte. Homme kommenterer situasjonen på følgende måte: «*Ghost towns have resulted from lesser calamities*».⁹⁶

Sammensetning av Stoughtons befolkning

Etter at Stoughton fikk status som et urbant sted i tiåret før 1900 inkluderte folketellingslistene informasjon om innbyggernes fødesteder. Informasjonen er ikke detaljert inndelt etter innbyggernes fødeland, som listene for Dane County, men gir et innblikk i antallet innvandrere sammenlignet med den amerikanskfødte befolkningen i byen. I tillegg viser listene antall amerikanskfødte innbyggere med minst én forelder som er født i utlandet, og gir dermed informasjon om andregenerasjons immigranter. Denne informasjonen finnes i den følgende tabellen:

	1900 ⁹⁷	1920 ⁹⁸
Totalbefolkning	3431	5101 ⁹⁹
Født i USA	2380 ¹⁰⁰	3778
Født i utlandet	1051	1300
Minst én forelder fra utlandet	1610	2289
Begge foreldre født i USA	774	1489

⁹⁵ Ferd Homme, *Oak Opening: The Story of Stoughton* (Stoughton, Wisconsin: The Stoughton Centennial History Committee, 1947), 42-48.

⁹⁶ *Ibid.*, 63.

⁹⁷ United States Census Bureau, "Census of Population and Housing, 1900. 1900 Census Documents. Volume 1", side 684. <https://www.census.gov/prod/www/decennial.html>.

⁹⁸ United States Census Bureau, "Census of Population and Housing, 1920. 1920 Census Documents. Volume 3", side 1134. <https://www.census.gov/prod/www/decennial.html>.

⁹⁹ Totalbefolkningen inkluderer 23 mennesker med avstamning fra Afrika, Asia og urbefolkningen i Amerika, som ikke inkluderes de øvrige radene.

¹⁰⁰ Listen over fødestedene til foreldre av Stoughtons amerikanskfødte innbyggere viser fire personer mer enn listen over antall mennesker i Stoughton som er født i USA. Listen ekskluderer også fire personer av afrikansk eller annen opprinnelse.

Tabellen viser at en stor andel av Stoughtons befolkning var innvandrere, både i 1900 og i 1920. Antallet immigranter ved århundreskiftet utgjorde 30,6 prosent av byens innbyggere, og enda flere mennesker født i utlandet hadde flyttet til byen 20 år senere. Likevel var andelen innvandrere i 1920 redusert til 25,5 prosent, på grunn av byens øvrige befolkningsvekst. Tabellen viser samtidig at flertallet av den amerikanskfødte befolkningen i Stoughton hadde minst én forelder fra utlandet. Dette gjaldt for 46,9 prosent av det totale innbyggertallet i 1900. Samme år hadde 22,6 prosent, mindre enn en firedel av byens innbyggere, to foreldre født i USA. Omtrent 77,6 prosent av befolkningen var således enten første- eller andregenerasjons immigranter i 1900.¹⁰¹ Tilsvarende prosentandel for 1920 var 70,4. Potensielle årsaker til den store andelen immigranter vil bli diskutert i delkapitlene 2.4 og 2.5.

Folketellingslistene for Stoughton inneholder ikke informasjon om immigrantenes fødesteder eller opprinnelsesområder. Andre kilder og annen litteratur kan imidlertid bidra til å belyse disse områdene. Til tross for at nøyaktige tall fra folketellingene ikke eksisterer, finnes flere estimat og forsøk på å definere byens befolknings sammensetning. Felles for disse er at andelen norskættede innbyggere blir særlig vektlagt som tallrik. Et tidlig estimat ble gjort av magasinredaktøren Svein Nilsson i 1870. Han skrev at over 50 prosent av bøndene som bedrev handel i byen var «nordmenn», og at tre åttedeler av byens totale befolkning var norske immigranter. De øvrige innbyggerne var, ifølge Nilsson, i all hovedsak «yankees» og irske innvandrere.¹⁰² Han nevner ikke bakgrunnen for disse tallene, men viser likevel at hans opplevelse av byen i samtiden var at norske immigranter utgjorde litt under halvparten av det totale innbyggertallet.

Senere skrev Olaf Morgan Norlie bøker om norskamerikanere, og nevnte Stoughton i flere av sine utgivelser. I biografien om sin mor omtalte han byens norskættede befolkning i sammenheng med skolesystem og valget til et lokalt skolestyre i byen. Her estimerer han at andelen innbyggere i byen med bakgrunn fra Norge var mellom 65 og 75 prosent i 1900.¹⁰³ I en bok fra 1925 estimerer samme forfatter at byens norskættede innbyggere utgjorde 80 prosent av den totale befolkningen.¹⁰⁴ Norlie viser imidlertid ikke til noen konkrete kilder for å underbygge

¹⁰¹ Prosentandelene tilknyttet foreldrenes opphav i 1900 blir litt upresise, på grunn av de nevnte unøyaktighetene.

¹⁰² Nilsson, *A Chronicler of Immigrant Life: Svein Nilsson's Articles in Billed-Magazin, 1868-1870*, 6, 132-33.

¹⁰³ Olaf Morgan Norlie, *Ho Ga Te Me (She Gave to Me.): A Centennial Sketch of Martha Karolina (Juel) Norlie, 1846-1918, a Norwegian-American Pioneer*(Northfield, Minnesota: Eilron Mimeopress, 1946), 125.

¹⁰⁴ *History of the Norwegian People in America*(Minneapolis: Augsburg Publishing House, 1925), 483.

disse påstandene, og estimatene fremstår derfor som usikre. De gir likevel et bilde av forfatterens opplevelse av byens befolkningssammensetning.

Inntrykket av nordmenn som en majoritet i byen støttes av en beskrivelse publisert i avisen Valdres i 1907. Innsenderen hevder at området rundt Stoughton i stor grad besto av mennesker av norsk avstamning, og at andelen norskættede innbyggere i byen var 85 prosent. Videre skriver vedkommende det følgende: «*Hvor du snur og vender dig udover contyet her, træffer du bare norske farmere, og i smaabyerne – som her – er norsk ligesaa almindeligt at høre paa gaden og inde i husene som hjemme i Norge*». ¹⁰⁵ Også Semmingsen omtaler Stoughtons sterke innslag av norske immigranter. Hun skriver at «nordmenn» behersket hele forretningslivet i byen, og at «nesten hele befolkningen både i byen og omegnen var av norsk ætt». ¹⁰⁶ Hun nevner imidlertid ikke konkrete tall for andel eller antall norske immigranter i området.

Magasinet *Viking*, som blir utgitt i tilknytning til den norskamerikanske organisasjonen Sons of Norway, publiserte i 1991 et estimat for andelen norskættede i Stoughton i 1900. Deres estimat støtter også inntrykket av de norske immigrantenes sterke preg på befolkningens sammensetning: «*By the turn of the century, Stoughton was 98 percent Norwegian!*» ¹⁰⁷ Det er uklart hva magasinet legger til grunn for denne påstanden, og annen litteratur støtter ikke bildet av at andelen norske immigranter tilsvarte dette nivået. Dersom man ser magasinets estimat i sammenheng med annen litteratur, peker imidlertid alle i retning av at Stoughton hadde et særlig norskamerikansk preg i perioden.

Som vist i tabellen for innbyggerne av Dane County sine fødesteder fantes mellom 5204 og 6601 norskfødte mennesker i fylket i den aktuelle perioden. Ulike estimat og samtidige beskrivelser av byen tyder på at mange av disse var bosatt i Stoughton, og at andelen av byens befolkning med bakgrunn fra Norge følgelig var langt høyere enn i fylket for øvrig. De nevnte skildringene tyder på at en stor del av foreldrene til byens 2380 amerikanskfødte innbyggere i 1900 hadde innvandret fra Norge. Det fantes således også en stor gruppe andregenerasjonsimmigranter med bakgrunn fra Norge i Stoughton. I tillegg fantes etterkommere av enda

¹⁰⁵ "Amerikabrev", avisen *Valdres*, 07.03.1907, side 1. Hentet fra:

<http://www.nb.no/nbsok/nb/c44dc9923f6e33c863205d60eccae249?index=1#0> [Lest 09.10.2017].

¹⁰⁶ Ingrid Semmingsen, *Veien Mot Vest : [2] : Utvandringen Fra Norge 1865-1915*, vol. [2](Oslo: Aschehoug, 1950), 244.

¹⁰⁷ *Sons of Norway, Viking Magazine*, mai 1991, side 17.

tidligere immigranter fra Norge. Stoughton fremstår dermed som et tydelig eksempel på områdene Lovoll omtaler som et «norsk Amerika», der den norske etniske gruppen utgjorde et «dominerende folkeelement».¹⁰⁸ Dette er særlig interessant i sammenheng med byens bakgrunn som en bosetning stiftet av «yankees», eller amerikanere fra kontinentets østkyst. Mulige forklaringer på stedets overgang fra en amerikansk bosetning til å bli omtalt som «den norske byen i Amerika» vil diskuteres i de følgende delkapitlene.¹⁰⁹

Et annet interessant poeng er andelen av byens befolkning som var medlemmer av menigheten tilknyttet First Lutheran Church. Hvis befolkningsveksten i løpet av 1900-tallets først tiår fordelte seg jevnt, ville Stoughton ha 3963 innbyggere i 1904.¹¹⁰ Samme år hadde den nevnte menigheten 1064 medlemmer. Dette utgjorde over en firedel av byens befolkning, til tross for at det også fantes en rekke andre norsk-lutherske kirker i byen på samme tidspunkt. Andelen av innbyggerne som var medlemmer i menigheten økte de påfølgende ti årene. Dersom befolkningsveksten mellom 1910 og 1920 også fordelte seg jevnt hadde byen 4897 innbyggere i 1914,¹¹¹ mens menigheten hadde 1889 medlemmer. Andelen innbyggere som var medlemmer i menigheten ved First Lutheran Church var dermed 38,6 prosent av byens totale befolkning. Kirken var dermed en svært viktig institusjon for byens innbyggere, og kan ha vært betydningsfull for opplevelsen av Stoughton som en etnisk koloni.¹¹²

2.4 Kjodemigrasjon

Som vist i delkapittel 2.3 tyder befolkningsutviklingen i Stoughton på at byen opplevde sterk innvandring fra Norge gjennom den aktuelle perioden, og at norskættede mennesker i løpet av andre halvdel av 1800-tallet ble en majoritet på stedet. Flere faktorer kan bidra til å forklare den store tilflytningen av norske immigranter til Stoughton. Blant disse er kjodemigrasjon.

¹⁰⁸ Lovoll, *Det Løfterike Landet*, 14.

¹⁰⁹ «*The most Norwegian city in America*», se Homme, *Oak Opening: The Story of Stoughton*, 50. og *Sons of Norway*, *Viking Magazine*, mai 1991, side 16-17.

¹¹⁰ Utregnet basert på Stoughtons prosentvise befolkningsvekst mellom 1900 og 1910. Se tabell over byens befolkningsutvikling.

¹¹¹ Utregnet basert på Stoughtons prosentvise befolkningsvekst mellom 1910 og 1920. Se tabell over byens befolkningsutvikling.

¹¹² Menigheten kan også ha hatt medlemmer som ikke var bosatt innenfor byens grenser. Mer om byens norsk-amerikanske preg, og kirkens eventuelle påvirkning på dette i kapittel 3 og 4. Informasjon om menighetens størrelse og andre menigheter i Stoughton er hentet fra Olaf Morgan Norlie, *Norsk Lutherske Menigheter i Amerika 1843-1916: 1*, vol. 1 (Minneapolis, Minn: Augsburg Publishing House, 1918), 99-115.

Ifølge migrasjonsforskeren Bin Yu er migrasjonsprosessene mer komplekse enn de mye anvendte «push-pull»-forklaringene eller andre økonomiske modeller. Han mener heller at sosiologiske faktorer som sosiale nettverk, og særlig familieenheter, spiller en betydelig rolle i internasjonale migrasjonsstrømmer. Migrasjon med bakgrunn i sosiale nettverk kan bidra til at flere personer fra samme område eller sosiale miljø migrerer til det samme området i ankomstlandet. Slik dannes en kjede av migranter som bosetter seg i relativ nærhet til hverandre. Videre skriver Yu at studier tilknyttet kjedemigrasjon viser at immigrasjonsmønstre kan forklares ved hovedimmigranter og familieimmigranter, og at modellen «Immigration Multiplier» kan brukes som en indikator for å måle kjedeeffekten ved migrasjon. Modellen defineres som antallet fremtidige immigranter som ankommer som et resultat av ankomsten av en nåværende immigrant, som selv ikke har ankommet på bakgrunn av familiegjenforening med en tidligere immigrant. Den er omdiskutert, men likevel mye brukt.¹¹³

Martha Lee Alexander nevner flere grunner til at mange nordmenn flyttet til Wisconsin på andre halvdel av 1800-tallet. Landskapet ligner på området mange av migrantene forlot, og det relativt kjente terrenget kan ha vært en faktor. Statlige tjenestemenn forsøkte å lokke nye migranter til området med store løfter, og det ble opprettet offentlige immigrasjonskontor. Alexander vektlegger likevel kjedemigrasjon som en betydningsfull faktor i den norske migrasjonen til Wisconsin. Hun skriver at dersom en gruppe opplever suksess i et område vil mange følge etter, og nevner særlig brev fra norske migranter til deres sosiale nettverk i Norge som betydningsfulle. Slike amerikabrev kan ha bidratt til at flere etniske kolonier tilknyttet den norsk-amerikanske etniske gruppen ble utbygd i Wisconsin i tiårene før 1900.¹¹⁴ Stoughton var en av disse.

Kjedemigrasjon forutsetter som nevnt en form for relasjon mellom de ulike migrantene som ankommer det samme området. Det sosiale nettverket som bygges mellom innbyggere som er bosatt innenfor et avgrenset geografisk område er et eksempel på en slik relasjon. Dersom avsendersted med stor utvandring til Stoughton kan identifiseres, kan derfor kjedemigrasjon ha funnet sted. I det tidligere omtalte amerikabrevet fra avisen Valdres fra 1907 nevnes noen av immigrantenes opprinnelsesområder. Avsenderen har tilsynelatende sitt opphav i Valdres, men

¹¹³ Begrepet «hovedimmigranter» er oversatt fra Yus *Principal Immigrants*. Bin Yu, "Chain Migration Explained: The Power of the Immigration Multiplier," (New York, NY, USA: LFB Scholarly Publishing LLC, 2007). 4-8.

¹¹⁴ Martha Lee Alexander, "Stoughton, Wisconsin's Syttende Mai Celebration: The Dynamic of a Small-Town American Festival" (M.L. Alexander, 1986), 24-25.

kommenterer at det ikke finnes mange «valdrisser» i Stoughton. Ifølge brevet hadde byens innbyggere i langt større grad deres opprinnelse i Sogn og Telemark. Disse to områdene kan derfor fremstå som viktige avsendersteder for de norske immigrantene. Sosiale nettverk med utgangspunkt i geografisk nærhet kan dermed ha spilt en rolle for migrantenes valg av destinasjon, og kjedemigrasjon kan være en forklaring på byens store norskamerikanske befolkning. Amerikabrevet nevner imidlertid at mange innbyggere i Stoughton også hadde sin opprinnelse andre steder: «*Dog er der her, som overalt hvor en kommer her i veststaterne, folk fra næsten alle egne i Norge. Saaledes er her ogsaa nogle valdresser*». Vedkommende navngir deretter noen personer fra Valdres, og skriver om deres gode situasjon i byen med innbringende forretninger. Dette kan fremstå som et eksempel på Alexanders omtale av en gruppe som opplever suksess i et område. Fortellingene om deres suksess blir formidlet ved amerikabrev, som videre kan bringe flere immigranter til det aktuelle området.¹¹⁵

Inntrykket av Sogn som et viktig avsenderområde i migrasjonsstrømmen til Stoughton blir styrket av en gjennomgang av kirkedokumenter fra First Lutheran Churchs mikrofilmarkiv. Blant annet oversikten over konfirmanter fra 1870- til 1890-tallet inkluderer informasjon om konfirmantenes fødesteder. Mange av disse har sin opprinnelse fra Sogn, og noen av dem med mer konkrete avsendersteder som Luster eller Sogndal. Også listene over ekteskapsinngåelser på 1870- og 1880-tallet inkluderer slik informasjon, og de samme funnene finnes i disse listene. Andre steder i Norge er imidlertid også hyppig nevnt som fødesteder, og fremstår dermed som viktige avsenderområder. Særlig var mange av konfirmantene og de viede født i Ullensaker og Bergen, men menighetens medlemmer hadde tilsynelatende sine opphav fra mange ulike deler av Norge, og både Nordland og Flekkefjord på Sørlandet er nevnt blant immigrantenes fødesteder.

I tillegg støttes disse funnene av lister over menighetens medlemmer, men konkrete tall for antall immigranter eller andel av konfirmanter, viede eller menighetsmedlemmer som ble født på bestemte steder kan likevel ikke knyttes til dette. Kirkens lister fremstår som fragmenterte og ufullstendige, og mange navn i menighetsmedlemslistene er strøket ut på grunn av død eller utflytting, uten at årstall for utstrykningen er notert. Nøyaktig statistikk finnes derfor ikke, men noen generelle trekk fremstår som tydelige. Kjedemigrasjon fra områder som Sogn, Telemark

¹¹⁵ "Amerikabrev", avisen *Valdres*, 07.03.1907, side 1. Hentet fra: <http://www.nb.no/nbsok/nb/c44dc9923f6e33c863205d60eccae249?index=1#0> [Lest 09.10.2017].

og Ullensaker kan bidra til å forklare det store antallet immigranter fra Norge i Stoughton, samtidig som mindre sentrale avsenderområder som Nordland og Flekkefjord ikke dekkes av en slik forklaring.¹¹⁶

2.5 Mandt og hans fabrikker

Blant de norske immigrantene fra Telemark var T.G. Mandt. Han var to år gammel da hans familie flyttet til Amerika i 1848 og bosatte seg omtrent ti kilometer nordøst for Stoughton. Homme skriver at den unge telemarkingene vokste opp i en familie som var særlig flinke til å lage produkter og verktøy som kunne brukes i landbruket. Mandt bygde sin første vogn på egenhånd da han var 16 år gammel, og startet vognfabrikk i Stoughton etter borgerkrigen da han var omtrent 20 år gammel. Fabrikken ansatte raskt flere håndverkere, og mot slutten av 1860-tallet økte produksjonen og produktiviteten. Fabrikken rykte ble spredt i Midtvesten, og produktene ble svært populære. De tidligere nevnte problemene for fabrikken på 1870- og 1880-tallet medførte betydelige utfordringer, men fra slutten av 1800-tallet eksisterte to produktive vognfabrikker i byen.¹¹⁷

Homme skriver videre at mens tidlige immigranter til Stoughton fra Norge i hovedsak ønsket å drive jordbruk, tilbød vognfabrikkene attraktivt arbeid til norske migranter på andre halvdel av 1800-tallet. Bølger av migranter fra Norge kom til området i søken etter arbeid, og vognfabrikkene hadde jobber til alle.¹¹⁸ Ifølge en senere artikkel i lokalavisen *Stoughton Courier Hub* bidro dette sterkt til at Stoughton ved århundreskiftet var et «nesten totalt norsk samfunn».¹¹⁹ Før de økonomiske nedgangstidene på 1920-tallet hadde fabrikkene til sammen 800 ansatte, og fremstår dermed som en hjørnestensbedrift for byen som på samme tid hadde omtrent 5000 innbyggere.¹²⁰

Den nevnte artikkelen i *Sons of Norway's Viking magazine* fra mai 1991 støtter også bildet av Mandts vognfabrikker som svært betydningsfulle for den norske migrasjonen til Stoughton. Mandts første fabrikk omtales som en viktig kilde til arbeid for de norske immigrantene, i tillegg til dens store betydning for forretningen i byen mer generelt. Fabrikken hadde 225 ansatte tidlig

¹¹⁶ Informasjonen fra First Lutheran Churchs mikrofilmarkiv ble lest på Stoughton Public Library, i perioden 7. september til 15. september 2017.

¹¹⁷ Homme, *Oak Opening: The Story of Stoughton*, 41-48.

¹¹⁸ *Ibid.*, 50.

¹¹⁹ *Stoughton Courier Hub*, 15.05.1986.

¹²⁰ Homme, *Oak Opening: The Story of Stoughton*, 63.

på 1880-tallet, og magasinet skriver at «*Stoughton became a boom town with jobs available for all ...*». ¹²¹ Også amerikabrevet fra avisen Valdres i 1907 omtaler fabrikkenes betydning. Innsenderen skriver at den eldste fabrikken hadde omtrent 250 arbeidere, og produserte både vogner og sleder. Den nyeste fabrikken, som hadde oppstart på 1890-tallet, hadde mellom 500 og 600 arbeidere. Ifølge brevets forfatter var disse produktene svært ettertraktede, og fabrikken var kjent over hele Amerika. Vedkommende hevder også at nesten alle arbeidere og formenn ved begge fabrikkene var «norske», og at den nyeste fabrikkens president og arbeidsformann hadde bakgrunn fra henholdsvis Sarpsborg og Toten. ¹²²

Ifølge de nevnte fremstillingene kan mulighetene for stabilt arbeid ha vært et sentralt element for arbeidssøkende migranter fra slutten av 1800-tallet. I tillegg kan vognfabrikkene i Stoughton ha vært særlig attraktive for norske immigranter, på grunn av muligheten til å arbeide blant mennesker i samme situasjon som dem selv, der norskfødte innvandrere kunne benytte sitt morsmål på arbeidsplassen. Fremstillingene tyder også på en utbredt spredning av informasjonen om de gode forholdene for arbeid i Stoughton. Amerikabrevet i Valdres er et eksempel på at slik informasjonen ble spredt i norske medier, og mennesker fra ulike deler av Norge kan følgelig ha blitt oppmerksomme på mulighetene som fantes i Stoughton. Dette kan bidra til å forklare de store geografiske avstandene mellom immigrantenes fødesteder. Samtidig kan arbeidsinnvandringen til Stoughton også knyttes til kjedemigrasjon, fordi sosiale nettverk i Norge kan ha vært viktig for spredningen av ryktene om muligheter for stabilt arbeid i byen.

2.6 Konkluderende refleksjoner

Gjennomgangen av de befolkningsmessige endringene viser noen generelle utviklingstrekk som er felles for Wisconsin, Dane County og Stoughton. På alle tre nivåene var den totale befolkningsveksten sterk i perioden 1850 til 1930, og en stor del av veksten skyldtes immigrasjon. Både i delstaten, fylket og byen var mange av innvandrerne født i Norge, selv om nordmenn ikke var den største immigrantgruppen i det totale området. Samtidig viser folketellingslistene at urbanisering fant sted i perioden, og særlig storbyen Milwaukee hadde stor tilstrømning av nye innbyggere. Denne trenden forekom også i Dane County, og delstatshovedstaden Madison opplevde sterk befolkningsvekst.

¹²¹ *Sons of Norway, Viking Magazine*, mai 1991, side 17.

¹²² "Amerikabrev", avisen *Valdres*, 07.03.1907, side 1. Hentet fra:

<http://www.nb.no/nbsok/nb/c44dc9923f6e33c863205d60eccae249?index=1#0> [Lest 09.10.2017].

Noen utviklingstrekk virker tydelige for Stoughton, og skiller byen fra de omkringliggende områdene. Befolkningsveksten i byen var sterk, men mindre jevn enn i delstaten for øvrig. Den ujevne veksten kan i noen grad knyttes til de tilgjengelige arbeidsplassene i byen, særlig ved de viktige vognfabrikkene. Den spesielt store andelen norske immigranter er også tydelig i Stoughton sammenlignet med resten av delstaten. Til tross for at Wisconsin totalt sett hadde mange innvandrere fra Norge, var andelen norskamerikanere i Dane County, og særlig i Stoughton, langt høyere enn i det totale området. Norskættede innbyggers posisjon som en majoritet fra slutten av 1800-tallet gir byen et særlig interessant utgangspunkt for de kommende kapitlene, fordi dette er et viktig ledd i studiens forståelse av Stoughton som en etnisk koloni.

Disse funnene er viktige ved studier av norskamerikanske kulturelle trekk i Stoughton, fordi de bidrar til å skape en grunnleggende forståelse for de demografiske endringene som pågikk gjennom perioden. Innbyggernes identitet og selvforståelse kan være preget av utviklingen både i byen og dens omgivelser. Den vedvarende tilstrømmingen av nye immigranter fra Norge har også betydning for stedets nære tilknytning til migrantenes opphavsland, og også dette påvirker byens karakter som en etnisk koloni. Befolkningsveksten og innbyggernes bakgrunn kan dermed ha stor betydning for bevaringen og endringen av kulturelle trekk fra migrantenes opphavsområder, og kan følgelig være av betydning for oppgavens videre analyser.

3 Etnisk lederskap: Religion og politikk

Kilder og litteratur er preget av konsensus ved omtaler av Stoughtons norske preg. Som vist i kapittel 2 var en stor del av byens befolkning norskfødte eller norskættede, og ulike kulturelle forhold bidro til å gi byen en særlig tilknytning til elementer som var videreført eller inspirert fra Norge. Det følgende kapittelet vil omhandle ulike kulturelle trekk innen religion og politikk, og studere hvordan disse ble endret og utviklet i løpet av den avgrensede perioden. Samhold innenfor religiøse rammer, og dette samholdets betydning for den etniske gruppens sosiale fellesskap, vil særlig undersøkes. Disse lokale forholdene påvirker byens preg som en etnisk koloni. Jeg vil her studere etnisk lederskap lokalt i Stoughton, og se dette i sammenheng med større bevegelser i byens omgivelser. Sentrale begreper i undersøkelsen av slik utvikling inkluderer «assimilasjon», «akkulturasjon» og «pluralisme», og jeg vil derfor innlede kapittelet med en liten diskusjon rundt disse begrepene.

Ifølge Yinger er bruken av begrepet «assimilasjon» kontroversiell, men det er likevel et viktig konsept i studier av etnisitet. Ulike definisjoner av «assimilasjon» har blitt benyttet, men begrepet handler om å gjøre noe likt. Dette inkluderer både tvungen tilpasning og fredfulle prosesser som bidrar til å redusere ulikhetene mellom medlemmer av samhandlende etniske grupper. Assimilasjon er dermed en prosess der grensene mellom etniske grupper reduseres. Prosessen blir sjelden fullført, og spor av etnisk variasjon kan videreføres selv etter flere generasjoner med omfattende kontakt over etniske grenser. Yinger argumenterer følgelig for at assimilasjon kan eksistere parallelt med pluralisme. Ved pluralisme anerkjennes legitimiteten og verdien av noe kulturell variasjon. Pluralisme og assimilasjon kan derfor begrense hverandre, men er ikke nødvendigvis totalt motstridende.¹²³ Et viktig mål med kapittelet vil være å undersøke hvorvidt pluralisme og assimilasjon fant sted parallelt i Stoughton i den avgrensede perioden.

Ved Yingers forståelse av assimilasjon foregår flere subprosesser, blant annet integrering og akkulturasjon. Integrering handler om strukturell tilpasning, mens akkulturasjon betegner den kulturelle utviklingen. Det sistnevnte begrepet beskriver en prosess med endring mot større kulturell likhet, forårsaket av kontakt mellom to eller flere etniske grupper. Denne prosessen

¹²³ J. Milton Yinger, *Ethnicity: Source of Strength? Source of Conflict?*, Suny Series in Ethnicity and Race in American Life (Albany, N.Y: State University of New York Press, 1994), 38-41.

kan fremstå som en enveis prosess, der mindre grupper, eller grupper som mangler politisk eller økonomisk makt, mister sin kultur og blir absorbert inn i et større samfunn bygget rundt kulturen til den dominerende gruppen. Samtidig kan akkulturasjon fremstå som en toveis prosess, med gjensidig endring mellom ulike etniske grupper. I tillegg kan man skille mellom det Yinger omtaler som «*substitutive*» og «*additive*» akkulturasjon. Den første handler om at en etnisk gruppe gir slipp på noen elementer fra sin kultur, som så erstattes med tilsvarende elementer fra en annen. Ved *additive* akkulturasjon legges verdier, normer eller andre kulturelle trekk til uten å fjerne de gamle. Slik kan et mer komplekst kulturelt repertoar utvikles.¹²⁴

Ved alle tilfeller fremstår kontakt mellom kulturer som viktig for akkulturasjon, fordi kulturer endres ved møter mellom etniske grupper. I amerikanske områder der norske immigranter var en minoritet av begrenset størrelse kan de ha blitt sterkt påvirket av andre kulturer, og akkulturasjonen kan ha fremstått som en enveis prosess med *substitutive* karakter. Dette virker særlig relevant i områder som hadde en tydelig etnisk majoritet, blant annet i byer der angloamerikanere utgjorde et stort flertall av befolkningen. Immigranter som bosatte seg blant angloamerikanerne kan ha opplevd en raskere akkulturasjon enn immigranter som bosatte seg i etniske enklaver eller ghettos. Som beskrevet i kapittel 2 fremstår imidlertid Stoughton ikke som et område med en angloamerikansk majoritet. Rundt 1900 utgjorde norskfødte og norskættede innbyggere et stort flertall av byens befolkning, og den tette kontakten med en større majoritetsetnisitet var dermed ikke like tydelig som i andre immigrantområder. Innbyggerne i Stoughton måtte likevel forholde seg til andre etniske grupper, og det eksisterte tett kontakt både med minoritetsgrupper i byen og med større grupper på fylkes- og delstatsnivå. Med bakgrunn i byens spesielle befolkningssammensetning kan studier av en- og toveis akkulturasjon belyse felt der norske immigranter og andre etniske grupper påvirket hverandre, og hvordan kulturelle trekk spesifikt for den norskamerikanske etniske gruppen ble utviklet i løpet av den aktuelle perioden. Det vil her også være interessant å undersøke om prosessen i stor grad hadde form av *substitutive* akkulturasjon, eller om også *additive* akkulturasjon forekom, og i hvilken grad kulturell pluralisme eksisterte parallelt med de nevnte prosessene.

Videreføring av kulturelle trekk fra Norge kan sees i sammenheng med det tidligere nevnte fenomenet Øverland omtaler som *homemaking myths*. Disse fortellingene formidles blant

¹²⁴ Ibid., 68-72.

etniske grupper for å skape tilhørighet til det amerikanske samfunnet eller kontinentet.¹²⁵ Også blant norske immigranter eksisterte forestillinger om at kulturelle trekk fra deres bakgrunn gav dem en sterk tilhørighet til USA, fordi noen elementer fra Norge hadde tydelige likhetstrekk med tilsvarende elementer i Amerika. Blant slike trekk var jordbrukstradisjoner og ideologiske ønsker om demokrati og frihet. Også innen religion eksisterte flere likhetstrekk, og den protestantiske lutherdommen sto sterkt både i den norskamerikanske etniske gruppen og blant angloamerikanere. Elementene norske migranter medbrakte til Amerika fremstår dermed ofte som typisk for det amerikanske samfunnet, og kulturelle forskjeller var ofte av begrenset betydning. Det religiøse samholdet kan her fremstå som et bindeledd, både organisatorisk og ideologisk, på grunn av kirkens sterke sosiale posisjon og likhetstrekkene som fantes i de norske og norskamerikanske samfunnene. Kirkens betydning vil videre diskuteres i delkapitlene 3.1 og 3.2.

På andre halvdel av 1800-tallet var samholdet blant norske immigranter i USA økende, og en norskamerikansk identitet ble etablert. Lovoll skriver at denne identiteten kan betraktes som immigrantfolkets behov for selvhevdelse overfor moderlandet, samtidig som den voksende gruppesolidariteten var betinget av konfrontasjonen med andre folkegrupper i Amerika. Rivalisering mellom ulike nasjonaliteter stimulerte nordmennene til å legge vekt på deres egne nasjonale fortrinn, og dette styrket det norskamerikanske samholdet.¹²⁶ Den norske innvandrergruppen fungerer slik som et godt eksempel på de etniske gruppene omtalt ved Zelinskys definisjon i kapittel 1, og samholdet og samværet blant de norske immigrantene lokalt i Stoughton er av avgjørende betydning for denne studien. Videreføring og utvikling av kulturelle trekk skjedde i møter mellom mennesker, og det vil derfor være særlig viktig å studere situasjoner der disse møtene forekom. Ved å studere det etniske lederskapet innen religiøse og politiske sammenhenger ønsker jeg i de følgende delkapitlene å undersøke kulturell utvikling i den norskamerikanske etniske kolonien i perioden 1880-1920.

3.1 Samhold gjennom religion

Den lutherske kristendommen hadde stor betydning i Norge i den aktuelle perioden, og mange av migrantene tok med seg kulturelle skikker tilknyttet deres religion da de utvandret til Amerika. Disse hadde stor betydning for opplevelsene og erfaringene de norske innvandrerne

¹²⁵ Øverland, *Immigrant Minds, American Identities: Making the United States Home, 1870-1930*, 1-21.

¹²⁶ Lovoll, *Det Løfterike Landet*, 58.

gjorde seg, og var viktige for det norskamerikanske fellesskapet, både nasjonalt og lokalt i Stoughton. De følgende avsnittene vil omhandle den norsklutherske kirke i Amerika, og dens posisjon både lokalt i Stoughton og blant norske immigranter mer generelt. Her vil også det religiøse samholdets betydning for nyankomne immigranter undersøkes. Å etablere en grunnleggende forståelse for kirkens posisjon og betydning for norske immigranter er viktig, fordi dette utgjorde en betydelig del av det sosiale samværet og fellesskapet blant norskamerikanere. Kulturell utvikling kan følgelig i stor grad sees i sammenheng med den samtidige religiøse utviklingen. Samholdet som fantes i tilknytning til de norsklutherske menighetene er sentralt for forståelsen av det norskamerikanske fellesskapet, og bevaringen og endringen av kulturelle trekk fra Norge kan på flere måter være synlig innenfor menighetene.

Menighetene som ble stiftet av norske immigranter blir ofte omtalt under samlebetegnelsen «norsklutherske menigheter». Flere elementer kan bidra til å avgrense en definisjon av de norsklutherske kirkene. Alle hadde sine utgangspunkt i den udelte lutherske statskirken i Norge, men de ble delt i flere retninger umiddelbart etter at migrantene hadde bosatt seg i Amerika. Geografiske, sosiale, politiske og religiøse forskjeller og uenigheter eksisterte også blant lutheranere i Norge, men statskirkens sterke posisjon bidro til å begrense mulighetene for religiøse splittelser. I Amerika eksisterte ikke denne samlende faktoren, og forholdene lå i større grad til rette for å kunne opprette et mangfold av kirkesamfunn. De ulike kirkesamfunnenes bakgrunn fra den norske statskirken fungerte likevel som et fellesskap, som ikke opplevdes like sterkt blant immigrantgrupper uten en tilsvarende religiøs bakgrunn.¹²⁷ Elementer som bruk av det norske språket og kontakt med den norske statskirken kan også bidra til å definere de norsklutherske menighetene. I tillegg kan kirkenes innmeldelser i synoder som anså seg selv som norsklutherske forstås som tydelige forsøk på å videreføre religiøse tradisjoner fra Norge.

Flere former for kilder er aktuelle i undersøkelsene av de norskamerikanske religiøse miljøene i USA og Stoughton. Blant disse er lokale og regionale aviser, som kan gi et innblikk både i hverdagslige aktiviteter og kirkens innflytelse i spesielle saker. Særlig de Stoughton-baserte avisene *Normannen*¹²⁸ og *Stoughton Courier-Hub* fremstår som nyttige i en slik sammenheng. Den førstnevnte var norskspråklig, og begge omtalte kirkens innflytelse i den aktuelle perioden. Norske aviser kan gi informasjon både om lokale forhold i Norge og om norske områders

¹²⁷ J. Magnus Rohne, *Norwegian American Lutheranism up to 1872* (New York: Macmillan, 1926), 1.

¹²⁸ Avisen var en videreføring av den tidligere avisen *Gauken*.

tilknytning til den norsklutherske kirke i Amerika. De lokale forholdene i Norge kan bidra til å vise hvilke kulturelle trekk i USA som ble videreført etter migrantenes overfart, og i hvilken grad de kan knyttes til tilsvarende trekk i Norge. Dokumenter fra kirkene kan også være viktige for delkapittelet. Taler holdt av sentrale religiøse aktører kan bidra til å vise deres innflytelse i lokalsamfunnet, og nedskrevne tekster fra kirkeledere kan gi innblikk blant annet i deres forståelse av det religiøse samholdet. Andre kirkedokumenter, som referater og medlemslister, kan også gi noe relevant informasjon. I tillegg vil eksisterende forskningslitteratur og lokalhistoriske fremstillinger bidra til å belyse temaet.

Noen etiske utfordringer eksisterer ved bruk av disse kildene, blant annet fordi menneskers religiøse overbevisning regnes som sensitiv informasjon. Personene som kunne være aktuelt å omtale lever ikke lenger, men retningslinjene tilknyttet sensitiv informasjon gjelder også for avdøde mennesker. Det kan derfor være problematisk å navngi medlemmer av kirkenes menigheter. Slik informasjon vil imidlertid ikke være av avgjørende betydning, og med unntak av sentrale religiøse ledere, som selv deltok i offentlig debatt, vil det ikke være nødvendig å nevne navn på menighetens medlemmer. Også omtale av navngitte personer som har vært i konflikt med kirken kan fremstå som problematisk med hensyn til etikk. Navngivning av disse individene vil heller ikke være sentralt for oppgaven, og jeg vil derfor unngå å nevne navn i omtale av slike utfordringer i Stoughton.

Norsklutherske samlinger og splittelser i Stoughtons omgivelser

Kirken og de religiøse miljøene hadde stor betydning i de norske immigrantsamfunnene i Amerika. Blant andre Lovoll har skrevet om dette, og de følgende avsnittene bygger i stor grad på hans bidrag. Mange av de norske immigrantene anså kirken som det faste holdepunktet i den nye og usikre tilværelsen, og samholdet i menighetene spilte en stor rolle for lokalsamfunnene. Foreninger i tilknytning til menighetene bidro til at immigrantenes forhold til kirken strakte seg langt utover de ordinære gudstjenestene, og ved First Lutheran Church i Stoughton eksisterte blant annet en herreklubb og kvinneforening.¹²⁹ Dette kan forstås som en form for organisatorisk akkulturasjon, fordi menighetene fulgte lokale amerikanske tradisjoner om å organisere sosiale aktiviteter innenfor et religiøst samhold. Slik organisering ble imidlertid i noen grad også gjort i Norge, og viser dermed ikke en tydelig endring fra de norske tradisjonene.

¹²⁹ Særlig pastor T. H. Dahls kone bidro til å bygge opp kvinneforeningen i kirken på slutten av 1800-tallet, ifølge First Lutheran Church, 75 years anniversary booklet, 1941.

Denne formen for sosialt samvær kan videre forstås som en tilpasning til norskamerikanernes tilværelse som en innvandrerguppe. Gjennom religiøs organisering av sosiale aktiviteter kunne immigrantene føre samtaler på et språk de kjente godt, og beholde samholdet med mennesker de anså som sine landsmenn.

Kirken fungerte dermed ikke bare som en sentral religiøs institusjon; den ble også en grunnleggende sosial institusjon for norskamerikanere, og prestene ble ofte ubestridte ledere i immigrantsamfunnene.¹³⁰ I tillegg kunne kirkene være en virksom faktor langt utenom menigheten, fordi mange deltok i kirkens aktiviteter uten å skrive seg inn i menighetslistene. Kostnader i forbindelse med medlemskap bidro til at knapt en tredel av norskamerikanerne hørte til i en luthersk kirke i 1909; prosentvis flere i landområdene og færre i bymiljøet. Ifølge Lovoll var mange en del av det religiøse og sosiale samholdet som fant sted i menighetene, til tross for at de nølte med å forplikte seg til et kirkemedlemskap.¹³¹ Samhold gjennom religion fremstår følgelig som svært viktig i studier av sosiale aspekter ved innvandrersamfunnene, fordi store deler av den sosiale kontakten forekom innenfor disse rammene.

Den norsklutherske kirke i USA var imidlertid ikke en helhetlig og samlet organisasjon, og en rekke synoder, eller organiseringer av kirkesamfunn, ble etablert blant norske immigranter på 1800-tallet. Før de norsklutherske kirkene hadde etablert seg i Midtvesten opplevde baptistene og metodistene stor fremgang blant norskamerikanerne i området. Lovoll skriver at deres demokratiske og folkelige karakter, samt deres antiautoritære innstilling, passet i disse omgivelsene. Dette bidro til at kirkene vant mange tilhengere blant nybyggerne, men lavkirkelige legpredikanter fra Norge var også aktive allerede fra 1830-tallet. Blant disse var haugianeren Elling Eielsen, som kom til Illinois i 1839. Han forkynte en fullstendig overgivelse til Gud, og et oppriktig avkall på verdslige gleder. Eielsens lavkirkelige retning fremstår dermed som svært annerledes enn baptistene og metodistene som virket i samme område. Kirkesamfunnet Den evangelisk lutherske kirke i Amerika ble stiftet ved formuleringen av en konstitusjon i 1846, og var bedre kjent som Eielsens Synode. Noen år senere etablerte utbrytere flere synoder, og i 1860 ble det bredkirkelige alternativet Den skandinaviske Augustanasynode stiftet.¹³²

¹³⁰ Lovoll, *Det Løfterike Landet*, 57-58, 107.

¹³¹ *Ibid.*, 66.

¹³² *Ibid.*, 59-60.

I tillegg til lav- og bredkirkelige synoder ble også høykirkelige kirkesamfunn organisert blant de norsklutherske menighetene. Claus Lauritz Clausen organiserte den første lutherske menighet innen den norske statskirkelige tradisjon i bosetningen Muskego sørøst i Wisconsin i 1843, og forsøkte ved dette å videreføre de religiøse tradisjonene fra Norge. J.W.C. Dietrichson var den første representant for de virkelig universitetsutdannede prestene i det norsklutherske Amerika, og representerte dermed en religiøs retning knyttet til den norske statskirken. Han fikk sitt hovedkvarter i Koshkonong, øst for Stoughton, og etablerte to menigheter i oktober 1844. Disse ble hetende Østre og Vestre Koshkonong. Dietrichson var også opptatt av å opprettholde en streng kirkelig disiplin. I motsetning til de norske statskirkelige prestene var ikke prester i det frikirkelige USA støttet av en sterk organisasjon tilsvarende statskirken. De var derfor avhengige av å etablere sin autoritet i menigheten, og gjorde dette blant annet gjennom streng moral og kirkelig disiplin. Samtidig bidro fraværet av en statskirke til at prestene var avhengige av menighetens støtte. Religiøse ledere kunne derfor ikke utøve urimelige sanksjoner mot medlemmer av menighetene uten tilstrekkelig støtte blant de øvrige medlemmene. For å opprettholde disiplinen i sine menigheter benyttet Dietrichson sanksjoner som utestengelse, blant annet i sammenheng med alkoholrelaterte saker han anså som et brudd på kirkens moral. Han anså legmannsvirksomhet som anarki, og var følgelig kritisk til Eielsens Synode. Samtidig ble Dietrichson anklaget av Eielsen for å være opptatt av form heller enn innhold. Dette fremstår som et tidlig eksempel på de store uenighetene og konfliktene mellom ulike norsklutherske kirkesamfunn i Amerika.¹³³

Uenigheter og splittelser førte til dannelsene av en rekke norsklutherske synoder på andre halvdel av 1800-tallet. Et kirkemøte innen den høykirkelige tradisjon i Østre Koshkonong vedtok en forfatning som dannet Synoden for den norsk-evangelisk-lutherske kirke i Amerika i 1853. Den var bedre kjent som Den norske Synode, eller bare Synoden, og ble den største samlingen av norske lutheranere i Amerika. H.A. Preus er beskrevet som en hovedmann i oppbyggingen av kirkesamfunnet, og i 1860 bestod samfunnet av 29 prester og 100 menigheter. Lovoll skriver at Synoden beholdt så mye av det norske statskirkeprinsipp som mulig innenfor det frikirkelige rammeverket i USA, og at den betraktet menigheten som en geografisk enhet.¹³⁴ Den kan derfor forstås som et forsøk på videreføring av tradisjoner immigrantene kjente fra Norge, og regnet seg også selv som en datterkirke av Den norske kirke. Den kunne imidlertid

¹³³ Ibid., 61-66.

¹³⁴ Ibid., 63-66.

ikke forsonse seg med nye teologiske strømninger i Norge, og fjernet seg følgelig fra moderkirken. Synoden var involvert i mange konflikter med andre kirkesamfunn, og kritikk mot disse ble ofte også en anklage mot den teologiske utviklingen i Norge.¹³⁵ Det bredkirkelige organiseringen Konferensen for den norsk-danske evangelisk-lutherske kirke i Amerika, ofte kalt Konferensen, ble etablert i ca. 1870, og ble det andre store kirkesamfunnet blant norsk-amerikanerne, i tillegg til Synoden.¹³⁶

Uenigheter eksisterte ikke bare mellom kirkesamfunnene, men også innad i Synoden. Prestene i kirkesamfunnet deltok i offentlig debatt med hverandre, og konfliktene vedvarte gjennom store deler av 1870- og 1880-årene. Ved et fellesmøte i Stoughton i 1887 nådde striden sitt høydepunkt, som resulterte i en rekke utmeldelser. Innen 1888 hadde Den norske Synode tapt en tredel av sine prester og menigheter, men de utmeldte mente at det allerede eksisterte for mange synoder. I stedet for å etablere nye synoder ønsket de derfor å lage en forening av alle norskamerikanske lutheranere, med unntak av de gjenværende medlemmene i Synoden. I 1890 sluttet tre store grupper, Den norske Augustana, Konferensen og antimissourianerne, seg sammen og dannet Den forenede kirke. Denne hadde ved stiftelsen 152.000 medlemmer, og var dermed det største lutherske kirkesamfunnet blant de norske immigrantene.¹³⁷

Ifølge mangeårig pastor i First Lutheran Church og leder av Den forenede kirke, Theodor H. Dahl, var samlingsen en emosjonell begivenhet for alle som deltok på det store samlingsmøtet i juni 1890: «*Det var et rørende Syn. Hvorhen Øiet kastedes, saa man taarevædte Kinder, Læberne bevægede sig sagte til Bøn, og mange Øine var hævet mod det Høie. Det var øiensynligt, at Herrens Haand greb Hjerterne og smeltede dem sammen. En løfterig Stund var det, og underligt var den Duftning fra de høyere Egne, som mærkedes i den bevægede Forsamling. Aldrig glemmes den Stund af dem, som var med af fuldt Hjerte*».¹³⁸ Foreningen hadde stor betydning for den norsklutherske kirken i Amerika, og First Lutheran Church var fra starten en del av det nye kirkesamfunnet. I 1917 deltok Den forenede kirke i en ny sammen-slåing, som markerte etableringen av Den norsk lutherske kirke i Amerika.¹³⁹ Dette var det siste store kirkesamfunnet for norskamerikanerne innenfor den aktuelle perioden. Forståelsen av den

¹³⁵ Ibid., 100.

¹³⁶ Ibid., 102.

¹³⁷ Ibid., 104.

¹³⁸ Theodor H. Dahl, *Den Forenede Kirke: Fred Og Stid, Eller Lidt Foreningshistorie*(Stoughton, Wisconsin: Normannens Trykkeri, 1894), 21.

¹³⁹ Lovoll, *Det Løfterike Landet*, 115.

periodevis kaotiske situasjonen ved norsklutherske kirker i Stoughtons omgivelser er viktig i videre undersøkelser av det religiøse samholdet i Stoughton, fordi det viser hvilken kontekst den samtidige utviklingen i byen befant seg i.

Norskluthersk utvikling i Stoughton

Som ved de øvrige norsklutherske kirkesamfunnene i Amerika bidro teologiske uenigheter til splittelser og opprettelser av flere menigheter i Stoughton og Koshkonong.¹⁴⁰ Til tross for at samholdet blant immigrantene i norsklutherske kirker fremstår som et forsøk på å videreføre de religiøse tradisjonene fra Norge, kan splittelsene og de påfølgende tallrike menighetene forstås som en form for tilpasning til det amerikanske religiøse systemet. Den frikirkelige ordningen i USA var løsere organisert enn det norske systemet med en sterk statskirke, og fraværet av en bestemmende sentralmakt gjorde at lokale splittelser ble lettere å gjennomføre enn i Norge. Norsklutherske kirker i Stoughton kan derfor beskrives som et forsøk på videreføring av norske tradisjoner med stor grad av kontinuitet innen religiøse spørsmål. Samtidig skilte det seg fra forholdene i Norge.

I det tidligere nevnte amerikabrevet i avisen Valdres fra 1907 omtales det religiøse samholdet blant norske immigranter i Stoughton. Ifølge brevet var bare fire av byens ti kirker «norske», til tross for at et stort flertall av befolkningen hadde bakgrunn fra Norge. Innsenderen avviser likevel at de norske immigrantene var «ugudelige folk». Vedkommende hevder i stedet at mange i den norskfødte befolkningen tilhørte de engelske menighetene, og at medlemmene i de norsklutherske kirkene i hovedsak valgte disse av språklige hensyn.¹⁴¹ Til tross for byens tallrike menigheter vil jeg legge størst vekt på First Lutheran Church, som var en svært betydningsfull norskluthersk kirke i byen. Som vist i kapittel 2.3 hadde menigheten i tilknytning til kirken 1889 medlemmer i 1914. Dette utgjorde omtrent 38,6 prosent av innbyggerne i Stoughton, og viser dermed dens betydning i perioden. Det høye medlemstallet, samt kirkens dominerende posisjon blant norske immigranter i perioden, gjør at First Lutheran Church fremstår som viktig i studier av en norskamerikansk etnisk koloni i Stoughton.

¹⁴⁰ Norlie, *Norsk Lutherske Menigheter I Amerika 1843-1916*: 1, 1.

¹⁴¹ "Amerikabrev", avisen *Valdres*, 07.03.1907, side 1. Hentet fra <https://www.nb.no/nbsok/nb/c44dc9923f6e33c863205d60eccae249?index=1#0> [Lest 14.10.2017].

First Lutheran Church ble etablert som en menighet med 13 grunnleggende medlemmer i 1866. Blant grunnleggerne var den unge vognprodusenten T.G. Mandt, og kirken het på dette tidspunktet Stoughton norsk evangelisk lutherske menighet.¹⁴² Ifølge et hefte produsert i forbindelse med menighetens 150-årsjubileum ble deres første kirke bygd på en eiendom donert av byens grunnlegger Luke Stoughton. De fem første årene var kirken en del av Augustana-synoden, før den i 1871 meldte overgang til Konferensen. Ved samlingen av Den forenede kirke i 1890 ble First Lutheran Church medlem av denne, og i 1917 ble kirken medlem i den nye samlingen Den norsk lutherske kirke i Amerika. Flere splittelser preget kirkens historie, blant annet i 1891 og 1903.¹⁴³ Menigheten opplevde likevel sterk vekst fra stiftelsen og frem mot århundreskiftet. Dette er blant annet synlig i kirkens dåpslister, som inkluderer 15 barn for 1867 – det første året kirken gjennomførte slike seremonier. Året etter ble 14 barn døpt, før 23 barn ble døpt i 1869. De påfølgende 20 årene økte antallet sterkt, og i 1891 og 1892 ble henholdsvis 102 og 103 barn døpt i kirken.¹⁴⁴ Det totale antallet medlemmer i menigheten økte også sterkt i perioden, fra 13 medlemmer på stiftelsesmøtet til 1064 medlemmer i 1904. Ti år senere hadde menigheten som nevnt vokst ytterligere, til 1889 medlemmer. Det store flertallet av kirkens medlemmer var av norsk avstamning, men menigheten inkluderte også åtte svensker og tre dansker i 1914.¹⁴⁵

Det er her interessant å se menighetens vekst i sammenheng med Stoughtons befolkningsvekst. Samtidig som antallet medlemmer i menigheten økte på slutten av 1800-tallet og begynnelsen av 1900-tallet økte også antallet innbyggere i byen. Som vist i kapittel 2 hadde Stoughton under 1000 innbyggere i 1870, og nesten 3500 innbyggere ved århundreskiftet. Veksten i befolkningen kan derfor bidra til å forklare den store økningen i antallet menighetsmedlemmer i First Lutheran Church. Parallelt med at Stoughton utviklet seg til en norskamerikansk koloni ble norsk-lutherske menigheter mer sentrale i byen. Den tydelige etniske dimensjonen kan knyttes naturlig til religion, ifølge Yinger: «*Almost nowhere [...] can an ethnic order be described and analyzed without reference to a religious factor*».¹⁴⁶ Han knytter tilhørigheten til en religion, og enkeltmenneskers religiøse overbevisning, til nære mellommenneskelige relasjoner og lokalsamfunnet menneskene befinner seg i. Når medlemmer av en etnisk gruppe

¹⁴² Referat fra grunnleggelsesmøtet, lest fra First Lutheran Church sitt mikrofilmarkiv.

¹⁴³ First Lutheran Church, 150 years anniversary booklet, 2016.

¹⁴⁴ Ifølge dåpslistene fra First Lutheran Churchs mikrofilmarkiv.

¹⁴⁵ Norlie, *Norsk Lutherske Menigheter I Amerika 1843-1916: 1, 1*, 110-11.

¹⁴⁶ Yinger, *Ethnicity: Source of Strength? Source of Conflict?*, 255.

bosetter seg i samme lokalsamfunn virker det dermed naturlig at deres religiøse samhold vil fortsette innenfor disse nye omgivelsene. Forbindelsen mellom etnisitet og religion er ikke udelelig, men har stor betydning i tilfeller der religion står sterkt.¹⁴⁷ Dette fremstår som et viktig poeng ved studier av Stoughton, på grunn av de norsk-lutherske kirkenes økende betydning i den relevante perioden. Immigrantene fra Norge fant et fellesskap i kirken, og det etniske samholdet ble styrket ved videreføring av religiøse tradisjoner.

Flere eksempler eksisterer på samhold utover ordinære gudstjenester i First Lutheran Church. Allerede samme år som menigheten ble stiftet ble også den første foreningen for kvinner etablert. Seks år senere, i 1872, startet pastor Gjertson og hans kone en ny organisasjon som het Kvindeforening. Møtene ble holdt hjemme hos foreningens medlemmer, og aktivitetene inkluderte syng og basarorganisering. I tillegg arrangerte foreningen middager, der tradisjonelle norske matretter som lutefisk ble servert. Ifølge kirkens egne dokumenter var disse middagene populære. I 1886 ble også en *Pigeforening* etablert, og de sosiale samlingene vokste i størrelse og betydning under ledelse av pastor Dahls kone på slutten av 1800-tallet. I 1903 organiserte pastor Hegge også et tilsvarende sosialt møtested for menn, som ble kalt Mandsforening.¹⁴⁸ Denne foreningen arrangerte blant annet feiring av 17. mai med program og servering i kirkens lokaler i 1907.¹⁴⁹ Slike sosiale aktiviteter ble dermed i stor grad organisert gjennom menigheten. Dette viser den utstrakte betydningen menigheten hadde for sine medlemmer, som en sentral sosial institusjon for det norsk-amerikanske fellesskapet i byen.

Som tidligere omtalt kan denne formen for sosial organisering sees i sammenheng med akkulturasjon, ved at organisering av sosiale aktiviteter begynte å følge et mønster som var vanlig i området. Denne tilpasningen er imidlertid ikke tydelig, fordi lignende former for organisering av det sosiale livet også forekom i Norge. Noen av de nevnte foreningene ved First Lutheran Church kan på den annen side også forstås som et forsøk på motvirkning av en amerikansk påvirkning, fordi foreningene organiserte aktiviteter som bidro til å bevare kulturelle trekk fra Norge. Blant disse trekkene var matretter, språk og den nevnte organiseringen av markeringen av 17. mai i 1907. Til tross for at det norske språket ble videreført blant annet i foreningene ble engelsk mer utbredt etter århundreskiftet. Anerkjennelse

¹⁴⁷ Ibid., 255-73.

¹⁴⁸ First Lutheran Church, 150 years anniversary booklet, 2016.

¹⁴⁹ *Stoughton Weekly Hub*, Volume XXVI, 17.05.1907, side 5.

av videreføringen av norske trekk, samtidig som den pågående akkulturasjonen med hensyn til blant annet den språklige utviklingen, tyder på at forholdene i menigheten var preget av at akkulturasjon og kulturell pluralisme forekom samtidig. Som Yinger nevner er ikke disse fenomenene nødvendigvis motstridende, og det virker tydelig at noen kulturelle trekk ble bevart lengre enn andre i First Lutheran Church.

Ved inngangen til perioden som prioriteres i oppgaven var M. Falk Gjertson kirkens pastor. Han begynte i denne stillingen i 1872, og var menighetens pastor i ni år. I 1881 ble Gjertson erstattet med Theodor H. Dahl, som var pastor ved First Lutheran Church i 22 år. Under hans ledelse ble sosiale aktivitetstilbud utvidet, og kirken hadde en betydningsfull rolle i lokalsamfunnet. Særlig var Dahl engasjert i debatten som vedrørte alkoholforbudssaken. I 1903 ble han leder for den forenede kirke, og Martin H. Hegge overtok som pastor i First Lutheran Church.¹⁵⁰ Hegge holdt denne stillingen til sin død i 1936, og var tilsynelatende populær blant menighetens medlemmer.¹⁵¹ Lederen av kirken hadde stor betydning fordi de religiøse lederne også fungerte som etniske ledere blant immigrantene. De var høyt respektert i lokalsamfunnet, og deres påvirkning på kirkens aktiviteter hadde innflytelse på det etniske samholdet i menigheten. I tillegg kunne de, som etniske ledere, ha stor påvirkningskraft utenfor menigheten, blant annet ved å benytte sin innflytelse til å påvirke befolkningen ved lokalpolitiske valg. Dette vil videre diskuteres i neste delkapittel.

Konklusjon

Den lutherske kristendommen stod sterkt både i Norge og USA, og innvandrere fra Norge møtte dermed religiøse samfunn som på mange måter lignet forholdene de forlot. Samtidig valgte mange av dem å organisere seg i egne menigheter utenom de engelskspråklige anglo-amerikanske kirkene, og her fremstår kirken som en kontinuitetsbærer med hensyn til tradisjoner fra Norge. I Stoughtons norsklutherske menigheter ble blant annet språk og mattradisjoner videreført, og en form for pluralisme med anerkjennelse av kulturelle ulikheter kunne sameksistere med den samtidige akkulturasjonen, som blant annet var knyttet til en gradvis språklig utvikling. Denne utviklingen hadde først en *additive* karakter, ved at engelsk og norsk ble brukt parallelt, og en stor del av norsklutherske menigheters medlemmer fra rundt 1900 behersket begge språk. Mot slutten av perioden kan den språklige utviklingen beskrives

¹⁵⁰ First Lutheran Church, 75 years anniversary booklet, 1941.

¹⁵¹ First Lutheran Church, 150 years anniversary booklet, 2016.

som *substitutive* akkulturasjon, fordi det norske språket ble gradvis mindre brukt, og yngre medlemmer i mindre grad var tospråklige.

De nære mellommenneskelige relasjonene som formes ved aktiviteter i tilknytning til menighetene er av stor betydning for studier av akkulturasjon og utvikling i lokalsamfunnet, fordi etnisk samhold og identitet er nært knyttet til religiøst fellesskap. Særlig First Lutheran Churchs størrelse og omfattende aktivitetstilbud bidrar til at menigheten fremstår som et viktig sosialt og religiøst fellesskap i utviklingen av den etniske kolonien. Videreføring av tradisjoner og kulturelle trekk som ble oppfattet som viktige for medlemmenes etniske identitet fant sted i menigheten, og kirken var derfor betydningsfull for det etniske samholdet blant den norsk-amerikanske etniske gruppen i byen. En forståelse for de norsklutherske kirkenes utvikling, både lokalt og i Stoughtons omgivelser, gir også et viktig grunnlag ved undersøkelser av andre sider ved lokalsamfunnet. Lokale religiøse aktørers rolle som etniske ledere fremstår som et eksempel på kirkens betydning for det etniske samholdet, og deres betydning vil videre diskuteres i det følgende delkapittelet.

3.2 Alkoholsaken

På 1800- og begynnelsen av 1900-tallet var forbruk av alkohol et tema for diskusjon i USA, og mange ønsket å innføre et forbud mot salg av alkoholholdige drikker. Dette var ikke utelukkende en religiøs debatt, men sentrale aktører både i norsklutherske menigheter og i andre kirkesamfunn var svært engasjerte i saken. Alkoholdebatten var også viktig i Stoughton rundt 1900, særlig blant byens norskættede befolkning. Det følgende delkapittelet vil inneholde en diskusjon om alkoholsaken og den norsklutherske kirkens innflytelse i debatten. Sterke norsklutherske religiøse aktører var aktive forkjempere for et alkoholforbud, og saken fremstår som særlig viktig blant norske immigranter generelt og i Stoughton spesielt. Avslutningsvis vil saken sees i sammenheng med tilsvarende debatter i Norge, og følges frem til det nasjonale alkoholforbudet i USA. Ved å studere store bevegelser og endringer både delstatlig og nasjonalt kan man undersøke praktiske konsekvenser de større debattene og bevegelsene fikk for lokalsamfunnet i Stoughton. Jeg vil derfor se lokale trekk i sammenheng med de generelle bevegelsene i USA, og særlig undersøke avholdssaken og de norskamerikanske bidragene i denne debatten. Samtidig vil jeg hovedsakelig vektlegge lokale forhold i Stoughton. Avisartikler fra samtiden og kilder tilknyttet menighetene vil her være viktige. Også taler holdt av

sentrale religiøse aktører kan bidra til å belyse saken. Av etiske hensyn er navngitte personer med utfordringer knyttet til alkoholforbruk ikke nevnt i denne oppgaven.

Mot slutten av 1800-tallet var debatten om et potensielt alkoholforbud opphetet i den amerikanske offentligheten, og diskusjonene avslørte dype etniske og kulturelle forskjeller, særlig i USAs urbane områder. Forkjempere for et forbud var ofte pietistiske med sterke meninger om moral. Mange av dem var amerikanskfødte og medlemmer av lutherske evangeliske kirker, men også mange lutherske immigranter deltok i kampen for et forbud. Deres motstandere var ofte mindre opptatt av personlig moralisme, og mange av dem hadde katolsk eller jødisk bakgrunn. Også noen protestanter, særlig tysklutherske immigranter, delte dette synet. Blant forkjemperne for et alkoholforbud var Frances Willard, som i 1879 ble leder for Women's Christian Temperance Union. Bevegelsen vokste hurtig under hennes ledelse, og hun reiste rundt i landet for å argumentere for totalt avhold. I 1911 hadde de 250.000 medlemmer, og var den største kvinneorganisasjonen i USAs historie. De henvendte seg særlig til kvinner som var opprørte over menn som var voldelige overfor sine koner og barn etter å ha drukket alkohol.¹⁵² Ifølge McCann hadde Willards lederskap stor betydning for stemningen som ledet til det nasjonale alkoholforbudet, som var gjeldende fra 1920.¹⁵³ Hennes bevegelse hadde også innflytelse på lokale diskusjoner i Stoughton.¹⁵⁴ Dette er et eksempel på kvinners engasjement i politiske saker, som hadde innflytelse både i et nasjonalt og lokalt perspektiv.

Debatten var sterk blant de norske immigrantene. Særlig mange i de norsklutherske kirke-miljøene var kritiske til det de mente var utbredt alkoholmisbruk blant mange norsk-amerikanere, og blant annet Dietrichson mente at deres felles rykte ble skadet på grunn av «drukkenskap».¹⁵⁵ Norskamerikanere organiserte den første skandinaviskamerikanske avholdsforeningen i Muskego i 1848, og allerede tre år senere eksisterte ni flere. De fleste omtalte seg som «skandinaviske», og to hovedretninger ble etablert innen avholdsforeninger for skandinaver. Den ene var tilknyttet de eldre amerikanske organisasjonene, og den andre var sterkt forbundet med kirken. Blant norskamerikanere fantes hundrevis av avholdsforeninger med religiøs tilknytning. Den innflytelsesrike redaktøren og metodisten Waldemar Ager var

¹⁵² Faragher, *Out of Many: A History of the American People*, 2, 156-57.

¹⁵³ Dennis McCann, *The Wisconsin Story: 150 Stories, 150 Years* (Milwaukee, Wisconsin: Milwaukee Journal Sentinel, 1998), 146.

¹⁵⁴ Se bl.a. *Review Of Government In Stoughton, Wisconsin, 1868-1968: From Official Records*, side 10.

¹⁵⁵ Lovoll, *Det Løfterike Landet*, 104.

den ledende norskamerikaneren i kampen for forbud, og det forekom følgelig samarbeid mellom metodistkirken og norskamerikanske lutherske kirker.¹⁵⁶

Norske immigranter fremsto imidlertid ikke som samlet i forbudsbevegelsene, og saken var omdiskutert innad i de religiøse miljøene. Noen støttet et moderat forbruk av alkohol, og var kritiske til Women's Christian Temperance Union sine ønsker om å forby vin fra religiøse ritualer.¹⁵⁷ I tillegg mente mange, særlig prester og legfolk i Synoden, at menighetens lovnad om å avstå fra synd burde være tilstrekkelig, og at organisert avholdsarbeid dermed ikke var nødvendig. Også utenfor de kirkelige miljøene fremsto norskamerikanerne som delt i synet på forbud, og alkoholbruk var utbredt blant mange norskfødte mennesker i Amerika. Lovoll argumenterer imidlertid for at uttalelser som Dietrichsons om drukkenskap blant immigrantene har etterlatt et unødig sterkt og overdrevent inntrykk av utbredt fyll, slagsmål og moralsk forfall. Motstanden mot alkohol stod sterkt blant mange, og Ager hevdet i 1914 at «nordmenn» relativt sett hadde gjort en større innsats i avholdsarbeidet enn noen annen nasjonalitet i Amerika. Lovoll skriver at ingen enkeltsak opptok norskamerikanerne i større grad enn avholdssaken.¹⁵⁸ Dette er et viktig poeng, fordi det tyder på at saken kan ha virket samlende for den norsk-amerikanske etniske gruppen, til tross for at arbeidet gikk inn i en større bevegelse på tvers av etniske skiller.

Avholdsarbeid i Stoughton

Også i Stoughton var mange engasjerte i debatten. Delstatlig lovgivning i Wisconsin lot fra 1889 mindre administrative enheter avgjøre hvorvidt lisenser for utsalg av alkohol kunne bli utstedt innenfor enhetens grenser. I Stoughton ble debatten ført i sammenheng med byens salooner, som fikk sterk kritikk for deres bidrag til alkoholrelaterte utfordringer i byen.¹⁵⁹ Kritikk mot salooner var ikke utelukkende et lokalt fenomen i Stoughton, og ifølge Faragher et al. fikk organisasjonen Anti-Saloon League økonomisk støtte fra lokale forretningsfolk som så sammenheng mellom å stenge salooner og å øke sine bedrifters produktivitet.¹⁶⁰ Også Lovoll omtaler dette, og skriver at alle synoder nektet sakramentet til salooninnehavere. Likevel

¹⁵⁶ Jørn Brøndal and Norwegian-American Historical Association, *Ethnic Leadership and Midwestern Politics: Scandinavian Americans and the Progressive Movement in Wisconsin, 1890-1914*(Northfield, Minn: Norwegian-American Historical Association, 2004), 67-68.

¹⁵⁷ *Ibid.*, 68.

¹⁵⁸ Lovoll, *Det Løfterike Landet*, 104-06.

¹⁵⁹ Brøndal and Historical Association, *Ethnic Leadership and Midwestern Politics: Scandinavian Americans and the Progressive Movement in Wisconsin, 1890-1914*, 66-67.

¹⁶⁰ Faragher, *Out of Many: A History of the American People*, 2, 156.

godtok mange drikkeskikken, og også medlemmer av Synoden førte en måteholden bruk av vin, øl og brennevin.¹⁶¹

Den samfunnsengasjerte pastoren T.H. Dahl var svært delaktig i saloondiskusjonene i Stoughton, og etter innføringen av den nevnte delstatlige loven i Wisconsin var han blant forkjemperne for et lokalt saloonforbud. Forbudet ville forhindre mulighetene til å få lisens til alkoholsalg i byen, og ville følgelig føre til at byens salooner måtte slutte å selge alkohol. Avgjørelsen ble foretatt etter valg, der velgerne kunne stemme for eller mot lisenssystemet.¹⁶² Den første avstemningen angående denne saken i Stoughton ble foretatt i april 1890, og i forkant av valget holdt flere fremtredende medlemmer av lokalsamfunnet engasjerte innlegg i debatten. Blant disse var Dahl, som holdt en tale i byens operahus i januar samme år.¹⁶³

I talen argumenterte Dahl for at saloonene var unyttige og skadelige. Han skrøt av byens forretningsliv, og mente at bedriftene i byen hadde stor betydning for byens trivsel og raske fremdrift. Salooner var imidlertid et unntak fra Stoughtons øvrige gode forretninger, og taleren var svært kritisk til flere sider ved saloonenes drift. Han mente at varene deres fungerte dårlig som medisin, og at de hadde dårlig innflytelse på samværet i byens familier. Dahl sa at saken burde behandles med ærlighet og rettferdighet, og medga at produksjon og salg av alkohol sysselsatte mange mennesker. I den forbindelse presenterte han følgende formulering: «*«Ærlig og tro indtil Dovre falder», sa man i Norge»*.¹⁶⁴ Likevel mente han at all tiden og alle kreftene som ble lagt ned i alkoholnæringen var bortkastet, fordi saloonen var unyttig. Dermed var også alt arbeid i dens tilknytning unyttig. Det store antallet sysselsatte i alkoholnæringen var derfor, ifølge Dahl, et argument *mot* næringens eksistens. Både jorden og tiden som investeres i alkoholnæringen er bortkastet, og det fremstilles som misbruk av «*de gode Gaver*» som mennesker har fått til «*Nytte og Velsignelse*». Han uttalte at alkoholnæringen derved var unyttig, «*baade ifølge Guds Ord og vor egen sunde Fornuft*».¹⁶⁵

Dahl nevnte også konkrete eksempler på følgene av alkoholproblemene han mente fantes i byen. Han hevdet at «*sidste Aar slæbtes 92 døddrukne Subjekter hen til «Lock up» her i Byen*.

¹⁶¹ Lovoll, *Det Løfterike Landet*, 104.

¹⁶² Se bl.a. *Review Of Government In Stoughton, Wisconsin, 1868-1968: From Official Records*.

¹⁶³ Ifølge lokalavisen *Stoughton Courier*, fredag 03.01.1890.

¹⁶⁴ Side 4 i transkribert versjon av talen. Jeg studerte talen på biblioteket ved Wisconsin Historical Society i september 2017. T.H. Dahl, «Saloonforretningen» (tale presentert i Operahallen, Stoughton, 05.01.1890)

¹⁶⁵ T.H. Dahl, «Saloonforretningen» (tale presentert i Operahallen, Stoughton, 05.01.1890), side 5.

*I det hele havnede 196 Personer paa det Sted i det forløbne Aar».*¹⁶⁶ I tillegg mente pastoren at byen ikke manglet eksempler på menn som brukte alle familiens penger på alkoholholdige drikker.¹⁶⁷ Han forsøkte å overbevise sine tilhørere om å fremtre med forsiktighet i møte med alkohol, både fordi hvert minste beløp som ble brukt på varene ville bidra til å støtte næringen, og på grunn av deres innflytelse på andre mennesker i Stoughton. Dahl mente at alle måtte innrømme at saloonene er ødeleggende for «*vore Hjem, for Stat og for Kirke*».¹⁶⁸

I talen ble det norskamerikanske fellesskapet sterkt vektlagt. Den ble holdt på det norske språket, og Dahl omtalte sine tilhørere som «*mine Landsmænd*».¹⁶⁹ Dette fremstår som et forsøk på å bruke innbyggernes felles opphav og deres følelser av fellesskap som et middel for å overbevise dem, og viser betydningen av deres etniske samhold. I slutten av talen ble også nordmenns posisjon i Stoughton brukt for å vise deres avgjørende betydning i det forestående valget: «*Vil vi Norske, saa maa Saloonerne lukkes*».¹⁷⁰ Dahl mente derfor at byens norske immigranter måtte bære skammen dersom hans side ikke lyktes i valget, men at de også fikk æren dersom saloonene ble stengt. Han konstaterte at «*De Norske har det afgjørende Ord at sige i denne By*».¹⁷¹ Denne uttalelsen kan forstås på flere måter. For det første viser befolkningsutviklingen fra delkapittel 2.3 at et flertall av Stoughtons innbyggere fra slutten av 1800-tallet var av norsk avstamning. Påstanden om norskamerikanernes betydning for valget fremstår dermed ikke som urimelig. Samtidig kan det etniske elementet ha blitt tillagt særlig betydning ved slike taler, fordi taleren tilsynelatende ønsket å bruke følelsene av samhold i det norskamerikanske fellesskapet til å påvirke tilhørernes holdninger til saken. I tillegg kan vektleggingen av deres betydning for lokalpolitiske avgjørelser ha fungert som et middel for å skape sterkere tilhørighet til USA, fordi de på denne måten tydelig kunne vise politisk innflytelse og engasjement.

Også andre norskamerikanere engasjerte seg i debatten lokalt i Stoughton, og blant dem var Adolph Bredesen.¹⁷² Han var pastor i Kristkirken i byen, som var en del av Den norske synode, og holdt en tale samme sted som Dahl den 23. februar – måneden etter den tidligere omtalte

¹⁶⁶ Ibid., side 9.

¹⁶⁷ Ibid., side 6.

¹⁶⁸ Ibid., side 13.

¹⁶⁹ Ibid., side 11.

¹⁷⁰ Ibid., side 16.

¹⁷¹ Ibid.

¹⁷² Adolph Bredesen, "Saloonerne maa bort!" (tale presentert i Operahallen, Stoughton, 23.02.1890). Hentet fra <https://www.nb.no/nbsok/nb/71ae2b63cdc55c89e8fab33567133272?index=1#0> [Lest 16.10.2017].

talen. Bredesen støttet Dahl i hans syn på at Stoughton var preget av omfattende alkoholmisbruk, men gikk enda lengre i beskrivelsene av norske immigranternes ansvar i saken. I talen slo Bredesen fast at kombinasjonen av mange nordmenn og et mangfold av salooner vil føre til stort alkoholmisbruk alle steder der man kombinerer disse to elementene. Derfor mente han at enten nordmennene eller saloonene måtte fjernes hvis Stoughton skulle utvikles til å bli en «edruelig» og «ordentlig» by. Han brukte mye tid på å beskrive det han mente var omfattende utfordringer knyttet til alkohol i byen, og uttalte blant annet at saloonen «er en Ødelæggelsens Vederstyggelighed for Stat og Kirke, for Familien og det enkelte Menneske».¹⁷³ Pastorens vurdering av alkoholkulturen er tilsynelatende preget av hans generelle holdning til alkoholbruk, og beskrivelsene av de omfattende problemene alkoholen fører med seg bør sees i lys av dette.

Til tross for kritikk mot saloonvertenes kommersielle posisjon i byen, mente pastoren at hovedansvaret for befolkningens alkoholmisbruk lå hos byens norskamerikanere. Noen av de norskskattede innbyggerne arbeidet på saloonene, men særlig deres posisjon som en majoritet på stedet ble benyttet som et argument for deres ansvar i saken. Bredesen argumenterte med bakgrunn i dette, i likhet med Dahl, for at norskamerikanerne hadde makten til å påvirke styringen av byen, og la særlig vekt på at arbeiderklassen hadde ansvaret for byens alkoholproblemer. Dette ble begrunnet med at stedets norske immigranter i stor grad befant seg i arbeiderklassen, og at arbeiderklasseinnbyggerne støttet saloonene med sine penger. I tillegg spilte de, som også Dahl nevnte, en avgjørende rolle i lisenstildelingssaker. Bredesen brukte dermed også det norske fellesskapet i byen, samt norskamerikanernes betydning i avstemningen, for å bevege sine tilhørere. Han omtalte gjentatte ganger sine tilhørere som «nordmenn», og også denne talen ble holdt på norsk. Pastoren viste i tillegg til Norge i søken etter løsninger. Han foreslo innførelsen av et Samlag-System, inspirert av lignende system i Norge. På slike steder var salg av alkohol lovlig, men regulert under strenge rammer.¹⁷⁴ Dette viser at norskamerikanere i Stoughton fant inspirasjon fra Norge, og så til norske løsninger for å påvirke lokale forhold. Bredesen mente imidlertid at den beste løsningen ville være totalt forbud mot all skjenking av alkohol.

¹⁷³ Ibid., side 6.

¹⁷⁴ Det norske Samlag-Systemet var inspirert av et svensk system som kalles «The Gothenburg system». Se bl.a. Øyvind Horverak, "Does Norwegian Alcohol Policy Favour Lower Alcohol Content Beverages? A Historical Overview," *Nordic Studies on Alcohol and Drugs* 29, no. 1 (2012): 10.

Pastorenes innlegg er av flere årsaker viktige å studere, blant annet fordi de fremstår som et eksempel på den nære sammenhengen mellom religion og etnisitet som Yinger beskriver. Talene ble ført i en religiøs sammenheng, der prester fra byens kirker samlet medlemmer av deres etniske gruppe til viktige mellommenneskelige møter med potensielt stor betydning for lokalsamfunnets utvikling. Samtidig var ikke disse møtene avgrenset til aktive deltakere i byens menigheter, noe som særlig vises ved at operahuset, og ikke en av byens kirker, ble benyttet som møtelokale. Akkulturasjon skjer i hovedsak ved møter mellom medlemmer av ulike etniske grupper, men også de mellommenneskelige relasjonene innad i den norskamerikanske etniske gruppen hadde betydning for gruppens utvikling, fordi slike møter kan bidra til å videreføre trekk som ellers lettere kunne blitt erstattet. Kirkens sterke posisjon og innflytelse i slike saker bidrar til at forbindelsen mellom etnisitet og religion virker betydningsfull i Stoughton. I tillegg viser arrangementene i januar og februar 1890 at religiøse ledere også fungerte som etniske ledere i byen. Dette er viktig, fordi også dette viser den sterke forbindelsen mellom etnisitet, religion og lokalpolitikk.

Alkoholsaken vakte stort engasjement i Stoughton. Ved valget i april 1890 ble 472 stemmer avgitt, hvorav 181 ønsket å fortsette med lisenssystemet og 291 ønsket å avvikle alkoholsalget. Lokalavisen *Stoughton Courier* skrev at den seirende siden ringte i alle byens klokker for å feire resultatet.¹⁷⁵ Begivenheten fremstår som betydningsfull for byens historie, og ifølge talene av Dahl og Bredesen avgjorde norskamerikanerne valget. Deres utspill om norskamerikanernes betydning må sees i sammenheng med konteksten talene ble holdt i, som et forsøk på å overbevise byens norskættede befolkning. De stemmer likevel overens med informasjonen om byens befolkningssammensetning fra delkapittel 2.3. Majoriteten av innbyggerne var norske immigranter eller etterkommere av nordmenn, og de kunne derfor styre byen i deres ønskede retning. Valgresultatet viser samtidig at en betydelig andel av byens norskamerikanere støttet lisenssystemet, og den lokale avisen avslørte eksempler på at alkoholholdige drikker også ble solgt etter at det lokale forbudet ble innført i 1890.¹⁷⁶ Motstanderne mot forbudet fremstår imidlertid som mindre organiserte, og lokalavisene inneholder lite informasjon om deres eventuelle valgkamparbeid.

¹⁷⁵ Ifølge *Stoughton Courier*, Vol. XIV, 04.04.1890.

¹⁷⁶ Navngitte personer ble arrestert etter salg av alkoholholdige drikker. Av etiske hensyn er navn utelatt i denne oppgaven. Se *Stoughton Courier*, Vol. XIV 10.10.1890.

Innflytelsen Dahl og Bredesen hadde på valgresultatet er vanskelig å vurdere, fordi kildene ikke inneholder informasjon om velgernes begrunnelser og vurderinger. Prestenes rolle i de norsk-amerikanske lokalsamfunnene var imidlertid ofte svært betydningsfulle, og både Dahl og Bredesen hadde sine stillinger i lang tid. Det er dermed grunnlag for å konkludere med at de trolig hadde innflytelse på velgernes holdninger. Samtidig besto situasjonen av flere nyanser, og andre aktører kan også ha spilt viktige roller frem mot valget. Likevel trekkes Dahl og Bredesen frem i denne sammenhengen, fordi de spilte en rolle i samspillet mellom kirken, lokalpolitikken og det etniske fellesskapet. Slik påvirkning fra etniske ledere, og valg av norsk som bruksspråk ved politiske arrangementer, kan bidra til å begrense akkulturasjonen ved at samhold og kulturelle trekk innad i den etniske gruppen styrkes. Talene viser også et eksempel på at kulturell pluralisme fant sted i byen, fordi trekk ved den norskamerikanske etniske gruppen ble legitimert av etniske ledere, samtidig som et skille til byens andre etniske grupper ble etablert.

Alkoholsakens relasjon til Norge

Avholdsbevegelsen i USA var stor og ble støttet av mennesker med ulik etnisk tilhørighet. Den var dermed ikke særskilt for de norske immigrantene, men blant innbyggerne med norsk bakgrunn har kampen likevel sammenheng med deres norsk-kulturelle opphav. Waldemar Ager mente, som nevnt, at norskamerikanerne relativt sett hadde gjort en større innsats i avholdsarbeidet enn andre etniske grupper, og saken var viktig for mange norske immigranter. Særlig blir sakens tilknytning til immigrantenes opphav tydelig ved analyse av uttalelser som talene av Dahl og Bredesen. Begge brukte det norskamerikanske fellesskapet for å forsøke å overbevise sine tilhørere. I tillegg til deres omtaler av tilhørerne som «landsmenn» og «nordmenn», fremstår virkemidler som Dahls norske sitat som samlende for det norskamerikanske fellesskapet. I Bredesens tale kan også inspirasjonen fra det norske Samlag-Systemet sees som et tydelig tegn på deres fremdeles sterke relasjon til opphavslandet, og den norske språkbruken i begge talene kan virke samlende for det norskamerikanske fellesskapet i byen.

Debatten tilknyttet forbruk av alkoholholdige drikker var på samme tid aktuell i Norge. Ifølge Horverak fant de tidlige avholdsbevegelsene i landet, på første halvdel av 1800-tallet, inspirasjon i tilsvarende bevegelser i Storbritannia, USA og Sverige. Disse hadde i hovedsak kampen mot sterke alkoholdrikker som sine formål, og arbeidet ikke for et totalforbud mot alkohol. Mot midten av 1800-tallet ble den norske avholdsbevegelsen mer organisert, og i løpet

av få år ble den Norges største organiserte «*popular movement*». Særlig i den sørvestlige delen av landet var avholdsorganisasjoner tilknyttet religiøse miljø, og i disse områdene eksisterte sterk motstand også mot lettere alkoholholdige varer som øl og vin.¹⁷⁷ Avholdsbevegelsens religiøse tilknytning var imidlertid ikke utelukkende avgrenset til disse geografiske områdene.¹⁷⁸ Religionens sterke rolle i avholdsbevegelsen er et fellestrekk i den norske og amerikanske kampen mot alkoholforbruk. Fellestrekk kan også identifiseres blant bevegelsenes argumenter, der særlig alkoholbrukens påvirkning på familiesamværet og barnas utvikling var viktig.¹⁷⁹ Også Lovoll nevner sammenhengen mellom avholdskampen i Norge og i USA, og skriver at pietistiske grupper som motarbeidet alkoholmisbruk i Norge tok disse holdningene med seg til Amerika.¹⁸⁰ Avholdskampen blant de norske immigrantene i USA fremstår derfor som en videreføring av tilsvarende arbeid i Norge. Samtidig ble de en del av en større amerikansk bevegelse, og deres videre argumentasjon ble ført i sammenheng med blant andre amerikanske systemer tilknyttet lovgivning, valg og lokale forhold.

Avholdsbevegelsene i Norge og USA kan også sees i sammenheng med den norske drikkekulturen i samme periode. Horverak beskriver denne på følgende måte: «*One drank until one was drunk*».¹⁸¹ Ifølge Horverak var de dominerende skikkene dermed å innta store mengder alkohol, og forbruket var ikke basert på måtehold. Lovoll skriver også at alkoholbruk blant norske immigranter i USA var kulturelt betinget, og særlig knyttet til høytidelige handlinger som barnedåp, konfirmasjon, bryllup og begravelse. I tillegg var alkohol forbundet med julefeiringen. Slik bruk av alkohol førte til at andre mennesker i Amerika anså skandinaver som særlig drikkfeldige, men dette har også blitt forklart ved at norske immigranter, i motsetning til andre etniske grupper, ikke forsøkte å skjule seg når de var berusede.¹⁸² Alkoholbruken blant de norskættede innbyggerne i USA kan dermed også beskrives som et kulturelt trekk som ble videreført etter migrantenes ankomst til Amerika, og som i den tidlige fasen tilsynelatende ikke var påvirket av akkulturasjon. Dette er interessant i sammenheng med avholdskampen norskamerikanere førte, fordi det viser en form for splittelse i den etniske gruppen. Norske

¹⁷⁷ Horverak, "Does Norwegian Alcohol Policy Favour Lower Alcohol Content Beverages? A Historical Overview," 9.

¹⁷⁸ Se bl.a. *Dagbladet*, tirsdag 26.03.1889.

¹⁷⁹ Se bl.a. *Nedenæs Amtstidende*, No. 47, lørdag 13.06.1885, side 3 for et eksempel på bruk av argumentet i Norge.

¹⁸⁰ Lovoll, *Det Løfterike Landet*, 104.

¹⁸¹ Horverak, "Does Norwegian Alcohol Policy Favour Lower Alcohol Content Beverages? A Historical Overview," 8.

¹⁸² Lovoll, *Det Løfterike Landet*, 104.

immigranter var svært engasjerte i forbudskampen, til tross for at stort forbruk av alkohol ble regnet som et kulturelt trekk tilknyttet deres egen etniske gruppe.

Slike trekk kan tyde på at norske immigranter også bidro til de alkoholrelaterte utfordringene som eksisterte flere steder i USA, og dette støttes av synet til de nevnte pastorene i 1890. Særlig Bredeesen la i sin tale sterk vekt på at Stoughtons «norske» befolkning hadde en stor del av ansvaret for alkoholproblemene han mente eksisterte i byen, og at særlig norske arbeiderklasseinnvandrere kunne bebreides for disse utfordringene. Videreføring av kulturelle trekk tilknyttet alkoholforbruk blant den norskamerikanske etniske gruppen fikk stor betydning for alkoholpolitikken i byen. Ved å bruke nordmenns forhold til alkohol som et hovedargument bidro Bredeesen i debatten som ledet til det lokale alkoholforbudet to måneder etter hans engasjerte innlegg i 1890. Pastoren benyttet følgelig et kulturelt trekk tilknyttet sin egen etniske gruppe som et hovedargument for å endre den lokale situasjonen. Dette viser den etniske gruppens påvirkning på lokalpolitikk i tilknytning til kulturell pluralisme, og fremstår dermed som viktig for forståelsen av den kulturelle utviklingen i den etniske kolonien.

Vedvarende alkoholdebatt

Til tross for det tydelige valgresultatet i 1890 var ikke saken endelig avgjort, og allerede året etter arrangerte byen nytt valg. Også denne gang vakte saken stort engasjement, og oppmøtet ble det største ved noe valg i byens historie. Resultatet viste at et knapt flertall av velgerne ønsket å gjeninnføre lisenssystemet, og dermed åpne for at alkoholholdige varer kunne selges i Stoughton igjen.¹⁸³ I mai 1891 ble derfor tolv lisenser for alkoholsalg utstedt. Nesten like mange møtte opp ved et tilsvarende valg i 1892 som året før, og igjen valgte flertallet å avvikle lisenssystemet, før valget i 1893 gjeninnførte systemet igjen.¹⁸⁴ Befolkningen i Stoughton fremstår dermed som svært delt i synet på denne saken, og de hyppige avstemningene og det høye oppmøtet tyder på at debattene skapte sterkt engasjement lokalt blant innbyggerne.

Ved undersøkelser av aviser og andre kilder virker motstanden mot et lokalt forbud overraskende sterk, fordi motstanderne i liten grad var synlige med valgkamparrangementer og avisinnlegg. Dette viser at lokale aviser ikke gir et representativt bilde av befolkningens syn på

¹⁸³ Se avisen *The Norman*, publisert i Stoughton, Wisconsin, onsdag 8. april 1891. Lest ved mikrofilm på Wisconsin Historical Society i september 2017.

¹⁸⁴ *Review Of Government In Stoughton, Wisconsin, 1868-1968: From Official Records*, side 10-11.

saken. Den ujevne dekningen kan skyldes flere faktorer, blant annet avisenes holdninger og at forkjempere for lisenssystemet i mindre grad var organiserte og aktive i valgkampen enn deres motstandere. I tillegg kan den religiøse og moralske dimensjonen ha spilt en rolle, fordi argumentene for et forbud ofte var tilknyttet religiøs moral. Det kan derfor ha vært belastende å delta i offentlig debatt mot et forbud, særlig i et lite lokalsamfunn der religiøst samhold var en sentral del av det sosiale fellesskapet.

Ifølge et hefte produsert i forbindelse med First Lutheran Church sin 125-årsmarkering i 1991 spilte Dahl en aktiv rolle i lokalsamfunnet, og særlig i anliggender tilknyttet alkohol. Han var menighetens pastor fra 1881 til 1903, og fremstår dermed som en sentral person i de nevnte alkoholdebattene på 1890-tallet.¹⁸⁵ Etter hans avgang i 1903 tok totenfødte M.H. Hegge over som ny pastor i menigheten, og også han var aktiv i samfunnsdebattene. Heftet er som nevnt produsert av menigheten i forbindelse med feiring av kirkens historie, og informasjonen derfra kan ha vært særlig positiv til kirken og dens aktørers innflytelse i lokalsamfunnet. Flere kilder tyder imidlertid på at Dahl og Hegge var sentrale ledere i lokalsamfunnet i perioden, i en periode der alkoholforbudssaken var svært omdiskutert i byen.¹⁸⁶ Etter 1906 var byen i hovedsak «tørr» frem til det nasjonale alkoholforbudet ble innført.¹⁸⁷ Hegge var også kirkens pastor under språklige endringer i Stoughton og First Lutheran Church. Dette vil videre diskuteres i kapittel 4.

Stoughton var ikke det eneste området i Wisconsin som stemte imot lisenssystemet, men ble likevel kjent for å være «*the largest, and driest, dry city in Wisconsin*». Mens byen tidligere var kjent for stort alkoholforbruk, ble den fra 1906 særlig kjent for sin avvisende holdning til alkoholsalgslisenser. Samtidig førte ikke mangelen på salooner til at byen ble totalt tørrlagt. Stoughtons nabobyer beskyldte byen for «*voting «dry» but drinking «wet»*», og mange reiste fra Stoughton til de omliggende byene for å kjøpe alkoholholdige drikker. Særlig reiste mange med tog til Edgerton, der innbyggerne kunne tilbringe lørdags ettermiddag og ta toget tilbake til Stoughton på kvelden.¹⁸⁸

¹⁸⁵ First Lutheran Church, *Our 125th Anniversary*, 1991.

¹⁸⁶ *The Stoughton Courier-Hub*, mandag 06.07.1936. Om alkoholsakens betydning etter Heggens overtakelse: Se blant annet *Review Of Government In Stoughton, Wisconsin, 1868-1968: From Official Records*, side 21.

¹⁸⁷ Homme, *Oak Opening: The Story of Stoughton*, 57-58.

¹⁸⁸ *Ibid.*, 58.

Fra januar 1920 ble det nasjonale forbudet innført, og Wisconsin 9656 salooner måtte slutte med salg av alkohol. Dette var kontroversielt, blant annet fordi salg og produksjon av alkohol sysselsatte svært mange i delstaten. Ifølge McCann arbeidet 6000 mennesker ved bryggeriene i Milwaukee, og forbudet møtte stor motstand. McCann skriver videre at forbudet ikke var særlig effektivt i Wisconsin, og delstatens innbyggere hadde tilgang på lavalkoholholdig øl, samt privatproduserte drikkevarer med høyere alkoholprosent. I tillegg skrev leger ut svært mange resepter på medisinsk bruk av alkoholholdige varer.¹⁸⁹ Til tross for at Stoughton i stor grad stemte imot lisenssystemet fra 1906 var dermed alkoholsaken en kontinuerlig debatt gjennom hele den aktuelle perioden. Saken var tett knyttet til kirken og andre religiøse miljø, og lokale religiøse ledere med norsk bakgrunn fremstår som sterke stemmer i debatten.

Konklusjon

Alkoholsaken var som nevnt ikke avgrenset til de norske immigrantene, men noen av norsk-amerikanernes argumenter, samt deres tilnærming til saken, kan knyttes til deres opphav. Kampen mot alkohol kan også knyttes til tilsvarende bevegelser i samtidens Norge. Pastorene i Stoughton forsøkte selv å knytte deres sak til Norge, og det norskamerikanske fellesskapet ble brukt for å fremme deres budskap. Den tidlige avholdsbevegelsen i Norge var inspirert av blant annet USA, før pietistiske grupper tok med seg kampen da de utvandret til Amerika. Innflytelsen gikk dermed begge veier, og den amerikanskinspirerte avholdskampen ble videreført etter migrantenes overfart. Fellesskapet noen norskamerikanere opplevde gjennom alkoholsaken var viktig, særlig i Stoughton. Den norskamerikanske kampen mot alkohol i byen kan derfor forstås som sentralt for stedets norskættede befolkning, og gjennom arbeid i saken fremstår religiøse ledere også som etniske ledere i lokalsamfunnet. Samtidig var den etniske gruppen delt i spørsmålet, og de lokale valgene i Stoughton viser at også en sterk motstand mot alkoholforbud eksisterte i byen. Denne motsetningen kan lede til en diskusjon rundt norske verdier og kulturelle trekk, fordi avholdsbevegelsen benyttet den «norske» drikkekulturen som et argument for alkoholforbud. Norskamerikanere ønsket dermed et forbud for å begrense et kulturelt trekk fra Norge, og slik bidra til akkulturasjon ved lokalpolitiske valg.

Til tross for at arbeid mot alkoholholdige drikker var viktig også i Norge kan norskamerikaneres bidrag i alkoholsaken forstås som en form for akkulturasjon, fordi bevegelsen inngikk i en sammenheng med etablert amerikansk avholdsarbeid. Dette arbeidet var viktig for ulike etniske

¹⁸⁹ McCann, *The Wisconsin Story: 150 Stories, 150 Years*, 9.

grupper, og de norskamerikanske bidragene ble satt i et amerikansk system med politiske valg og valgkamparrangementer. Samtidig fungerte de omtalte arrangementene i Stoughton som uttrykk for en anerkjennelse av etnisk variasjon, fordi etniske ledere etablerte et skille mellom den norskamerikanske gruppen og andre etniske grupper i byen. Arrangementene fremstår som en form for legitimering av kulturelle forskjeller mellom byens etniske grupper, og fungerer derfor også som et eksempel på den nære relasjonen mellom religion og etnisk identitet. Alkoholsaken var viktig både for samhold og diskusjoner i lokalsamfunnet, og kan følgelig beskrives som en del av den kulturelle utviklingen i den etniske kolonien rundt år 1900.

3.3 Politikk

I den tidlige utvandringsperioden hadde mange norske immigranter generelt liten interesse for amerikansk politikk. Den politiske interessen ble større etter borgerkrigen, og særlig på 1870-tallet økte migrantenes politiske bevissthet. Blant annet kunnskap om demokratiske prosesser og lokalt selvstyre i Norge, samt motvilje mot embetsmannsstyre og en voksende selvhevdelse, stimulerte til deltakelse i det lokale styre i Amerika. Mot slutten av århundret hadde skandinaver tatt igjen og gått forbi andre grupper i prosentvis representasjon blant annet i Minnesota og Nord-Dakota.¹⁹⁰ Økt politisk bevissthet og deltakelse var en betydningsfull del av immigrantenes opplevelse av tilhørighet både til ulike lokalsamfunn og til det amerikanske samfunnet generelt, og kan gi viktig innsikt i deres identitet og gruppetilhørighet.

Flere faktorer kan ha bidratt til at mange medlemmer av den norskamerikanske etniske gruppen støttet kandidater fra samme gruppe. En bidragende forklaring kan være den økende nasjonalismen Norge opplevde samtidig som utvandringsperioden.¹⁹¹ Dette kan ha bidratt til en bevisstgjøring omkring egen etnisitet, og kan videre ha ført til at det etniske samholdet opplevdes viktigere. Også språklige forhold kan bidra til å forklare støtten til norskamerikanske kandidater. Ved lokale valg kunne i tillegg befolkningssammensetningen på tettstedene ha betydning. I små administrative enheter der norske immigranter utgjorde flertallet måtte de selv håndtere den lokale administrasjonen.¹⁹² Det følgende delkapittelet vil undersøke slike forhold i Stoughton, både ved politiske personvalg og i noen konkrete saker. Viktige kilder inkluderer lokale aviser og andre tekster fra samtiden.

¹⁹⁰ Lovoll, *Det Løfterike Landet*, 119-21.

¹⁹¹ Blant annet *ibid.*, 119. og Brøndal and Historical Association, *Ethnic Leadership and Midwestern Politics: Scandinavian Americans and the Progressive Movement in Wisconsin, 1890-1914*, 30-32.

¹⁹² Lovoll, *Det Løfterike Landet*, 120.

Politiske saker, styrer og aktører i Stoughton

Den norske eller norskamerikanske etniske identiteten kom til uttrykk på flere måter i politiske sammenhenger. Blant disse var at politikere forsøkte å nå ut til norskættede og norsktalende innbyggere i Stoughton. Et eksempel på dette forekom på et republikansk valgkamparrangement i operahallen den 21. oktober 1890. Der talte pastor Gjertson fra Minneapolis på norsk, og adresserte på denne måten byens norsktalende befolkning. Ved samme arrangement ble også engelskspråklige taler holdt.¹⁹³ Slik kunne alle innbyggere i Stoughton inkluderes ved arrangementet, og amerikanske parti la dermed til rette for at mennesker som ikke forsto engelsk også kunne delta i politiske sammenhenger. Dette er viktig fordi tilretteleggingen fremstår som en legitimering eller anerkjennelse av kulturelle forskjeller mellom de etniske gruppene som eksisterte i området, og viser således at kulturell pluralisme eksisterte i byen. Språklig tilrettelegging kan ha bidratt til å øke norskamerikaneres politiske engasjement og bevissthet, både i lokalpolitikken og i større amerikanske politiske sammenhenger. Politisk deltakelse er nært knyttet til integrering, som etter Yingers definisjon handler om strukturell assimilasjon.¹⁹⁴ Partienes forsøk på å inkludere norskamerikanere kan dermed ha bidratt i integreringen av den etniske gruppen, til tross for at det også legitimerte de kulturelle forskjellene mellom ulike grupper.

Stoughton fremstår som et eksempel på en administrativ enhet der norske immigranter utgjorde et flertall av befolkningen, og flere personer med norsk bakgrunn var aktive i lokalpolitikken. Blant disse var T.G. Mandt, som var *Trustee* i byen fra 1873. Blant annet i 1878 ble Mandt også valgt til bystyrets president – en posisjon som kan sammenlignes med ordførerembetet. Andre medlemmer av det lokale styret med norske navn inkluderte blant andre Knud Olson, Mathew Johnson og T.C. Lund. Sistnevnte ble også valgt til ordfører ved flere anledninger på 1880- og 1890-tallet. Også andre norskættede innbyggere ble valgt til ordførere i Stoughton på slutten av 1800-tallet og begynnelsen av 1900-tallet. Blant dem var O.K. Roe og C.J. Melaas.¹⁹⁵ Denne formen for direkte politisk deltakelse blant medlemmer av den norskamerikanske befolkningsgruppen kan beskrives som naturlig, med bakgrunn i det store flertallet gruppen utgjorde. Deltakelsen var likevel betydningsfull, blant annet fordi den etter Yingers definisjon inngikk i den strukturelle assimileringprosessen. Politisk aktive norskamerikanere ble kjent med det

¹⁹³ "Republican Rally", *Stoughton Courier*, 17.10.1890, side 5.

¹⁹⁴ Omtalt i kapittelelets innledning. Se blant annet Yingers definisjon i Yinger, *Ethnicity: Source of Strength? Source of Conflict?*, 82-88.

¹⁹⁵ *Review Of Government In Stoughton, Wisconsin, 1868 – 1968: From Official Records*, side 3-17.

amerikanske politiske systemet, og kunne følgelig opplyse andre medlemmer av deres etniske gruppe. I tillegg fremstår den politiske deltakelsen som en del av gruppens selvhevdelse, og den var følgelig viktig for det norskamerikanske fellesskapet i den etniske kolonien.

Også mindre lokale styrever ble preget av norske immigranter. Et tydelig eksempel på dette fremkommer i byens norsk-lutherske kirker, der andelen norske eller norskættede medlemmer ofte var tilnærmet 100 prosent.¹⁹⁶ Posisjonene i deres menighetsstyrever var følgelig også besatt av nordmenn eller norskamerikanere, og de norske immigrantene hadde dermed ansvar for administrering og organisering av menighetenes aktiviteter.¹⁹⁷ Andre styrever i byen var også preget av byens norske innvandring. Norlie skriver at styret ved Stoughton High School i 1900 ikke inkluderte noen norskamerikanere, til tross for et stort flertall av norskættede elever. De norskamerikanske foreldrene tilknyttet skolen organiserte seg, og ved valget til skolens styrever i 1901 ble hele styret skiftet ut. Fra dette tidspunktet besto styret utelukkende av norsk-amerikanere.¹⁹⁸ Dette er et eksempel på den etniske gruppens vilje og evner til å samarbeide i situasjoner der det etniske samholdet kunne bidra til å bedre deres forhold. Bevaringen av dette samholdet er viktig for den norskamerikanske identiteten som eksisterte i byen, og kan ha motvirket, begrenset eller bremset den samtidige akkulturasjonen. Saken viser også motsetningene som eksisterte i lokalsamfunnet. Ingen store konflikter mellom ulike etniske grupper var av særlig betydning, men innbyggerne var likevel bevisste på de etniske skillene som eksisterte. Denne bevisstheten påvirket også den kulturelle utviklingen i den etniske kolonien, fordi den kan ha bidratt ved bevaringen av tradisjoner fra migrantenes opphavsområder.

Som nevnt i delkapittel 3.2 var alkoholsaken blant de store politiske debattene i perioden, både nasjonalt og lokalt. Årlige avstemninger lokalt i Stoughton bidro til skiftende lokal politikk på området frem til det langvarige forbudet fra begynnelsen av 1900-tallet. Det store lokale engasjementet blant norskamerikanerne tyder på en politisk bevissthet innad i gruppen, og talene av Dahl og Bredesen viser at engasjementet kunne knyttes til deres etniske identitet. Samholdet og fellesskapsfølelsen bidro slik til økt politisk bevissthet og engasjement i enkeltsaker innbyggerne følte omhandlet dem selv og deres etniske gruppe. Både denne saken

¹⁹⁶ Oversikt over noen menigheters medlemstall med antall ikke-norske medlemmer i Norlie, *Norsk Lutherske Menigheter i Amerika 1843-1916*: 1, 1.

¹⁹⁷ Oversikt over *Board of Trustees* ved First Lutheran Church ble lest fra menighetens mikrofilmarkiv i Stoughton i september 2017.

¹⁹⁸ Norlie, *Ho Ga Te Me (She Gave to Me.): A Centennial Sketch of Martha Karolina (Juel) Norlie, 1846-1918, a Norwegian-American Pioneer*, 125.

og valget til styret ved Stoughton High School i 1901 tyder på at den etniske bevissthet kan ha bidratt til at norske immigranter støttet hverandre politisk. Norskspråklige valgkamparrangementer tyder også på at politiske aktører anså den lokale støtten fra norske immigranter som viktig. Byens norske og norskættede innbyggere spilte derfor en sentral rolle for den lokalpolitiske situasjonen, og deres aktive politiske deltakelse var viktig både for den etniske koloniens utvikling og den etniske gruppens kollektive identitet.¹⁹⁹

Konklusjon

Den etniske dimensjonen hadde dermed betydning for norskamerikanernes politiske aktivitet i Stoughton. Samtidig skriver Lovoll at politisk deltakelse fremskyndet amerikaniseringsprosessen mer generelt, blant annet ved at nye lojalitetsbånd ble skapt. Immigrantene ble slik sterkere knyttet til det amerikanske samfunnet gjennom den avgrensede perioden.²⁰⁰ En slik sammenheng er ikke direkte identifisert i Stoughton, men immigrantenes politiske aktivitet bidro til å øke deres kjennskap til amerikanske politiske prosesser. De fikk dermed en sterkere tilknytning til amerikanske valgsystem og viktige politiske saker i USA. Til tross for at deres politiske engasjement ofte hadde utgangspunkt i samholdet innad i den etniske gruppen, bidro deres politiske aktivitet slik til gruppens overgang inn i det amerikanske politiske systemet. Politisk aktivitet hadde dermed ofte utgangspunkt i etnisk variasjon, men ble likevel en viktig del av integreringsprosessen norskamerikanerne gjennomgikk.

3.4 Konkluderende refleksjoner

Den lokale befolkningssammensetningen er en påfallende og viktig del i studien av den kulturelle utviklingen i Stoughton. Ved studier av norskamerikaneres tilværelse i andre amerikanske småbyer utgjorde norske immigranter og deres etterkommere ofte en minoritet på de aktuelle stedene, mens Stoughton skiller seg ut ved å ha en overvekt av innbyggere fra den norskamerikanske etniske gruppen.²⁰¹ Dette virker betydningsfullt for byens kulturelle utvikling og dens karakter som en etnisk koloni, der pluralisme fant sted samtidig som den pågående tilpasningsprosessen i den avgrensede perioden.

¹⁹⁹ Politisk deltakelse og engasjement virket samlende, f.eks. ved talene av Dahl og Bredesen. Blant annet på denne måten kan politiske sammenhenger ha hatt innvirkning på norskamerikanernes kollektive identitet.

²⁰⁰ Lovoll, *Det Løfterike Landet*, 121.

²⁰¹ Blant annet i Benson, som ble undersøkt i Lovolls bok om småbyer på Prærien, utgjorde norske immigranter en minoritet. *Norske Småbyer På Prærien: En Kulturhistorisk Studie*, 94.

Den strukturelle assimilasjonen i Stoughton var etter Yingers definisjon knyttet til norsk-amerikanernes tilpasninger til organisering og struktur, både lokalt og i større sammenhenger. Dette ble tydelig gjennom politisk engasjement og administrativ organisering blant annet i byadministrasjonen og i religiøse miljø. Samtidig pågikk en kulturell tilpasning, der organisering av sosiale aktiviteter og språklig utvikling var viktige elementer. Også deltakelse i etablert amerikansk avholdsarbeid fremstår som et eksempel på akkulturasjonen som pågikk i byen. Den samtidige pluralismen, tydeliggjort ved anerkjennelse av bruken av norsk språk og vektlegging av etnisk samhold blant annet ved valgkampparrangementer, gir byen en interessant kulturell utvikling i perioden.

Sammenhengen mellom religion og etnisitet er viktig for forståelsen av den etniske og kulturelle utviklingen i den etniske kolonien, og forbindelsen mellom religion og etnisitet, som Yinger omtaler, virker tydelig i Stoughton. Særlig kirkens posisjon som en grunnleggende sosial arena for norskamerikanere virker betydningsfull, fordi både bevaring og endring av kulturelle trekk skjer ved mellommenneskelige møter. Det sosiale fellesskapet innenfor menighetenes rammer hadde dermed stor betydning for den kulturelle utviklingen, og hadde også påvirkning på flere kulturelle trekk, som språk og mattradisjoner. I tillegg var prestenes rolle som etniske ledere viktig, fordi de på denne måten hadde innflytelse over det etniske samholdet og de sosiale aktivitetene som foregikk i tilknytning til menighetene.

Denne innflytelsen gikk imidlertid også langt utenfor menighetenes rammer, og blir særlig identifiserbar ved konkrete saker som ønsket om et lokalt alkoholserveringsforbud. Religiøse ledere fungerte slik også som lederskikkelser i lokalsamfunnet. I generell forstand passet norsk-amerikanernes religiøse tradisjoner godt inn blant angloamerikanske lutherske kirkesamfunn. Samtidig bidro den etniske dimensjonen til at kulturelle trekk som språk skilte norsk-amerikanske menigheter fra de angloamerikanske, og til tross for en pågående akkulturasjonsprosess var kulturelle ulikheter anerkjente i lokalsamfunnet gjennom hele den avgrensede perioden. Dette tydeliggjør pluralismen som eksisterte parallelt med tilpasningen av kulturelle trekk i Stoughton, og gir dermed en interessant innsikt i den etniske koloniens kulturelle variasjon og utvikling.

4 Etnisk identitet: Språk og feiring

Den kulturelle utviklingen i Stoughton kan følges ved å studere konkrete deler av lokalsamfunnet, og utviklingen blir særlig tydelig ved undersøkelser av språk og språkbruk blant byens innbyggere. Språk er en viktig del av en etnisk gruppes kollektive identitet, og språklig utvikling blant norske immigranter og deres etterkommere er dermed sentralt i undersøkelser av Stoughtons kulturelle utvikling.²⁰² Språket bidrar også til å skape et skille mellom byens ulike etniske grupper, og undersøkelse av lokale språklige forhold og variasjoner vil derfor gi innsikt i byens etniske mangfold. I tillegg er etniske feiringer viktig i denne sammenhengen, fordi immigrantgruppens etnisitet blir utviklet og endret ved denne formen for bevisstgjøring og legitimering av gruppens særegne etniske trekk. Språk og etnisk feiring er dermed sentrale tema i kapittelet.

De følgende delkapitlene bygger videre på diskusjonene om assimilasjon, akkulturasjon og pluralisme fra kapittel 3, og jeg ønsker å undersøke utvikling knyttet til språk og etniske feiringer i den etniske kolonien i perioden 1880 til 1920. I denne sammenhengen blir relasjonen mellom tilpasning og videreføring av kulturelle trekk viktig, fordi jeg ønsker å undersøke både akkulturasjonsprosessen og den samtidige kulturelle pluralismen som eksisterte i byen. Også andre kulturelle trekk, som matvaner og fritidsaktiviteter, kan bidra til å gi innsikt i dette. Jeg ønsker derfor også å benytte eksempler fra ulike deler av lokalsamfunnet, men hovedvekten vil legges på språk og etniske feiringer.

4.1 Språk

De mange norskspråklige migrantene fra 1825 og fremover påvirket det språklige mangfoldet i deler av USA. Ifølge navneforskeren Botolv Helleland tok de norske utvandrerne med seg sitt morsmål, og brukte det i stor grad som talespråk etter ankomsten til Amerika. Denne ordningen ble støttet av deres nære omgang med andre norske immigranter i områder som Stoughton, der de norskættede innbyggerne bodde tett sammen. I tillegg bidro lokale institusjoner som kirker og skoler til at også andre- og til dels tredjegerasjons immigranter var fortrolige med det norske språket, og benyttet dette parallelt med det engelske. Over tid har norsk som bruksspråk opplevd tilbakegang, både ved at det tok i seg mange elementer fra engelsk, og ved at det har

²⁰² Se kapittel 1 om språk i sammenheng med etnisk identitet. Blant annet Yinger omtaler språkets betydning for en kultur. Se Yinger, *Ethnicity: Source of Strength? Source of Conflict?*, 301.

blitt trengt til side av det engelske språket.²⁰³ De norskspråklige tradisjonene var likevel sterke, og så sent som i 1940 oppgav mer enn 600.000 amerikanere at de vokste opp med norsk som morsmål.²⁰⁴ Språkets status som et viktig kulturelt trekk gir områder der både norsk og engelsk ble benyttet et preg av kulturelt mangfold. I dette delkapitlet vil en eventuell språklig pluralisme i Stoughton undersøkes.

Einar Haugen skriver at organisert norskundervisning i Amerika ble satt i gang etter initiativ av den tidligere omtalte presten J.W.C. Dietrichson i Koshkonong i 1844. Han ansatte på dette tidspunktet en norsklærer som skulle være ansvarlig for barnas opplæring. Sju år senere ble en språkregel innført i konstitusjonen til Den norske Synode, som påbød regelmessig undervisning i norsk. Engelsk ble først brukt etter at barna hadde blitt 13 år gamle. Lignende ordninger ble videreført også etter århundreskiftet, og så sent som i 1917 ble 82,6 prosent av religionsskolene ved Synoden drevet på norsk. Nye innvandrere foretrakk imidlertid å sende barna sine til de amerikanske folkeskolene, og prestenes skolevesen fungerte i hovedsak som en norsk sommer-skole.²⁰⁵ Engelsk var det dominerende språket i den offentlige amerikanske skolen, men valg av bruksspråk i skolene ble diskutert i samtiden. I et innlegg i avisen Stoughton Courier 21. februar 1890 skrev L.J. Dinsmore at noen skoler i Wisconsin hadde lærere som ikke behersket det engelske språket. Dinsmore omtalte dette som et problem, som i hovedsak forekom blant tyske immigranter.²⁰⁶ Barnas tospråklighet viser en form for *additive* akkulturasjon, fordi det angloamerikanske språket ble tilført den norskamerikanske etniske gruppen uten at gruppens tradisjonelle språklige vaner gikk tapt. Dette var imidlertid en del av en lengre assimileringssprosess, som mot slutten av den aktuelle perioden i større grad hadde karakter av en *substitutive* akkulturasjon. I tillegg fantes lokale variasjoner, både ved bevaringen av norskspråklige tradisjoner og ved hurtigheten av overgangen til et engelsk språk.

Delkapittelet som omhandler videreføringen og tilpasningen av det norske språket vil studere bruken av språket i ulike sammenhenger i Stoughton. Bruk av norsk i skolen kan vise hvordan innbyggerne brukte språket i ung alder, og kan dermed ha betydning for videreføring over lang tid. Kirken var som nevnt en sentral sosial institusjon, og undersøkelse av språkbruken i

²⁰³ Botolv Helleland, NAHA Noreg, and Norwegian-American Seminar Oslo, *Norsk Språk I Amerika*, vol. 3, Norwegian Language in America (Oslo: Novus, 1991), 9.

²⁰⁴ *Ibid.*, 26.

²⁰⁵ *Ibid.*, 35-36.

²⁰⁶ Dinsmore, "The Bennett Law", *Stoughton Courier*, 21.02.1890.

religiøse sammenhenger kan derfor bidra til å skape forståelse for hvordan språket ble brukt i sosiale sammenhenger, samt hvordan dette endret seg i løpet av den nevnte perioden. Også opplysninger om bruk av norsk språk på gaten og arbeidsplasser kan bidra til å vise utbredelsen av det norske språket i byen. Ved å studere dette i sammenheng med informasjon om bruk av det engelske språket kan et eventuelt lokalt språklig mangfold undersøkes. I tillegg vil navnebruk i Stoughton kort studeres i delkapittelet. Flere former for kilder vil bidra til å gi innsikt i den språklige utviklingen i byen, og både aviser, kilder fra kirkearkiv og eksisterende forskningslitteratur vil studeres.

Norsk i undervisning og religiøse sammenhenger

Det norske språket fremstår som det viktigste språket for barn i Stoughton i tiårene etter den sterke immigrasjonen fra Norge fra andre halvdel av 1800-tallet. Ifølge Homme lærte byens barn først norsk, mens engelsk først ble lært når barna skulle begynne å delta i undervisningen ved de engelskspråklige skolene. Dette bidro til å skape utfordringer for skolene i byen, fordi mange barn manglet tilstrekkelig kunnskap i det engelske språket til å følge undervisningen. Barna gikk derfor til undervisning organisert av de lutherske kirkene, der engelskopplæring var obligatorisk. Etter tilstrekkelig opplæring i språket begynte elevene å delta i undervisning ved de offentlige skolene.²⁰⁷ Dette viser en tydelig trend i de språklige forholdene i Stoughton i perioden. For mange av innbyggerne i byen, også de amerikanskfødte, var varianter av norsk morsmålet. Språklige tradisjoner ble dermed videreført, også til andregenerasjons immigranter. Samtidig var den oppvoksende generasjonen avhengige av også å tilegne seg engelsk-kunnskaper, på grunn av krav fra omgivelsene og ønsker om å delta i øvrige samfunnsaktiviteter. Varianter av norsk språk ble følgelig videreført i den andre generasjonen, til tross for at også engelsk ble viktig for byens innbyggere. På denne måten ble deres kulturelle repertoar utvidet, som beskrevet i kapittel 3.

Videreføring av det norske språket, og til slutt overgangen til engelsk, er også en viktig del av historien til den norsk-lutherske kirke i Amerika. Språklig samhold hadde stor betydning for det etniske fellesskapet som eksisterte i disse menighetene, og Lovoll skriver at norsk var det mest brukte språket i gudstjenestene ved slike kirker frem til 1920-tallet. I 1925 var norsk og engelsk omtrent like mye brukt, mens engelsk ble det mest brukte språket i gudstjenester fra andre halvdel av 1920-tallet. Dette fremstår som en svært betydningsfull overgang. Ifølge Lovoll var

²⁰⁷ Homme, *Oak Opening: The Story of Stoughton*, 53-54.

den etniske identiteten ved menighetene knyttet til språket, og etter at engelsk overtok som kirkespråk gikk også nasjonal adskillelse tapt.²⁰⁸ Denne prosessen foregikk også i Stoughton, og er på ulike måter identifiserbar i kirkenes dokumenter. Som tidligere nevnt fremstår First Lutheran Church som den mest sentrale kirken for slike undersøkelser, og overgangen til engelsk i tiårene etter århundreskiftet kommer tydelig frem av dokumenter fra menighetens mikrofilmarkiv.

Lister over konfirmanter i First Lutheran Church gir informasjon både om konfirmantenes døpsted og språk for deres kristendomsundervisning. Konfirmantene kunne velge om undervisningen skulle foregå på norsk eller engelsk. Listene viser at flertallet av de konfirmerte i 1908-1909 var født og døpt i USA, men likevel hadde flertallet av dem kristendomskunnskapen på norsk. I 1909 valgte 33 av 51 konfirmanter å gjennomføre undervisningen på det norske språket, mens de resterende 18 valgte engelsk. På dette tidspunktet befant kirken seg i en språklig endringsprosess, og over de påfølgende ti årene valgte en stadig større andel det engelske språket. I 1921 var den tilsvarende fordelingen 13 norskspråklige og 42 engelskspråklige av totalt 55 konfirmanter. 1924 representerte det siste året med norskspråklig kristendomsundervisning, og fire av 59 konfirmanter valgte dette året å gjennomføre konfirmasjonen på norsk. Alle fire var født i USA; tre i Wisconsin og én i Nord-Dakota. Fra 1925 fikk alle konfirmantene undervisningen på engelsk, men informasjonen om språk ble likevel ført i kirkens dokumenter frem til 1937. Fra dette tidspunktet ble ikke språk notert, trolig fordi det ble ansett som en selvfølge at konfirmasjonsundervisningen foregikk på engelsk.

Til tross for at tallene er relativt lave og dermed ikke gir et representativt bilde av byens befolkning totalt sett, gir de interessant innsikt i de språklige forholdene i menigheten. De viser at det norske språket ble videreført og foretrukket blant menighetens ungdommer også etter århundreskiftet, og at konfirmasjonsundervisning foregikk på norsk gjennom hele den avgrensede perioden for denne studien. Dette kan også knyttes til påstandene om at norsk var mange barns morsmål i denne perioden. Til tross for at engelsk var det obligatoriske språket i byens offentlige skolesystem, valgte mange av barna undervisning på norsk når de fikk muligheten til å velge språk i møtet med religionsundervisningen. Samtidig foregikk en tydelig endring gjennom perioden, ved at engelsk i økende grad ble benyttet blant menighetens konfirmanter. Dette kan tyde på at konfirmantene i slutten av perioden i mindre grad behersket

²⁰⁸ Lovoll, *Det Løfterike Landet*, 203.

det norske språket. Muligheten til å velge språk i kristendomsundervisningen er også interessant, fordi det viser en legitimering av kulturelle ulikheter innad i menigheten. Dette viser en form for pluralisme i religiøse miljø, som er viktig for forståelsen av sosiale forhold i lokalsamfunnet.²⁰⁹ Kirkens sterke posisjon ved sosiale sammenhenger i Stoughton bidrar til at både akkulturasjonen og den språklige pluralismen i menigheten er av stor betydning for denne oppgaven.

Bruksspråket ved føring av kirkebøkene er påfallende ved studiene av kirkens mikrofilmarkiv. Både referater og andre dokumenter i arkivet til First Lutheran Church ble utelukkende ført på norsk på 1800-tallet. Fra omtrent 1900 ble i tillegg noe engelsk brukt, selv om bøkenees mal med overskrifter og skjemaer var skrevet på norsk også etter 1920. Disse dokumentene var i hovedsak produsert for interne formål, men også dokumenter ment for et større publikum ble produsert av menigheten. Blant disse er heftene som trykkes i forbindelse med kirkens jubileer. I tilknytning til femtiårsmarkeringen i 1916 produserte menigheten et hefte som inkluderte informasjon om kirkens historie. Her ble det norske språket benyttet, til tross for at engelsk ble langt vanligere i løpet av de første tiårene etter århundreskiftet.²¹⁰ Den språklige tilpasningen er også identifiserbar i kirkens undervisningssystem, og i 1903 startet en engelsk avdeling i menighetens søndagsskole.²¹¹ Menighetsmedlemmenes tospråklighet er dermed mulig å identifisere rundt århundreskiftet. Dette er viktig for forståelsen av kulturelle forhold i den etniske kolonien, på grunn av språkets posisjon som et viktig kulturelt trekk og menighetens betydning i sosiale sammenhenger.

Ulike religiøse aktører kan ha påvirket den språklige situasjonen i perioden. Tidlige sterke kirkepersoner i Stoughton kan ha vært betydningsfulle for videreføringen av det norske språket i menighetene. Blant dem var de tidligere nevnte pastorene Dahl og Bredesen, som rundt 1890 presenterte lidenskapelige norskspråklige innlegg i alkoholforbudsdebatten.²¹² Totenfødte Martin H. Hegge, som ble pastor i First Lutheran Church i 1903, hadde denne posisjonen frem til sin død i 1936. Han var dermed kirkens pastor gjennom store deler av overgangen fra norsk til engelsk i menigheten. Ifølge Lovoll opplevde noen prester denne overgangen som

²⁰⁹ Ved pluralisme anerkjennes legitimiteten og verdien av noe kulturell variasjon, som omtalt i kapittel 3.

²¹⁰ Heftet er lest ved Norwegian-American Historical Association i Northfield, Minnesota: First Lutheran Church, Femtiårsfest i Den første lutherske menighed, 1916.

²¹¹ First Lutheran Church, Our 125th Anniversary, 1991.

²¹² Dahl og Bredesen holdt blant annet slike innlegg i henholdsvis januar og februar 1890. Se kapittel 3.2. Bredesen holdt også en lignende tale i mars 1891, ifølge "Local Laconics", *Stoughton Courier*, 06.03.1891.

problematisk, og prester som var utdannet til å preke på norsk hadde ofte utfordringer med overgangen til det engelske kirkespråket. Det finnes imidlertid ikke informasjon som tyder på at Hegge i Stoughton hadde slike utfordringer. Generelt ble også flere engelskspråklige prester ansatt, og norske kirkesamfunn viste samme tydelige utviklingstendens etter den omtalte sammenslåingen i 1917. Nye generasjoner var i stor grad ettspråklige, og fra 1930-årene forsvant alle forsøk på norskspråklig kristendomsundervisning i menighetene.²¹³ Den språklige utviklingen fra norsk til engelsk i menighetene var dermed tydelig, og foregikk i den avgrensede perioden for denne studien, til tross for at det engelske språket først ble dominerende etter 1920. Observasjonen av denne utviklingen i religiøse miljø er viktig, fordi det sosiale samholdet i lokalsamfunnet i stor grad var organisert innenfor religiøse rammer. Endringen forteller dermed mye om språklig utvikling i den etniske kolonien.

Norsk i hverdagen og norske navn

Ulike kilder og litteratur tyder på at dagliglivet i Stoughtons sentrum på slutten av 1800-tallet var preget av det norske språket. Homme skriver at ansatte i alle byens butikker snakket norsk, og at norsk også var språket som ble hørt i gatene.²¹⁴ En artikkel om byens historie i avisen Stoughton Courier Hub, som ble skrevet i forbindelse med feiringen av 17. mai i 2001, nevner at ansatte i byens butikker *måtte* være i stand til å forstå norsk.²¹⁵ Ifølge avisen måtte dermed amerikanske arbeidere som ikke hadde bakgrunn fra Norge lære seg det norske språket for å kunne arbeide i byens butikker.²¹⁶ Avisen legger ikke ved noen kilder som styrker denne påstanden, og det er derved uklart om deres informasjon er riktig. Hommes omtale av bruken av det norske språket i byens butikker styrker imidlertid deres påstand. Også den tidligere omtalte magasinredaktøren Svein Nilsson bemerket at norsk var vanlig i byen. Han skrev at en nordmann på besøk i Stoughton ville kjenne seg hjemme: «*On the streets his eyes will easily recognize faces of Nordic type, and his ears will catch the familiar sounds of his mother tongue*».²¹⁷ Semmingsen omtaler det norske språket i byen i sin bok *Veien mot vest* om utvandringen i perioden 1865 til 1915. Her skriver hun at det norske språket var vanlig i byen allerede i 1868, og at man fremdeles, på tidspunktet da boken ble publisert i 1950, kunne høre

²¹³ Lovoll, *Det Løfterike Landet*, 202-03.

²¹⁴ Homme, *Oak Opening: The Story of Stoughton*, 53.

²¹⁵ "Stoughton once 'Most Norwegian City in America'", *Stoughton Courier Hub*, 17.05.2001.

²¹⁶ Ifølge Lovoll lærte amerikanske forretningsmenn norsk i noen områder med stor andel norske immigranter. Han nevner ikke Stoughton konkret i denne sammenhengen, men påstanden fra Stoughton Courier Hub hevder at dette fant sted også i Stoughton. Se Lovoll, *Norske Småbyer På Prærien: En Kulturhistorisk Studie*, 107.

²¹⁷ Nilsson, *A Chronicler of Immigrant Life: Svein Nilsson's Articles in Billed-Magazin, 1868-1870*, 6, 132.

folk benytte det norske språket på gaten i Stoughton.²¹⁸ I tillegg nevner innsenderen av amerikabrevet fra avisen Valdres i 1907 at norsk er «*ligesaa almindeligt at høre paa gaden og inde i husene som hjemme i Norge*».

Slike fremstillinger viser tydelig den sterke posisjonen til det norske språket i Stoughton i årene før og etter århundreskiftet, og språkets posisjon er av flere årsaker viktig for studien. Bruken av norsk støtter påstanden om det kulturelle mangfoldet som eksisterte i området, fordi det viser at den etniske gruppen kunne bevare kulturelle trekk samtidig som de samhandlet med andre etniske grupper i byen og dens omgivelser. Fremstillingene viser en anerkjennelse av at språklige ulikheter eksisterte i byen, og dette blir særlig tydelig dersom man legger til grunn lokalavisens påstand om at butikkansatte måtte beherske det norske språket. Dette kan knyttes til Yingers omtale av pluralisme, der begrepet som nevnt defineres som anerkjennelsen av legitimiteten og verdien av noe kulturell variasjon.²¹⁹ Forretningenes hensyn til byens språklige variasjoner fremstår som et eksempel på denne formen for legitimering. I tillegg kan dette tyde på at også toveis akkulturasjon fant sted i Stoughton. Ved toveis akkulturasjon går den kulturelle utviklingen begge veier, og dette pågikk dersom butikkenes engelskspråklige ansatte lærte det norske språket. Kildene gir imidlertid ikke tydelig svar på utbredelsen av dette fenomenet. Likevel var bruken av det norske språket i hverdagen viktig, fordi det tyder på en anerkjennelse av videreføringen av kulturelle tradisjoner med bakgrunn eller inspirasjon fra Norge gjennom hele den avgrensede perioden. Dermed støttes påstanden om den etniske koloniens preg av pluralisme.

Immigrantpresse hadde betydning for bevaring av etniske kulturer og språklig mangfold i USA i perioden. Ifølge Lovoll bidro slik presse til å bygge bro til immigrantenes opphavsland, blant annet gjennom samarbeid med norske aviser om omtale av forhold både i Norge og USA. Samtidig kan slike aviser ha bidratt i amerikaniseringsprosessen, ved at etniske tradisjoner ble omtolket og omskapt i de nye omgivelsene, i sammenheng med amerikanskfødte generasjoners forming av en positiv etnisk identitet.²²⁰ Avisene bidro også til å informere om politiske prosesser, og kan følgelig ha vært en faktor for integreringen immigrantene gjennomgikk.²²¹

²¹⁸ Semmingsen, *Veien Mot Vest : [2] : Utvandringen Fra Norge 1865-1915*, [2], 244-45.

²¹⁹ Som omtalt i kapittel 3. Se Yinger, *Ethnicity: Source of Strength? Source of Conflict?*, 41.

²²⁰ Odd S. Lovoll and Astrid Skår, *Norske Aviser I Amerika, Norwegian Newspapers in America* (Oslo: Scandinavian Academic Press, 2012), 17.

²²¹ Sammenheng mellom integrering og politisk bevissthet omtalt i delkapittel 3.3. Se bl.a. Yinger, *Ethnicity: Source of Strength? Source of Conflict?*, 82-88.

Ikke-engelskspråklige innvandreraviser ble nesten like vanlige som den amerikanske hovedpressen, og omtrent 280 norskamerikanske aviser eksisterte mellom 1847 og 2010.²²² Blant dem var avisen Gauken i Stoughton, som ble utgitt fra 1887 til 1890 og deretter videreført under navnet «Normannen» til midten av 1890-tallet.²²³ Denne avisen dekket både lokale saker og saker fra et større geografisk område, og artiklene er i hovedsak skrevet på det norske språket.²²⁴ Deler av avisen finnes også på engelsk. Slik norskspråklig presse kan ha hatt innflytelse på bevaringen av det norske språket i byen, og å kunne lese lokale nyheter på morsmålet fremstår som viktig for byens norsktalende befolkning. Den kan også ha vært samlende for det norsk-amerikanske fellesskapet, gjennom bruk av virkemidler som språk og avisens titler.

Normannens korte levetid er interessant, fordi den avsluttet sin virksomhet i en tid der en stor andel av Stoughtons befolkning benyttet det norske språket. Dette kan studeres i sammenheng med den generelle utviklingen innen norskamerikanske aviser. Lovoll skriver at de store aktørene innen norskspråklig presse i USA generelt opplevde betydelig tilbakegang først etter økonomiske nedgangstider og lavere andel innbyggere med norsk som morsmål på 1930-tallet.²²⁵ Situasjonen i Stoughton skilte seg dermed tydelig fra utviklingen blant de store aktørene. Flere faktorer kan ha påvirket dette, blant annet det relativt begrensede kundegrunnlaget for lokale aviser i Stoughton, sammenlignet med de større regionalavisene. Større aviser kan også ha dekket området rundt Dane County, og således begrenset behovet for en egen norskspråklig lokalavis. Videre kan Normannens nedleggelse, og engelskspråklige lokalavisers videreføring, knyttes til norskamerikanernes tospråklighet. Lokale nyheter var i hovedsak tilgjengelig på engelsk i mesteparten av perioden 1880 til 1920, og innbyggernes forståelse av det engelske språket kan ha redusert behovet for et norskspråklig alternativ.

Både norsk og engelsk ble benyttet ved offentlige arrangementer i byen. Avisen Stoughton Courier omtalte derfor ofte hvilket språk som ville bli benyttet ved annonseringen av ulike tilstelninger. Et eksempel på dette var da den Chicagobaserte professoren og redaktøren Hendrickson holdt politisk tale i operahuset den 11. oktober 1890. Ifølge avisen møtte et stort

²²² Lovoll and Skår, *Norske Aviser I Amerika*, 9-13.

²²³ *Ibid.*, 404.

²²⁴ Observert ved gjennomgang av avisens mikrofilmarkiv på Wiscosnin Historical Society i september 2017.

²²⁵ Lovoll and Skår, *Norske Aviser I Amerika*, 338.

publikum opp for å høre den norskspråklige talen.²²⁶ Bruk av ulike språk ved valgkamparrangementer fant sted flere steder i USA, og Yinger beskriver et arrangement i New York i 1909 der 20 ulike språk ble benyttet i forsøket på å rekruttere potensielle velgere.²²⁷ Dette pågikk også i Stoughton, og i forbindelse med den omtalte republikanske valgkampen i 1890 ble både norsk- og engelskspråklige møter avholdt i byen.²²⁸ Detaljert informasjon om byens språklige sammensetning finnes imidlertid ikke, og andelen norskspråklige innbyggere er derfor ikke mulig å fastslå konkret. Begge de nevnte eksemplene viser likevel at norsk var et normalt bruksspråk som mange av byens innbyggere behersket. Samtidig viser eksemplene at også engelsk ble benyttet ved offentlige arrangementer, og den nevnte avisen er konsekvent skrevet på det engelske språket. Avisens hensyn til lokale språklige variasjoner fremstår som en form for legitimering av kulturelle ulikheter, og også dette støtter synet på byens preg av pluralisme.

Ifølge Helleland har mange vært opptatt av navnebruken ved det norske språket i Amerika, og både stedsnavn og personnavn har blitt studert.²²⁹ Byen Stoughton fikk navnet fra sin grunnlegger, Luke Stoughton, som ikke var norsk immigrant.²³⁰ Ved studier av ulike kilder i tilknytning til byen fremkommer imidlertid svært mange personnavn med bakgrunn fra Norge. Mange av dem var norskfødte, og deres norske navn hadde dermed en naturlig forklaring, til tross for at mange foretok tilpasninger i navnenes stavemåte etter ankomsten til Amerika. Samtidig viser dokumenter fra First Lutheran Churchs mikrofilmarkiv at et stort antall barn født i Stoughton også fikk navn med bakgrunn fra Norge. Blant annet dåpslister og konfirmasjonslister viser at navnetradisjoner fortsatte gjennom hele den aktuelle perioden i byen. Den kulturelle tilknytningen til navnevalg bidrar til at dette er et viktig eksempel på pluralismen som fant sted i byen. I tillegg kan personnavn knyttes til individuell identitet, og følgelig ha betydning for individenes etniske identitet. Dette har stor betydning, fordi opplevelsen av etnisk samhold kan ha innflytelse på bevaringen av kulturelle tradisjoner, og dermed den pågående assimileringprosessen.

²²⁶ *Stoughton Courier*, 10.10.1890 og 17.10.1890.

²²⁷ Yinger, *Ethnicity: Source of Strength? Source of Conflict?*, 312-13.

²²⁸ *Stoughton Courier*, 17.10.1890.

²²⁹ Helleland, Noreg, and Oslo, *Norsk Språk I Amerika*, 3, 12.

²³⁰ Homme, *Oak Opening: The Story of Stoughton*, 20.

Debatt om språk rundt første verdenskrig

Tydelige språklige endringer kan observeres i perioden 1900 til 1930, og andelen norsk-amerikanere som behersket det norske språket var synkende. Lovoll skriver at norskspråklig litteratur i USA opplevde kraftig tilbakegang etter 1920-årene, fordi et tilstrekkelig publikum manglet.²³¹ Dette viser utviklingstrekk ved den norskamerikanske befolkningen, og kan knyttes til mer generelle trekk ved det amerikanske samfunnet i perioden. Ifølge Øverland ble mange amerikaneres holdninger overfor immigranter betydelig endret i forbindelse med utbruddet av første verdenskrig i 1914, og mange amerikanere stilte spørsmål ved lojaliteten til innvandrere fra Europa. Dette bidro til økende ønsker om amerikanisering av de ulike etniske gruppene, som ville innebære at immigrantene måtte tilpasse seg angloamerikanske kulturelle trekk som det engelske språket. Øverland skriver at disse holdningene eksisterte både blant politiske ledere som Woodrow Wilson og Theodore Roosevelt, og blant store deler av den øvrige amerikanske befolkningen.²³²

Påvirkningen dette hadde på konkrete lokalmiljø er beskrevet i flere litterære verker, blant annet i Hans Rønneviks bok *100 Procent*. Rønnevik ble født i Haugesund i 1887, og utvandret til Amerika i 1905. Han hadde ulike bosteder i Midtvesten, og hans erfaringer fra ulike lokalsamfunn kan ha bidratt i beskrivelsene han presenterte i sin roman. Bokens historie forteller om norskamerikaneren Louis Olson som endret sitt navn til Lars Holte, etter sin bestefar. På denne måten reverserte han sin fars avgjørelse om å unngå et utenlandsk navn. Historikeren Peter Thaler omtaler denne boken, og skriver at navneendringen ikke var motivert av et ønske om å være mer norsk enn amerikansk. Holte mente heller at verdigheten ved hans forfedres navn representerte en sterkere form for amerikanisme, og han viste på flere måter sin patriotisme til USA. De endrede holdningene til etnisk adskillelse rundt første verdenskrig kommer sterkt til uttrykk i boken, og Holte opplevde blandede reaksjoner på hans nye uttrykk for etnisk bevissthet. Blant bokens karakterer finnes både *loyalists*, som åpent støttet akkulturasjonen i perioden, og mennesker som konsekvent forsøkte å motstå påvirkning fra den angloamerikanske kulturen. Thaler vektlegger krigens innflytelse på disse motsetningene, og knytter dette til redusert toleranse for språklig mangfold i Amerika. Den sterke amerikaniseringen rundt

²³¹ Lovoll, *Det Løfterike Landet*, 146.

²³² Orm Øverland i kapittel 3 i W. Sollors, *Multilingual America: Transnationalism, Ethnicity, and the Languages of American Literature*(NYU Press, 1998), 50.

første verdenskrig bidro følgelig til å redusere bruk av andre språk enn det engelske, og dette preget også bruken av det norske språket.²³³

Som omtalt i Rønneviks roman eksisterte motstand mot tilpasningen til angloamerikanske kulturelle trekk, og særlig den tidligere nevnte redaktøren Waldemar Ager var aktiv i bevegelsen for å bevare en kultur med tilknytning til Norge. Dette gjorde han både ved skjønnlitterære bidrag og artikler publisert i publikasjonen Kvartalskrift. Denne var tilknyttet Det Norske Selskap, som fremmet den norske kulturen, og Ager var deres redaktør fra starten i 1905 til publikasjonens nedleggelse i 1922.²³⁴ I en tidlig utgave av Kvartalskrift, i oktober 1905, lanserte Ager en artikkel ved navn *Om at bevare vort modersmaal*.²³⁵ Tidspunktet for publiseringen av denne artikkelen er interessant, fordi det skjedde kort tid etter oppløsningen av Norges union med Sverige. Agers beskrivelser kan derfor være påvirket av en særlig optimisme med hensyn til det norske samfunnet. I artikkelen benyttet han karakteristikk basert på historie og betydningsfulle verdier for å styrke følelsene av fellesskap og stolthet til den etniske gruppen, og nevnte blant annet immigrantenes vikingblod, ærlighet, nøysomhet og standhaftighet som viktig for deres posisjon i Amerika. Dette er et eksempel på fenomenet Øverland omtaler som *homemaking myths*, fordi Ager forsøkte å knytte viktige verdier og karaktertrekk han mente eksisterte blant norskamerikanere til det amerikanske samfunnet, og slik legitimere deres tilhørighet til USA. Redaktøren mente at norske immigranter hadde tilsvarende stor rett til å ære sine forfedre som angloamerikanere, og argumenterte videre for bevaringen av det norske språket i Amerika. Han avfeide imidlertid ikke at norske immigranter også burde ha kjennskap til det engelske språket, men ønsket at også fremtidige generasjoner skulle beherske begge språk.

I en artikkel under tittelen *Det viktigste*, publisert i januar 1908, hevdet Ager at det eksisterte bred enighet om at den etniske gruppen burde bevare kulturelle trekk fra Norge som var tilknyttet religion, litteratur, musikk, historie og idrett.²³⁶ Mange organisasjoner og enkeltpersoner hadde, ifølge redaktøren, arbeidet hardt for å bidra til å bevare dette, men Ager mente

²³³ Peter Thaler, *Norwegian Minds, American Dreams: Ethnic Activism among Norwegian-American Intellectuals* (Newark, Del.: University of Delaware Press Associated University Presses, 1998), 56-68.

²³⁴ *Ibid.*, 31.

²³⁵ Odd S. Lovoll and Waldemar Ager, *Cultural Pluralism Versus Assimilation: The Views of Waldemar Ager*, vol. 2, *Topical Studies* (Norwegian-American Historical Association : Trykt Utg.) (Northfield, Minn: Norwegian-American Historical Association, 1977), 55-63.

²³⁶ *Ibid.*, 68-76.

at alt ville bli tapt dersom det norske språket gikk tapt blant norskamerikanerne. Han slo derfor fast at Det Norske Selskaps viktigste oppgave var å arbeide for bevaring og formidling av det norske språket. Utspillene fra begge artiklene ble presentert noen år før utbruddet av første verdenskrig, og er dermed en del av diskusjonene som pågikk i oppbygningen til den mer målrettede assimilasjonen under krigen. Ager publiserte lignende uttalelser også senere i publikasjonens levetid. Slike sterke stemmer fra aktører som opptrer som etniske ledere virker viktig for fellesskapet i den norskamerikanske etniske gruppen. Agers argumentasjon kan ha bidratt i spredningen av en motstand mot assimileringen, og styrket bevisstheten knyttet til assimileringprosessen som pågikk i perioden. Kvartalskrift fremstår som en sentral kanal i denne motstanden, fordi den distribuerte artikler som fremmet disse holdningene samtidig som de økende ønskene om assimilering vokste frem i samfunnet. På denne måten kan Ager og Det Norske Selskap ha bidratt til bevaringen av det norske språket gjennom hele publikasjonens levetid. Den gradvise overgangen til engelsk blant den norskamerikanske etniske gruppen var likevel tydelig etter 1900, og utviklingen gikk dermed ikke slik Ager ønsket. Han kan imidlertid ha bidratt til å forsinke prosessen, blant annet med hans virkemidler knyttet til stolthet ved den etniske gruppens bakgrunn, og som nevnt i delkapittelets innledning eksisterte et høyt antall amerikanere med norsk som morsmål, også så sent som i 1940.

Gjennom distribusjon av publikasjoner som Kvartalskrift kunne aktører som Ager ha betydelig innflytelse både i den norskamerikanske etniske gruppen generelt, og i konkrete lokalsamfunn. Oppbyggingen av en stolthet forbundet med bruk av det norske språket virket betydningsfullt for videreføringen av språket, og innflytelsen kan ha vært særlig treffende i områder som var tett bebodd av norske immigranter. Som tidligere vist ble det norske språket videreført gjennom hele den avgrensede perioden i Stoughton, til tross for en tydelig endring etter århundreskiftet. På 1920-tallet ble engelsk i enda større grad utbredt blant norskamerikanerne i byen, men kulturelle trekk som hadde inspirasjon fra Norge, særlig feiringen av 17. mai, ble likevel omskapt og videreført. Alle kulturelle trekk med bakgrunn fra Norge gikk dermed ikke tapt ved det norske språkets nedgang, slik Ager argumenterte for.

Tidspunktet for den språklige endringen i byen er særlig interessant i sammenheng med lignende utvikling andre steder. Til tross for at Stoughton hadde en majoritet av innbyggere med bakgrunn fra Norge, fulgte overgangen til engelsk omtrent samme mønster som i lokalsamfunn uten en tilsvarende befolknings sammensetning. Mangelen på en tydelig diskusjon om

temaet i Stoughton er påfallende, fordi enkelte motstandere mot assimileringprosessen i USA generelt var svært engasjerte og produktive ved sine publikasjoner, samtidig som et lignende engasjement ikke er identifisert i Stoughton. Immigrantenes posisjon som en lokal majoritet kan bidra til å forklare dette, fordi det kan ha ledet til manglende eksplisitt motstand mot kulturelle trekk fra Norge i byen. I tillegg kunne Stoughtons innbyggere lese uttalelser fra Ager og andre, som en del av et større norskamerikansk fellesskap i Wisconsin, Midtvesten eller USA, og slik ha vist engasjement for saken i et større perspektiv uten en tydelig lokal debatt.

Konklusjon

Undersøkelser av kilder og litteratur viser at norsk var utbredt som bruksspråk i Stoughton i perioden 1880-1920. Dette gjaldt også blant de norskættede barna som ble født i USA. For mange av dem var norsk morsmålet, og de lærte engelsk først i forbindelse med deltakelse i den engelskspråklige offentlige skolen. Norsk fungerte også som hovedspråket i byens største menighet gjennom hele perioden, til tross for at det engelske språket i større grad ble brukt i årene frem mot 1920. Den språklige utviklingen i First Lutheran Church kan følge generasjonen som vokste opp på begynnelsen av 1900-tallet. Fra 1903 fikk barna tilbud om søndagsskole på engelsk, og mellom 1909 og 1921 fant en sterk økning i andelen engelskspråklige konfirmanter sted. Da barna var blitt voksne i andre halvdel av 1920-tallet begynte engelskspråklige gudstjenester. I byens sentrum fungerte norsk som et normalt bruksspråk både på gaten og i butikker, men også engelsk ble brukt ved offentlige arrangementer og tilstelninger. Både norske og engelske personnavn var vanlige i byen. Konkret informasjon om språklige forhold i Stoughton totalt sett finnes ikke, men de omtalte kildene og litteraturen tyder på at det norske språket var svært utbredt rundt århundreskiftet. Sameksistensen av norsk og engelsk språk i lokalsamfunnet viser dermed en språklig pluralisme som varte gjennom hele den aktuelle perioden, til tross for assimileringprosessen som førte til at engelsk ble et viktigere bruksspråk også for byens norskamerikanske befolkning frem mot 1920.

Som nevnt i delkapittel 1.4 bidrar språk til å utgjøre en gruppes etniske identitet.²³⁷ Språket har dermed betydning for den kollektive identiteten som eksisterte blant Stoughtons innbyggere i perioden. Språklige endringer og tilpasninger fremstår ofte som lett identifiserbare, og inngår i reforhandlingen eller endringen av gruppens etniske identitet. Dette er også tydelig både i Rønneviks roman og i Agers uttalelser i Kvartalskrift. Endringene innen språklige forhold i

²³⁷ Også Lovoll omtaler forbindelsen mellom etnisk identitet og språk. Se Lovoll, *Det Løfterike Landet*, 203.

Stoughton er derfor sentralt i forståelsen av slike utviklingstrekk i den etniske kolonien. Språket har også stor betydning for å kunne skape et skille mellom en etnisk gruppe og menneskene som befinner seg i gruppens omgivelser. Dette er et viktig element i de omtalte definisjonene av «etnisitet» og «etniske grupper». Videreføringen og tilpasningen av det norske språket i Stoughton påvirker dermed stedets posisjon som en norskamerikansk etnisk koloni mellom 1880 og 1920.

Flere faktorer kan bidra til å forklare den språklige overgangen fra norsk til engelsk blant norskamerikanere i Stoughton, og krav fra omgivelsene kan ha vært betydningsfulle. Slike krav eksisterte blant annet i skolene, samtidig som en sterkere amerikansk nasjonalisme og patriotisme vokste frem rundt første verdenskrig. Også Lovoll skriver at slike holdninger utfordret den følelsesmessige tilknytningen mange immigranter hadde til ikke-amerikanske kulturer, og den kulturelle ensrettingen bidro til å fremskynde den pågående assimileringprosessen.²³⁸ Dette kan sees i sammenheng med utbredelsen av engelsk som bruksspråk blant norskamerikanere i Stoughton, som sammenfaller tidsmessig med fremveksten av de nevnte holdningene. Den språklige overgangen i byen fremstår imidlertid som gradvis og langsom, og prosessen begynte før verdenskrigens utbrudd i 1914. Blant annet den tidligere omtalte «andre-generasjonsflukten» kan bidra til å forklare tidspunktet for utviklingen, og antallet amerikanskfødte innbyggere i Stoughton økte sterkt i perioden 1900 til 1920. Flere årsaker kan ha bidratt til at prosessen ble langvarig, og særlig den vedvarende tilstrømmingen av nye immigranter fra Norge, samt norskamerikanernes posisjon som en majoritet i lokalsamfunnet, virker betydningsfullt. Norske immigranter kunne lenge benytte sitt morsmål i hverdagslige sammenhenger i byen, og språklig akkulturasjon tok dermed lang tid. Prosessens langvarige og gradvise preg er viktig for forståelsen av den kulturelle utviklingen i Stoughton, fordi den viser at språklig pluralisme eksisterte gjennom hele den aktuelle perioden. Til tross for at økende grad av akkulturasjon fant sted i byen i løpet av 1900-tallets to første tiår, fremsto byen som et tospråklig sentrum.

4.2 Etnisk feiring

April Schultz skriver at etnisitet ikke bør studeres som et statisk sett med verdier som videreføres fra generasjon til generasjon, fordi vi da vil gå glipp av den kontinuerende forhandlingen

²³⁸ Ibid., 188-89.

og utviklingen av den etniske identiteten. Oppfinnelsen av etnisitet – hva vi velger å huske og hva vi velger å glemme – er ifølge Schultz forankret i sosial erfaring og kulturpolitikk.²³⁹ Hun knytter reforhandlingen av etnisitet til etniske feiringer, og legger særlig vekt på den store markeringen av hundreårsjubileet for den organiserte norske utvandringen i 1925. Denne anledningen ble markert i tvillingbyene Minneapolis og St. Paul i Minnesota, og over 200.000 mennesker deltok i feiringen. Også undersøkelser av markeringer i forbindelse med 17. mai kan bidra i drøfting av fellesskapsfølelsen blant norske immigranter, og feiringene har vært viktig for den norskættede befolkningen i Stoughton.²⁴⁰

Det følgende delkapittelet vil undersøke hvordan den norske grunnlovsdagen ble markert i Stoughton frem til omtrent 1920, og forsøke å identifisere utviklingstrekk i løpet av perioden. Denne formen for feiring vil knyttes til norskamerikanernes nasjonale tilhørighet, og deres ønsker om, og evner til, å markedsføre sine etniske særegenheter. Ved de foregående delkapitlene er Stoughtons preg av pluralisme i perioden 1880 til 1920 allerede etablert, samtidig som en pågående assimileringssprosess etter Yingers definisjon fant sted. Disse refleksjonene vil være sentrale rammer også for undersøkelsen av 17. mai og andre betydningsfulle nasjonale elementer. Viktige kilder i denne sammenhengen inkluderer lokale aviser, samt bilder og objekter fra Stoughtons lokalhistoriske museum. Også Martha Lee Alexanders bok om 17. maifeiring i Stoughton vil være sentral for delkapittelet.

Utvikling av 17. maifeiring i Stoughton

Ifølge en artikkel fra avisen Stoughton Courier-Hub i 2011 ble 17. mai markert i Wisconsin fra 1868, mens migrasjonen fra Norge til delstaten var på sitt høyeste.²⁴¹ Alexander skriver at kildene ikke gir et klart svar på årstallet for den første feiringen i Stoughton, men nevner blant annet 1847, 1868 og 1906 som mulige årstall. Motsetningene i kildene angående årstall for Stoughtons første 17. maifeiring skyldes ikke utelukkende unøyaktigheter, men kan også forklares ved at ulike definisjoner for «markering» eller «feiring» er benyttet.²⁴² Under den tidlige innvandringsperioden i byen var feiringene i hovedsak begrenset til private fester, mens en dans ble arrangert for å markere anledningen i 1868. Dette ble gjentatt i 1877, men feiringene

²³⁹ Schultz, *Ethnicity on Parade: Inventing the Norwegian American through Celebration*, 133.

²⁴⁰ Alexander, "Stoughton, Wisconsin's Syttende Mai Celebration: The Dynamic of a Small-Town American Festival."

²⁴¹ "What is Syttende Mai?" *Stoughton Courier-Hub*, 12.05.2011.

²⁴² Alexander, "Stoughton, Wisconsin's Syttende Mai Celebration: The Dynamic of a Small-Town American Festival," 150.

var av begrenset størrelse og uten særlig betydning for byens innbyggere totalt sett. Ifølge Alexander begynte feiringene å inkludere hele byen på 1890-tallet.²⁴³

Verken kilder eller eksisterende litteratur gir en tydelig forklaring for den begrensede offentlige feiringen i byens tidlige historie. Flere faktorer kan imidlertid ha spilt viktige roller i dette. Som vist i kapittel 2 økte antallet norske immigranter mot slutten av 1800-tallet, og den økende andelen norskamerikanere kan ha bidratt til at lokalsamfunnet i større grad ble preget av deres tilstedeværelse. Etnisk samhold i de voksende norskamerikanske menighetene kan også ha bidratt til å øke bevisstheten rundt deres etniske særegenheter, og slike fellesskap kan ha stimulert ønskene om å feire deres kulturelle bakgrunn. I tillegg kan utviklingen sees som en kulturell endring, ved at større offentlige markeringer av merkedager ble mer utbredt. Alle disse elementene kan ha bidratt til at feiringene var mer omfattende mot slutten av århundret enn i migrasjonens tidligere fase.

En artikkel i avisen *Stoughton Courier* fra 23. mai 1890 omtaler feiringen seks dager tidligere på en måte som tyder på at fenomenet var etablert og velkjent blant byens innbyggere. Oppmøtet fra byens omkringliggende områder var imidlertid relativt lavt, til tross for fint vær da anledningen ble markert lørdag den 17. mai. Avisen skriver at kanoner og musikk vekte innbyggere som ikke var patriotiske nok til allerede å være våkne tidlig på morgenen. Denne formuleringen tyder på at lokalpatriotisme ble sett i sammenheng med byens norske preg, fordi den antyder at byens mest patriotiske innbyggere var tidlig oppe for å markere dagen, uten å nevne at en slik patriotisme utelukkende gjaldt byens norske og norskættede innbyggere. Dette kan forstås som et uttrykk for at den norskamerikanske etnisiteten hadde innflytelse på den kollektive identiteten blant innbyggerne i Stoughton, og gir dermed et innblikk i betydningen det norske elementet hadde for lokalidentiteten i den etniske kolonien. I tillegg viser avisens formulering en anerkjennelse av den norske etniske gruppens plass i lokalsamfunnet, og kan dermed tolkes som en legitimering av lokal kulturell variasjon. Dette fremstår som et viktig poeng ved hensyn til den kulturelle pluralismen som eksisterte i byen.

En gateparade begynte klokken 09.00, og bevegde seg mot et amfiteater i en bypark. Der var det program med taler og norsk musikk, og blant de tilstedeværende var tidligere prest Rasmus B. Anderson, president i Skandinavisk forening T.C. Lund, ordfører Hanson og byborger L.K.

²⁴³ Ibid., 152-53.

Luse. Luse talte til forsamlingen, og holdt en patriotisk tale som hyllet både norske og amerikanske tradisjoner. Han uttalte blant annet at markeringen vitnet om friheten som fantes i USA, fordi ingen andre land enn USA ville tillate heisingen av et utenlandsk flagg ved siden av nasjonens eget flagg. Samtidig skrøt han av den norske etniske gruppen, som han hevdet var kjent for sin patriotisme, sparsommelighet og arbeidskraft. Luse mente at de norske immigrantenes bakgrunn fra et land som strevde for å oppnå sin uavhengighet bidro til deres sterke følelser for deres nye hjemland, og at de var svært lojale til USA og deres styresmakter.²⁴⁴

Denne talen kan sees i forbindelse med anledningen, og norske immigranter kan ha blitt fremstilt upresist. Likevel viser den at Luse verdsatte patriotisme, og ønsket å formidle deres lojalitet til USA, samtidig som han anså den norske immigrantgruppen som en egen gruppe med unike trekk som skilte dem fra den øvrige amerikanske befolkningen. Avisens formuleringer tyder på at Luses holdninger ble delt av tilhørerne. Dette kan sees i sammenheng med det senere lanserte prinsippet om at enkeltindivider kan definere sin egen etnisitet, som ble omtalt i oppgavens delkapittel 1.4. Til tross for at denne muligheten ikke eksisterte i formelle sammenhenger på tidspunktet da talen ble holdt, tyder talen på at den norskamerikanske etniske gruppen var bevisst på at deres etniske identitet skilte dem fra andre etniske grupper i området, på samme måte som dette også kommer til uttrykk i talene som ble omtalt i delkapittel 3.2. De var altså bevisste på de etniske ulikhetene, og talen av Luse tyder videre på at den norsk-amerikanske etniske gruppen var tilfredse med denne situasjonen i Stoughton. Disse holdningene er viktige i undersøkelsen av den etniske koloniens kulturelle utvikling, fordi de viser ønsker om å bevare etniske ulikheter i lokalsamfunnet.

Inkluderende etnisk feiring

Alexander skriver at markeringen i 1897 var den første som inkluderte hele Stoughton, og mange mennesker fra områdene rundt byen reiste til sentrum for å delta i feiringen. Hun skriver videre at dette års markering representerte det første året da mennesker fra utsiden av det norsk-amerikanske fellesskapet også deltok i arrangementet. Dette tyder på at en form for toveis akkulturasjon fant sted. Til tross for at feiringen på dette tidspunktet hadde utviklet trekk som ikke var utelukkende norsk-kulturelle, som taler med støtte til det amerikanske samfunnet, var anledningen fremdeles inspirert av den etniske gruppens bakgrunn og tilhørighet til Norge. Lokal tilpasning som medførte at andre etniske grupper også deltok i markeringen viser at

²⁴⁴ "The Celebration", *Stoughton Courier*, 23.05.1890, side 5.

grensene mellom ulike etnisiteter ble redusert, og andre grupper tok til seg kulturelle trekk i tilknytning til de norskamerikanske innbyggerne. Denne observasjonen viser at akkulturasjonen ikke utelukkende medførte at norske immigranter tilpasset seg amerikanske tradisjoner, men at de kulturelle grensene på ulike måter ble redusert. Feiringen i 1897 besto blant annet av marsjering i gatene, konkurranser i sentrums hovedgate og dans på kvelden. Likevel ble 17. mai i liten grad feiret de påfølgende 10 årene.²⁴⁵ I 1907 arrangerte Men's Club ved First Lutheran Church en markering med program og servering, som skjedde på kvelden den 17. mai i kirkens kjeller.²⁴⁶

Den første store feiringen på 1900-tallet foregikk i 1910. Alexander skriver at denne markeringen krevde lengre planlegging enn i 1897, og at den inkluderte store deler av byens befolkning. En omfattende gateparade med musikk utgjorde en stor del av feiringen, og bilder fra anledningen er fremdeles utstilt på byens historiske museum.²⁴⁷ Alexander nevner at avisene omtalte viktigheten av feiringen, ikke bare for de norskøstede innbyggerne, men for hele Stoughton, og skriver videre at feiringen i 1910 ble ansett som en suksess.²⁴⁸ Omfanget av markeringen dette året kan sees i sammenheng med Stoughtons samtidige økonomiske situasjon. Som omtalt i delkapittel 2.5 opplevde byens vognprodusenter suksess på dette tidspunktet, og befolkningstallet var i rask vekst. Antallet og andelen norskamerikanere var høy sammenlignet med andre etniske grupper i området, og en norskinspirert feiring kunne virke samlende i en periode med optimisme og vekst i byen. Markeringens betydning for innbyggere uten bakgrunn fra Norge tyder på et samhold på tvers av etniske grenser. Det viser at de kulturelle grensene ble redusert, og at akkulturasjonen, som nevnt, gikk begge veier. Samtidig fremstår denne feiringen som en mer symbolsk feiring av byen, inspirert av norskamerikanske tradisjoner, og i mindre grad en norsk markering som de tidligere omtalte feiringene i byen. Anledningen ble tilsynelatende brukt til å markedsføre byen som helhet, med vektlegging av dens tilknytning til den norskamerikanske etniske gruppen. En endring eller utvikling er således identifiserbar, ved at tidlige feiringer var preget av immigrantenes ønske om å vise tilhørighet til sin norske bakgrunn, mens markeringen i 1910 i større grad feiret byen som helhet, med en symbolsk tilnærming til byens norskamerikanske tradisjoner.

²⁴⁵ Alexander, "Stoughton, Wisconsin's Syttende Mai Celebration: The Dynamic of a Small-Town American Festival," 154-56.

²⁴⁶ *The Stoughton Hub*, side 5, 17.05.1907.

²⁴⁷ Observert ved besøk den 13. september 2017.

²⁴⁸ Alexander, "Stoughton, Wisconsin's Syttende Mai Celebration: The Dynamic of a Small-Town American Festival," 156-57.

De påfølgende års markeringer var mer varierende i størrelse og betydning. I 1911 ble ingen offentlig feiring arrangert, men et samarbeid med arrangementet *Telemarkning Stevne* – en samling av telemarkinger som hadde bosatt seg i Midtvesten – sørget for feiring med taler, kappleik og norsk dans i 1912. Også de to påfølgende årene ble dagen markert, men i 1914 la ødeleggelsen av den lokale skihoppbakken en demper på feiringen. Denne hendelsen er tilfeldig, og gir ikke informasjon om den følelsesmessige tilhørigheten og ønskene om å feire hundreårsjubileet for den norske grunnlovsdagen. Til tross for den nevnte ulykken holdt de norsklutherske menighetene en samling for å markere anledningen. Ifølge Alexander var stemningen i byen preget av første verdenskrig i resten av perioden frem mot 1920, og den krevende økonomiske situasjonen på 1920-tallet bidro også til at feiringene fremsto som begrensede. Fra 1927 ble 17. mai igjen feiret i byen, og feiringene ble svært omfattende fra andre halvdel av 1900-tallet. Ved tilfellene uten betydelig feiring i Stoughton deltok norsk-ættede innbyggere i markeringer i andre byer, som Madison og Minneapolis.²⁴⁹

Denne oppgaven omhandler i hovedsak perioden frem til 1920, men utviklingen senere på 1900-tallet er også interessant. Utviklingen innen feiring av 17. mai kan forstås som en form for dissimilasjon, fordi dette kulturelle trekket, som er sterkt tilknyttet en konkret etnisk gruppe, fikk større betydning over tid. Dissimilasjon er en prosess der ulikheter innad i samfunn blir styrket eller fornyet, og fungerer slik som en form for motsetning til assimilasjon.²⁵⁰ Dersom man undersøker lokalsamfunnet i Stoughton i sammenheng med byens omgivelser, vil den økende vektleggingen av den norske grunnlovsdagen fremstå som en slik fornying av kulturelle ulikheter. Dette fører til en situasjon som kan omtales som vedvarende pluralisme, men markeringene fikk over tid redusert tilknytning til de norsketniske tradisjonene, og utviklet i stedet egne tradisjoner. En slik utvikling kan sees i sammenheng med Øverlands omtaler av feiring som har europeiske røtter, men som over tid utvikler amerikanske trekk.²⁵¹ Senere markeringer av 17. mai fremstår dermed i større grad som markedsføring av byens kulturelle historie og tradisjoner, der alle byens innbyggere inkluderes, enn en etnisk feiring avgrenset til byens norskamerikanske innbyggere.

²⁴⁹ Ibid., 158-61.

²⁵⁰ Yinger, *Ethnicity: Source of Strength? Source of Conflict?*, 41-43.

²⁵¹ Amerikanske trekk ved Stoughtons 17. maifeiring inkluderer blant annet engelsk språk og taler som viser tilhørighet til det amerikanske samfunnet.

Kildene uttrykker ingen tydelig årsak for den sporadiske offentlige markeringen av 17. mai i perioden 1880 til 1914. En potensiell bidragende faktor kan være at nabobyer som Madison også arrangerte markeringer. Anledningen kan ha blitt mindre feiret i Stoughton ved tilfellene der innbyggerne hadde mulighet til å delta i større feiringer i andre byer. Innbyggernes sterkere tilknytning til USA og en samtidig svakere tilknytning til Norge kan også bidra til å forklare at 17. mai i liten grad ble feiret mellom 1897 og 1914. Som vist i delkapittel 2.3 var andelen innbyggere født i utlandet synkende etter århundreskiftet, til tross for at antallet var økende. En økende del av befolkningen var dermed født i USA, og de amerikanskfødte innbyggerne hadde ikke like direkte tilknytning til deres foreldres fødeland. I tillegg viser den språklige utviklingen i delkapittel 4.1 at det engelske språket ble vanligere etter århundreskiftet, og at det norske språket ble gradvis mindre brukt. Slike elementer kan bidra til at den norske grunnlovsdagens betydning ble redusert for byens innbyggere, fordi tilknytningen til Norge kan ha blitt svakere. Feiringen i 1910 fremstår som et unntak, men fra dette året vektla arrangørene at anledningen var viktig for hele byen, ikke bare for de norskættede innbyggerne. Mennesker fra andre etniske grupper deltok også i feiringen i 1897, men fellesskapet på tvers av etniske grupper fremsto som viktigere for arrangørene i 1910, samt fra 1927. Perioden mellom 1890 og 1910 kan slik beskrives som en mellomperiode mellom den norske markeringen i 1890 og en mer symbolsk norskamerikansk markering i 1910.

Joranger skriver om en lignende prosess på tettstedet Moscow i Iowa County i Wisconsin, der han sammenligner en 17. maifeiring i 1873 med en tilsvarende feiring i 1932. Sammenligningen viser at norskamerikanerne var inne i en tilpasnings- eller assimileringssprosess, fra å være etniske immigranter fra en bestemt region i Norge til å konstruere og omformulere en lokal identitet, og slik arrangere en mer symbolsk norskamerikansk feiring i 1932. Joranger skriver at 17. maifeiringen i 1932 slik var blitt en festlig markering for hele lokalsamfunnet, som også inkluderte ikke-norske deltakere.²⁵² Denne tilpasningen kan sees i sammenheng med Schultz' forståelse av etniske feiringers betydning for reforhandlingen og utviklingen av etnisk identitet, og virker også relevant for situasjonen i Stoughton. Mens feiringene i Stoughton i 1890 og tidligere i hovedsak omfattet de norske og norskspråklige innbyggerne, fremstår senere feiringer som norskamerikanske markeringer som også omfattet de andre etniske gruppene i

²⁵² Terje Mikael Hasle Joranger, "Lokale Eller Nasjonale Kollektive Identiteter? Etnifisering Og Identitetsbygging Blant Norske Immigranter I Amerika," *Historisk tidsskrift* 89, no. 02 (2010).

byen. Feiringene kan dermed ha bidratt i utviklingen av innbyggernes kollektive identitet, på tvers av etniske grenser.

Også andre deler av lokalsamfunnet kan ha bidratt til å markedsføre Stoughton som en by med særlig preg av immigrasjon fra Norge. Blant fritidsaktiviteter var særlig skihopp populært i byen, og i 1910 ble USAs høyeste skihoppbakke bygd i Stoughton. Bakken var omtrent 135 fot høy, men ble ødelagt i en storm allerede i 1914. Til tross for bakkens korte levetid hadde den betydning for byen. Store konkurranser tiltrakk USAs beste skihoppere, men også lokale norskamerikanske amatørhoppere ble inspirert til å utvikle seg innen idretten. De store arrangementene førte til at mange tilskuere fra Midtvesten besøkte Stoughton. Særlig mange norskættede mennesker reiste til byen for å oppleve hoppkonkurransene, og ifølge lokalavisens estimat var omtrent 6500 mennesker tilstede ved hovedarrangementet i 1911. Slik kan sporten ha fungert som en samlende faktor for det norskamerikanske fellesskapet, både lokalt og i et større perspektiv, til tross for at sporten ikke utelukkende ble utøvd av norske immigranter.²⁵³

I tillegg kan mattradisjoner ha bidratt ved styrkingen av fellesskapet i byen. Fra 1870-tallet ble tradisjonelle norske matretter vanlige i Stoughton, og blant annet store mengder lutefisk ble importert.²⁵⁴ Videreføringen av mattradisjoner tilknyttet den etniske gruppen kan forstås som en del av den etniske variasjonen som eksisterte i lokalsamfunnet. Samtidig fant en utvikling sted, ved at mattradisjoner i den senere perioden i hovedsak ble videreført ved samlinger blant annet i religiøse sammenhenger. Dette kan sees som forsøk på å styrke deres etniske samhold gjennom deres felles kulturelle historie, men kan likevel forstås på samme måte som utviklingen innen feiring av 17. mai. I den tidlige perioden ble tradisjonelle norske matretter konsumert i private sammenhenger, på samme måte som dette ble gjort i Norge, mens mattradisjonene senere ble videreført ved offentlige samlinger. Dette tyder på at den senere perioden var preget av en form for symbolsk tilnærming til slike kulturelle trekk, og at dagligdagse mattradisjoner var preget av den pågående akkulturasjonen i perioden.

²⁵³ Se bl.a. Jim Swenson, *Stoughton Courier Hub*, 18.12.1980, side 32-33, og Burns Kaupanger, *Stoughton Courier Hub*, 16.05.1991, side 26.

²⁵⁴ Homme, *Oak Opening: The Story of Stoughton*, 54.

Nasjonal tilhørighet

Studien av akkulturasjon og pluralisme i Stoughton blir særlig interessant dersom man ser dette i sammenheng med større utviklingstrekk blant den norskamerikanske etniske gruppen i USA. En fullstendig komparativ analyse med utgangspunkt i lignende lokalsamfunn vil være for omfattende for denne oppgaven, men undersøkelser av generelle trekk ved den etniske gruppen kan gi innsikt i elementer som skiller Stoughton fra andre deler av det norskamerikanske fellesskapet. Som omtalt i delkapittel 4.1 pågikk en endring i amerikaneres holdninger til immigranternes nasjonale tilhørighet i forbindelse med første verdenskrig. I denne perioden var også tankene om det amerikanske samfunnet som en smeltedigel utbredt. Ager uttalte seg om dette, blant annet i en artikkel med tittelen «Smeltedigelen» som ble publisert i Kvartalskrift i april 1916.²⁵⁵ I artikkelen hevdet Ager at angloamerikanere ønsket at ulike immigrantgrupper skulle «smelte» sammen i smeltedigelen, og slik omformes til noe nytt. Samtidig skrev artikkelforfatteren at angloamerikanerne selv ønsket å stå utenfor denne prosessen, og slik unngå å ta til seg trekk fra innvandrergupper. Han mente følgelig at hovedmålet med denne formen for amerikanisering var å de-nasjonalisere immigrantene, og at oppbygningen av det «nye» var underordnet. Med bakgrunn i dette hevdet han videre at en slik prosess ville føre til at de etniske gruppene ville miste alle sine sterkeste og beste egenskaper, og han uttrykte seg kritisk til dette.

Ager hadde som nevnt også skjønnlitterære bidrag, og særlig hans roman *Paa Veien til Smeltepotten* fra 1917 er betydningsfull i denne sammenhengen.²⁵⁶ Boken omhandler immigranternes tilpasning til det amerikanske samfunnet, og generasjonsgapet mellom første og andre generasjon etableres tidlig. Foreldre er stolte over barnas evner innen det engelske språket og amerikansk idrett, mens barna er beskjemmede med hensyn til deres foreldres bakgrunn som immigranter med begrenset forståelse for engelsk språk.²⁵⁷ Blant andre karakteren Lars Olson blir imponert av andre norske immigranternes evner til å tilpasse seg det amerikanske samfunnet, og viser gjentatte ganger sitt ønske om også selv å fremstå som mer amerikansk enn norsk. Dette viser motsetningene som eksisterte i perioden. Noen norske immigranter ønsket en rask tilpasning og overgang til engelsk språk og andre angloamerikanske kulturelle trekk, mens blant andre Ager kritiserte denne utviklingen.

²⁵⁵ Lovoll and Ager, *Cultural Pluralism Versus Assimilation: The Views of Waldemar Ager*, 2, 77-86.

²⁵⁶ Waldemar Ager, *Paa Veien Til Smeltepotten*(Eau Claire, Wis: Fremad publishing co., 1917).

²⁵⁷ Dette kan sees i sammenheng med det tidligere omtalte begrepet «andregenerasjonsflukten».

Ved Agers beskrivelser i *Paa Veien til Smeltepotten* fremstår de norske immigrantene selv som drivkreftene bak amerikaniseringsprosessen. Thaler omtaler dette som uvanlig, og skriver at Ager la for stor del av ansvaret for assimilasjonen på sin egen etniske gruppe. Ager antydte videre at amerikanerne ville hatt høyere respekt for immigranter dersom de bevarte sine egne tradisjoner, men Thaler argumenterer for at dette er en upresis fremstilling. Et mindretall blant amerikanske ledere støttet riktignok tanken om pluralisme, men ifølge Thaler kom det største presset for kulturell tilpasning fra det amerikanske storsamfunnet; ikke fra den norsk-amerikanske etniske gruppen.²⁵⁸ Med sin argumentasjon plasserer Ager seg i en tydelig opposisjon til den akselererende assimilasjonen rundt første verdenskrig, og fremstår gjennom sitt forfatterskap som en ledende aktør for norskamerikanere som ville bevare sine kulturelle tradisjoner. På denne måten bidro han i den offentlige debatten om immigrantenes nasjonale tilhørighet og tilknytning til deres opphavsland.

Blant annet artiklene i Kvartalskrift viser et sterkt engasjement for denne saken, men et lignende engasjement er ikke like lett identifiserbart i Stoughtons lokalsamfunn. Det er derfor interessant å undersøke årsakene til at spørsmålet i mindre grad ble debattert i byen, og en potensiell årsak kan være befolkningssammensetningen på stedet. Som vist i delkapittel 2.3 var en stor majoritet av byens innbyggere norskfødte eller barn av immigranter fra Norge, og bevaringen av norskamerikanske kulturelle trekk kan dermed ha møtt mindre motstand i Stoughton enn i lokalsamfunn med en større andel angloamerikanske innbyggere. Agers beskrivelser av norskamerikanere som pådrivere for assimileringprosessen fremstår som upresise, og fraværet av en angloamerikansk majoritet kan ha begrenset behovet for en lokal diskusjon.²⁵⁹ I tillegg eksisterte tilsynelatende ikke samme tydelige konflikter i Stoughton som i *Paa Veien til Smeltepotten*. Kilder og litteratur viser ikke at byens innbyggere hadde sterke ønsker om å distansere seg fra deres norske opphav, i motsetning til mange av karakterene i Agers roman. Det norske språket var utbredt i byen, og markering av 17. mai, særlig fra slutten av 1920-tallet, viser innbyggernes intensjoner om å bevare minnet om byens norskamerikanske tradisjoner. Eksplisitte ønsker om rask assimilasjon eller tilpasning til angloamerikanske trekk er ikke identifisert. I stedet forekom en nyskaping av den norskamerikanske identiteten, med nye feiringer av 17.

²⁵⁸ Thaler, *Norwegian Minds, American Dreams: Ethnic Activism among Norwegian-American Intellectuals*, 41.

²⁵⁹ Også den lokale videreføringen av 17. maifeiringene viser at immigrantenes etterkommere ønsket å markere deres norskamerikanske bakgrunn. Dette tyder på at de ikke var beskjemmede med hensyn til deres herkomst, i motsetning til de fiktive karakterene i *Paa Veien til Smeltepotten*.

mai fra 1927 basert på det engelske språket, men med bakgrunn i byens historie som en norsk-amerikansk etnisk koloni.

Konklusjon

En tydelig utvikling er identifiserbar ved feiringene av den norske grunnlovsdagen i Stoughton. I byens tidlige historie var markeringene små og avgrenset til private samlinger, mens danser og større arrangementer ble organisert mot slutten av 1800-tallet. Frem til utbruddet av første verdenskrig fremstår imidlertid disse arrangementene som sporadiske, før de i enda større grad ble fraværende i perioden 1914 til 1927. Senere på 1900-tallet ble feiringene svært omfangsrike og betydningsfulle for byens lokalidentitet, og de har dermed fungert som en viktig del av byggingen av byens merkevare. Ved arrangementene på slutten av 1800-tallet anerkjente lokalavisen feiringenes betydning for byens norskamerikanske befolkning, og dermed ble legitimiteten til lokal kulturell variasjon også anerkjent. Dette viser tydelig pluralismen som eksisterte i lokalsamfunnet i perioden. Samtidig kan noe dissimilasjon og toveis akkulturasjon identifiseres, fordi feiringene over tid fikk større betydning, også for innbyggere utenfor den norskamerikanske etniske gruppen, særlig i 1910 og fra 1927. Disse feiringene var imidlertid preget av en symbolsk tilnærming til norskamerikanske tradisjoner, mens tidligere markeringer i større grad var tilknyttet norske immigranternes bakgrunn som nordmenn.

Utviklingen var påvirket av den etniske gruppens generelle kulturelle utvikling, som var preget av den pågående assimileringprosessen som fant sted gjennom den relevante perioden. Endringer blant annet innen språk bidro til å redusere de kulturelle ulikhetene mellom forskjellige etniske grupper i lokalsamfunnet, og dette påvirket også innbyggernes etniske identitet. Andregenerasjons immigranter hadde en svakere direkte tilknytning til Norge enn deres immigrantforeldre, og deres tilknytning til Amerika var tilsynelatende tilsvarende sterkere. Samtidig eksisterte ønsker om å bevare kulturelle tradisjoner, og feiringen av 17. mai fremstår som en viktig symbolsk tradisjon for byens norskamerikanere, som over tid også ble viktig for byens identitet uavhengig av etniske ulikheter. Denne utviklingen kan sees i sammenheng med Schultz' formuleringer om etnisitetens reforhandling gjennom etniske feiringer. Endringene ved de lokale markeringene av 17. mai gjenspeiler byens kulturelle utvikling knyttet til både pluralisme, assimilasjon og identitet, og feiringene av den norske grunnlovsdagen er dermed viktig i studiene av den etniske koloniens utvikling.

4.3 Konkluderende refleksjoner

Språklig utvikling viser tydelig den pågående akkulturasjonen i Stoughton, særlig i perioden 1900 til 1920, og etniske variasjoner var mindre synlige etter at engelsk ble mer vanlig blant norskamerikanere i byen. Samtidig tyder blant annet feiringene av 17. mai på at mange ønsket å bevare byens tilknytning til deres norskamerikanske kulturelle historie. Denne historien fremstår som en merkevare for byen ved markedsføring i møte med andre steder, og den virker også samlende, på tvers av etniske grenser, internt i Stoughtons lokalsamfunn. Utviklingen innen markeringene av den norske grunnlovsdagen kan derfor vise en større endringsprosess i den etniske kolonien. I den tidlige perioden var akkulturasjonen mindre fremtredende, og en tydelig pluralisme eksisterte blant annet med hensyn til lokal anerkjennelse av variasjoner innen språk, mattradisjoner og de private norsk-kulturelle feiringene av 17. mai. Kombinasjonen av dette og den norskamerikanske etniske gruppens størrelse bidrar til at Stoughton i denne perioden kan omtales som en etnisk koloni, der kulturelle trekk fra Norge kunne videreføres i amerikanske omgivelser, til tross for at også mennesker tilhørende andre etniske grupper befant seg i området. I den senere perioden bidro assimileringssprosessen til at byens innbyggere tilpasset sine levemåter og tradisjoner til en mer amerikansk kultur, samtidig som en symbolsk modell av norskamerikansk kultur fremdeles ble vedlikeholdt. Dette fremstår som viktig for fellesskapet i lokalsamfunnet, og for den lokale kollektive identiteten som eksisterte på tvers av byens etniske grenser.

Overgangen fra immigrantenes norske identitet til en mer symbolsk norskamerikansk etnisitet virker å være påvirket av den demografiske utviklingen som fant sted i perioden. Den synkende andelen norskfødte innbyggere i Stoughton gav lengre emosjonell avstand til Norge, og «andre-generasjonsflukten» kan bidra i forklaringen av den kulturelle utviklingen. Antallet norskfødte innbyggere var høyt gjennom hele perioden, men også nyankomne immigranter kan ha blitt påvirket av at lokalsamfunnet var i endring. Utviklingen som ble vist i kapittel 2 har derfor stor betydning for kulturelle trekk som er omtalt i dette kapittelet. Videreføring av tradisjoner i tilknytning til 17. mai er interessant i sammenheng med endringene som pågikk innen religion. Som tidligere omtalt bidro overgangen til det engelske språket til å redusere menighetenes etniske adskillelse, og andre former for etnisk identifikasjon kan ha fått større betydning ved bevaringen av den norskamerikanske identiteten. Samtidig virker den norske grunnlovsdagens status som et symbol for Stoughton betydningsfull i forståelsen av denne utviklingen, fordi

markeringene ikke utelukkende feirer den norskamerikanske gruppens etniske bakgrunn. De feirer i stedet lokalsamfunnets historiske tilknytning til norskamerikanske symboler og kultur.

5 Avslutning

Undersøkelsene i denne studien har vist at Stoughton var preget av den norskamerikanske etniske gruppens nærvær på slutten av 1800-tallet og begynnelsen av 1900-tallet. Organisering i norsklutherske menigheter, konsumering av matretter med tradisjoner fra Norge og utbredt bruk av det norske språket bidrar til at byen kan beskrives som en etnisk koloni i denne perioden. Dette styrkes av den høye andelen norskamerikanere blant byens innbyggere og den vedvarende tilstrømningen av nye immigranter fra Norge. Som nevnt i delkapittel 1.4 kan en slik befolkningssammensetning bidra til videreføring av kulturelle trekk i den etniske kolonien, samtidig som storsamfunnets synkende vilje til å støtte slik videreføring på begynnelsen av 1900-tallet kan ha stimulert en endringsprosess.

Følgelig har, etter Yingers forståelse av begrepene, både assimilasjon og pluralisme funnet sted i Stoughton i den avgrensede perioden. Den gradvise overgangen til bruk av det engelske språket er en særlig tydelig del av assimileringssprosessen, samtidig som bruk av det norske språket og feiring av 17. mai viser norskamerikaneres tilhørighet til deres bakgrunn fra Norge. Ved overgangen til den mer symbolske feiringen av byens tilknytning til norskamerikansk historie fremstår også markeringene av den norske grunnlovsdagen som en del av migrantenes overgang fra en norsk-etnisk identitet til en identitet nærmere knyttet til det amerikanske samfunnet.

Denne utviklingen er særlig interessant dersom den studeres i sammenheng med forholdene i andre deler av det amerikanske samfunnet, fordi man da kan identifisere særskilte trekk ved Stoughtons historie. Som vist i kapitlene 3 og 4 fulgte utvikling innen religion, politisk deltakelse og språk i Stoughton omtrent samme mønster som i andre deler av den norsk-amerikanske etniske gruppen. Dette skjedde samtidig med den økende viljen til assimilasjon i det amerikanske storsamfunnet på begynnelsen av 1900-tallet, og til tross for den spesielle befolkningssammensetningen i Stoughton der en majoritet av byens innbyggere hadde bakgrunn fra Norge. Debatten om akkulturasjon og videreføring av kulturelle trekk var mindre synlig i Stoughton enn blant enkelte andre deler av det norskamerikanske samfunnet, samtidig som en vedvarende emosjonell tilknytning til deres kulturelle bakgrunn ble synlig blant annet i forbindelse med markeringene av 17. mai. Disse markeringene viser også bevaringen av en

lokal kollektiv identitet på tvers av etniske skiller som var tilknyttet byens spesielle bånd til den norskamerikanske etniske gruppen.

Resultater i henhold til teoretisk rammeverk

Etter gjennomføringen av studien ønsker jeg å undersøke i hvilken grad studiens resultater passer i henhold til dens teoretiske rammeverk. Før fremleggelsen av empiriske resultater ble en definisjon av begrepet «etnisk koloni» lansert, basert på Zelinskys forståelse av begrepet. Her ble noen aspekter ved en slik bosetning vektlagt, blant annet at en etnisk koloni må befinne seg på et avgrenset område med tett bosetning av medlemmer fra en konkret etnisk gruppe. Stoughton hadde i perioden tett bosetning av norske immigranter og deres etterkommere, og byen hadde tydelige formelle geografiske grenser, samtidig som en mer uformell grense også kan trekkes ved å undersøke mer konkrete lokale bosetningsmønstre i lys av etniske skiller. En etnisk koloni må også være kulturelt preget av den etniske gruppens nærvær. Dette virker tydelig i Stoughton, som blant annet var preget av de norske immigrantenes språk og etniske feiringer. I tillegg vil en etnisk koloni være omgitt av bosetninger der et flertall av innbyggerne ikke er en del av den aktuelle etniske gruppen, og også dette er treffende for Stoughton. Riktignok fantes flere bosetninger med høy andel norske immigranter byens omgivelser, særlig i Koshkonongområdet. Likevel var Dane County, og Wisconsin for øvrig, preget av et etnisk mangfold bestående av innbyggere som hadde bakgrunn fra ulike deler av Europa og Amerika. Alle disse aspektene er dermed godt treffende for Stoughton som en etnisk koloni.

Ved presentasjonen av studiens teoretiske rammeverk ble også utvikling i etniske kolonier diskutert. Her ble blant annet «andregenerasjonsflukten» og språklig endring i kirkene omtalt. De kulturelle endringene som er identifisert i Stoughton foregikk i en tid der antallet amerikanskfødte innbyggere var sterkt økende. Veksten i antall innbyggere som ikke selv hadde opplevd Norge kan dermed ha ført til at deres emosjonelle tilknytning til norske trekk ble svakere, og følgelig kan en «andregenerasjonsflukt» ha funnet sted. Den språklige endringen i First Lutheran Church fulgte i stor grad utviklingen som Lovoll omtaler som vanlig ved norsk-lutherske menigheter i Amerika. I utgangspunktet var alle aktivitetene i menigheten basert på det norske språket, før engelsk gradvis ble implementert. Engelsk ble først brukt i undervisning for barn, og i løpet av 1900-tallets to første tiår ble engelskspråklig konfirmasjonsundervisning

vanlig. På 1920-tallet overtok engelsk også som språk i gudstjenestene, slik som ellers var vanlig i norsklutherske menigheter i Amerika.²⁶⁰

Videre vil det være interessant å undersøke studiens resultater i henhold til Zelinskys formuleringer om aspekter som kan påvirke endringer i en etnisk koloni, som ble omtalt i masteroppgavens delkapittel 1.4. Her vektlegges blant annet immigranttilstrømningen som viktig for en etnisk gruppes evne til å bevare sine levemåter. Den vedvarende tilstrømningen av immigranter fra Norge i Stoughton fra 1880 til 1920 kan ha bidratt til å begrense endringsprosessene, men antallet andregenerasjons immigranter var som nevnt også sterkt økende. Immigranttilstrømningens påvirkning på utviklingen er dermed ikke tydelig, til tross for at det kan ha hatt betydning for at enkelte kulturelle trekk ble videreført til utgangen av den aktuelle perioden. Graden av ønsket sosial isolasjon kan også påvirke slik videreføring, men dette ønsket fremstår ikke som tydelig i Stoughton. Byens innbyggere samhandlet med medlemmer av andre etniske grupper, både i lokalsamfunnet og ved kontakt med mennesker fra de omkringliggende områdene. Samtidig organiserte noen av byens norskamerikanere seg i egne religiøse menigheter bestående nærmere utelukkende av medlemmer fra deres egen etniske gruppe, og norskspråklige arrangementer i byen kan sees som en form for samvær som ekskluderte mennesker uten bakgrunn fra Norge eller kjennskap til det norske språket. Denne formen for sosial organisering kan ha bidratt i videreføringen av kulturelle trekk som språk og mattradisjoner, men gruppen som helhet kan ikke beskrives som særlig isolert fra andre etniske grupper.

Også avstand i det kulturelle gapet mellom immigrantene og det angloamerikanske samfunnet kan påvirke utviklingen i den etniske kolonien. Tydelige ulikheter mellom norske immigranter og angloamerikanere eksisterte, særlig i starten av perioden blant annet med hensyn til språk, men gapet kan ikke beskrives som veldig stort sammenlignet med enkelte andre immigrantgruppers situasjon. Betydelige likheter eksisterte blant annet innen religion, og *homemaking myths* bidro i etableringen av et inntrykk av at de kulturelle ulikhetene var av begrenset betydning. Kontakt med opphavssamfunnet fant sted, blant annet ved utveksling av brev. Dette er identifisert ved undersøkelse av immigrantbrev fra byen som ble publisert i norske aviser. Slik kontakt med utveksling av informasjon og nyheter kan ha påvirket innbyggernes

²⁶⁰ Lovoll, *Norske Småbyer På Prærien: En Kulturhistorisk Studie*, 236.

emosjonelle tilknytning til Norge, og kan dermed også ha påvirket videreføringen av trekk med inspirasjon eller bakgrunn fra immigrantenes opphavssamfunn.

Zelinsky omtaler bosetningens plassering og tilgjengelighet som viktige for en eventuell endringsprosess. Stoughton var plassert i omgivelser som generelt opplevde sterk immigrasjon fra Norge, men som likevel var etnisk sammensatt. Dane Countys innbyggere hadde bakgrunn fra ulike steder i Europa og Amerika, og et etnisk mangfold eksisterte. Stoughton var likevel plassert i omgivelser som tillot utviklingen av en etnisk koloni, der krefter utenfor bosetningen i liten grad forsøkte å detaljstyre byens kulturelle utvikling. Stedets nærhet til delstatshovedstaden Madison gjør at byens plassering kan beskrives som relativt tilgjengelig, særlig etter utbyggelsen av jernbanelinjer i området. Kontakt med mennesker utenfor den etniske kolonien var dermed vanlig, og dette kan ha bidratt i endringene byen gjennomgikk. I tillegg nevner Zelinsky at den dominerende gruppens politikk og vilje til å støtte videreføring av kulturelle trekk kan ha innflytelse. Som tidligere diskutert ble denne viljen endret i løpet av den aktuelle perioden, og presset for kulturell tilpasning kan ha blitt opplevd som økende i årene frem mot 1920. Utviklingen i Stoughton fulgte generelle utviklingstrekk som ellers var vanlige blant norskamerikanske innbyggere i USA, og påvirkningen fra det amerikanske storsamfunnet virker derfor å være av betydning.

Med hensyn til endringene som pågikk i Stoughton vil et sentralt spørsmål være om byen i like stor grad fremsto som en etnisk koloni gjennom hele den avgrensede perioden for denne studien. Ved inngangen til perioden, i 1880, var lokalsamfunnet i endring, og andelen norskfødte innbyggere var økende. Kildene gir ikke et tydelig svar på hvilket tidspunkt den norskamerikanske etniske gruppen begynte å utgjøre et flertall i byens befolkning, men mot slutten av 1800-tallet var norskamerikanerne en stor majoritet. Den kulturelle innflytelsen gruppen hadde på lokalsamfunnet var sterk allerede i 1870, og denne innflytelsen varte gjennom hele perioden. Samtidig kan akkulturasjonen og den påfølgende overgangen til en mer symbolsk tilknytning til byens norskamerikanske historie også markere en overgang til et lokalsamfunn som i mindre grad skilte seg fra byens omgivelser. Blant annet gjennom årlige feiringer av den norske grunnlovsdagen fra 1920-tallet bevarte byens innbyggere minnet om deres historie som en norskamerikansk etnisk koloni, men i hverdagen var livet i stor grad tilpasset det amerikanske samfunnet. Omtalen av Stoughton som en etnisk koloni passer dermed best som

beskrivelse av lokalsamfunnet rundt år 1900, til tross for byens sterke norskamerikanske preg i hele perioden.

Veien videre

Jeg har med min studie forsøkt å undersøke nye sider ved den norskamerikanske historien. Store mengder interessant forskningslitteratur om migrasjon fra Norge til USA er tidligere publisert, og feltet er mangfoldig med varierte tilnærminger og tematiske interesseområder. Tidligere forskning på norske immigranter i amerikanske småbyer er imidlertid av begrenset omfang, og mine undersøkelser kan inngå i utviklingen av ny innsikt på dette feltet. Studien kan mer konkret bidra til ny innsikt i kulturell utvikling innen en norskamerikansk etnisk koloni. Observasjonene som viser at denne utviklingen fulgte omtrent samme mønster som tilsvarende utvikling i den norskamerikanske etniske gruppen for øvrig er her viktig, samtidig som den årlige markeringen av Norges grunnlovsdag gir stedet en vedvarende forbindelse til byens historie som en norskamerikansk etnisk koloni.

Forskningsfeltet innen norskamerikansk historie er stort, og ny forskning bidrar til å belyse nye sider ved immigrantenes erfaringer i Amerika. En større orientering rundt deres erfaringer i amerikanske småbyer kan gi interessant innsikt i en spennende del av feltet, og videre forskning på småbyer som var preget av den norskamerikanske etniske gruppen kan gi grunnlag for komparative analyser. Det vil også være interessant å sammenligne endringsprosessene i norskamerikanske etniske kolonier med tilsvarende endringer i kolonier tilhørende andre etniske grupper i Amerika. Dette kan vise områder der norskamerikanerne skilte seg fra andre immigrantgrupper, og dermed gi nye bidrag innen amerikansk innvandringshistorie.

Kilder

- “Amerikabrev”, avisen *Valdres*, 07.03.1907, side 1. Hentet fra:
<http://www.nb.no/nbsok/nb/c44dc9923f6e33c863205d60eccae249?index=1#0>.
- Bredesen, Adolph. “Saloonerne maa bort!” (tale presentert i Operahallen, Stoughton, 23.02.1890). Hentet fra
<https://www.nb.no/nbsok/nb/71ae2b63cdc55c89e8fab33567133272?index=1#0> [Lest 16.10.2017].
- *Dagbladet*, 26.03.1889.
- Dahl, T.H. “Saloonforretningen” (tale presentert i Operahallen, Stoughton, 05.01.1890), lest på Wisconsin Historical Society i september 2017.
- Dinsmore, “The Bennett Law”, *Stoughton Courier*, 21.02.1890.
- First Lutheran Church, 150 years anniversary booklet, 2016.
- First Lutheran Church, 75 years anniversary booklet, 1941.
- First Lutheran Church, Femtiaarsfest i Den første lutherske menighed, 1916.
- First Lutheran Church, mikrofilmruller ved arkivet tilhørende menigheten. Disse er ikke merket eller organisert, men ble lest ved Stoughton Public Library i september 2017.
- First Lutheran Church, Our 125th Anniversary, 1991.
- Kaupanger, B. *Stoughton Courier Hub*, 16.05.1991, side 26.
- “Local Laconics”, *Stoughton Courier*, 06.03.1891.
- *Nedenæs Amtstidende*, No. 47, 13.06.1885, side 3.
- “Republican Rally“, *Stoughton Courier*, 17.10.1890, side 5.
- *Review Of Government In Stoughton, Wisconsin, 1868-1968: From Official Records*. Lest på Stoughton Public Library i september 2017.
- *Sons of Norway, Viking Magazine*, mai 1991, side 17.
- *Stoughton Courier*, 03.01.1890.
- *Stoughton Courier*, 04.04.1890.
- *Stoughton Courier*, 10.10.1890.
- *Stoughton Courier*, 17.10.1890.
- *Stoughton Courier Hub*, 15.05.1986.
- “Stoughton once ‘Most Norwegian City in America’”, *Stoughton Courier Hub*, 17.05.2001.

- *Stoughton Weekly Hub*, Volume XXVI, 17.05.1907, side 5.
- Swenson, J. *Stoughton Courier Hub*, 18.12.1980, side 32-33.
- *The Norman*, publisert i Stoughton, Wisconsin, 08.04.1891. Lest ved mikrofilm på Wisconsin Historical Society i september 2017.
- “The Celebration”, *Stoughton Courier*, 23.05.1890, side 5.
- *The Stoughton Courier-Hub*, 06.07.1936.
- *The Stoughton Hub*, side 5, 17.05.1907.
- United States Census Bureau, “Census of Population and Housing, 1850. The Seventh Census of the United States: 1850. Embracing a statistical view of each of the States and Territories, arranged by counties, towns, etc...with an introduction, embracing the aggregate tables for the United States compared with every previous census since 1790” <https://www.census.gov/prod/www/decennial.html>.
- United States Census Bureau, “Census of Population and Housing, 1860. Population of the United States in 1860, comp. from the original returns of the Eighth Census” <https://www.census.gov/prod/www/decennial.html>.
- United States Census Bureau, “Census of Population and Housing, 1870. Volume 1. The statistics of the population of the United States, embracing the tables of race, nationality, sex, selected ages, and occupations. To which are added the statistics of school attendance and illiteracy, of schools, libraries, newspapers, periodicals, churches, pauperism and crime, and of areas, families, and dwellings” <https://www.census.gov/prod/www/decennial.html>.
- United States Census Bureau, “Census of Population and Housing, 1880. Final Reports. Volume 1. Statistics of the Population of the United States” <https://www.census.gov/prod/www/decennial.html>.
- United States Census Bureau, “Census of Population and Housing, 1900. 1900 Census Documents. Volume 1: Population: Population of States and Territories” <https://www.census.gov/prod/www/decennial.html>.
- United States Census Bureau, “Census of Population and Housing, 1920. 1920 Census Documents. Volume 3. Population, 1920. Composition and characteristics of the population by states” <https://www.census.gov/prod/www/decennial.html>.
- United States Census Bureau, “Census of Population and Housing, 1930. 1930 Census Documents. Population. Vol. 1. Number and distribution of inhabitants. Total population for states, counties, and townships or other minor civil divisions; for urban

and rural areas; and for cities and other incorporated places”

<https://www.census.gov/prod/www/decennial.html>.

- United States Census Bureau, “Census of Population and Housing, 1930. 1930 Census Documents. Population. Vol. 3. Reports by states, showing the composition and characteristics of the population for counties, cities, and townships or other minor civil divisions. Part 2. Montana-Wyoming”
<https://www.census.gov/prod/www/decennial.html>.
- “What is Syttende Mai?” *Stoughton Courier-Hub*, 12.05.2011

Litteratur

- Ager, Waldemar. *Paa Veien Til Smeltepotten*. Eau Claire, Wis: Fremad publishing co., 1917.
- Alexander, Martha Lee. "Stoughton, Wisconsin's Syttende Mai Celebration: The Dynamic of a Small-Town American Festival." M.L. Alexander, 1986.
- Barth, Fredrik. *Ethnic Groups and Boundaries: The Social Organization of Culture Difference*. Oslo: Universitetsforlaget, 1969.
- Brøndal, Jørn, and Norwegian-American Historical Association. *Ethnic Leadership and Midwestern Politics: Scandinavian Americans and the Progressive Movement in Wisconsin, 1890-1914*. Northfield, Minn: Norwegian-American Historical Association, 2004.
- Butterfield, C.W., and Western Historical Co. *History of Dane County, Wisconsin ... Preceded by a History of Wisconsin, Statistics of the State, and an Abstract of Its Laws and Constitution and of the Constitution of the United States*. Western Historical Company, 1880.
- Cirenza, Peter. "Melting Pot or Salad Bowl?: Assessing Irish Immigrant Assimilation in Late Nineteenth Century America." ProQuest Dissertations Publishing, 2011.
- Current, Richard N. *Civil War Era, 1848-1873*. History of Wisconsin. Vol. v.2, Madison: Wisconsin Historical Society Press, 2014.
- Dahl, Theodor H. *Den Forenede Kirke: Fred Og Stid, Eller Lidt Foreningshistorie*. Stoughton, Wisconsin: Normannens Trykkeri, 1894.
- Engen, Arnfinn. *Utvandringa, Det Store Oppbrotet*. Vår Nære Fortid. Oslo: Samlaget, 1978.
- Fapso, Richard J. *Norwegians in Wisconsin*. People of Wisconsin. Madison: Wisconsin Historical Society Press, 2001.
- Faragher, John Mack, Mari Jo Buhle, Daniel J. Czitrom and Susan H. Armitage. *Out of Many: A History of the American People*. 7 ed. Vol. 2: Pearson Education Limited, 2013.
- Glazer, Nathan, and Daniel Patrick Moynihan. *Beyond the Melting Pot: The Negroes, Puerto Ricans, Jews, Italians, and Irish of New York City*. Cambridge, Mass: The M.I.T. Press, 1963.

- Hasle Joranger, Terje Mikael. "Lokale Eller Nasjonale Kollektive Identiteter? Etnifisering Og Identitetsbygging Blant Norske Immigranter I Amerika." *Historisk tidsskrift* 89, no. 02 (2010): 223-47.
- Helleland, Botolv, NAHA Noreg, and Norwegian-American Seminar Oslo. *Norsk Språk I Amerika*. Norwegian Language in America. Vol. 3, Oslo: Novus, 1991.
- Homme, Ferd. *Oak Opening: The Story of Stoughton*. Stoughton, Wisconsin: The Stoughton Centennial History Committee, 1947.
- Horverak, Øyvind. "Does Norwegian Alcohol Policy Favour Lower Alcohol Content Beverages? A Historical Overview." *Nordic Studies on Alcohol and Drugs* 29, no. 1 (2012): 7-23.
- Hutchinson, John, and Anthony D. Smith. *Ethnicity*. Oxford Readers. Oxford: Oxford University Press, 1996.
- Lovoll, Odd S. *Det Løfterike Landet*. Oslo: Univ.forl., 1983.
- ———. *Det Løfterike Landet : En Norskamerikansk Historie*. [Rev. utg.]. ed. Oslo: Universitetsforl., 1997.
- ———. *Norske Småbyer På Prærien: En Kulturhistorisk Studie*. Nesbru: Vett & viten, 2005.
- Lovoll, Odd S., and Waldemar Ager. *Cultural Pluralism Versus Assimilation: The Views of Waldemar Ager*. Topical Studies (Norwegian-American Historical Association : Trykt Utg.). Vol. 2, Northfield, Minn: Norwegian-American Historical Association, 1977.
- Lovoll, Odd S., Todd W. Nichol, and Norwegian-American Historical Association. *Norwegians on the Prairie: Ethnicity and the Development of the Country Town*. St. Paul, Minn: Minnesota Historical Society Press, 2006.
- Lovoll, Odd S., Ingrid Semmingsen, Einar Niemi, and institutt Universitetet i Oslo Historisk. *Migrasjon Og Tilpasning: Ingrid Semmingsen, Et Minneseminar*. Tid Og Tanke (Trykt Utg.). Vol. nr 3, Oslo: Historisk institutt, Universitetet i Oslo, 1998.
- Lovoll, Odd S., and Astrid Skår. *Norske Aviser I Amerika*. Norwegian Newspapers in America. Oslo: Scandinavian Academic Press, 2012.
- McCann, Dennis. *The Wisconsin Story: 150 Stories, 150 Years*. Milwaukee, Wisconsin: Milwaukee Journal Sentinel, 1998.
- Melve, Leidulf. *Historie: Historieskriving Frå Antikken Til I Dag*. Oslo: Dreyers forl., 2010.

- Nesbit, Robert C., and William Fletcher Thompson. *Urbanization and Industrialization 1873-1893*. History of Wisconsin. Vol. v.3, Madison: Wisconsin Historical Society Press, 2014.
- Niemi, Einar. "Norsk Emigrasjonsforskning Siden Ingrid Semmingsen: Veien Videre?". *Migrasjon og tilpasning* (1998): [7]-28.
- Nilsson, Svein. *A Chronicler of Immigrant Life: Svein Nilsson's Articles in Billed-Magazin, 1868-1870*. Authors Series (Norwegian-American Historical Association : Trykt Utg.). Vol. 6, Northfield, Minn: Norwegian-American Historical Association, 1982.
- Norlie, Olaf Morgan. *History of the Norwegian People in America*. Minneapolis: Augsburg Publishing House, 1925.
- ———. *Ho Ga Te Me (She Gave to Me.): A Centennial Sketch of Martha Karolina (Juel) Norlie, 1846-1918, a Norwegian-American Pioneer*. Northfield, Minnesota: Eilron Mimeopress, 1946.
- ———. *Norsk Lutherske Menigheter I Amerika 1843-1916: 1*. Vol. 1, Minneapolis, Minn: Augsburg Publishing House, 1918.
- Norman, H., H. Runblom, A.S. Kälve-mark, and L.G. Tedebrand. *Amerika-Emigrationen I Källornas Belysning*. Cikada, 1980.
- Rohne, J. Magnus. *Norwegian American Lutheranism up to 1872*. New York: Macmillan, 1926.
- Schultz, April R. *Ethnicity on Parade: Inventing the Norwegian American through Celebration*. Amherst, Mass: University of Massachusetts Press, 1994.
- Semmingsen, Ingrid. *Veien Mot Vest : [2] : Utvandringen Fra Norge 1865-1915*. Vol. [2], Oslo: Aschehoug, 1950.
- Smith, Alice E., and William Fletcher Thompson. *From Exploration to Statehood*. History of Wisconsin. Vol. v.1, Madison: Wisconsin Historical Society Press, 2014.
- Sollors, W. *Multilingual America: Transnationalism, Ethnicity, and the Languages of American Literature*. NYU Press, 1998.
- Stugu, Ola Svein. *Historie I Bruk*. Utsyn & Innsikt. Oslo: Samlaget, 2008.
- Sunde, Rasmus. "Vikjer Ved Fjorden, Vikjer På Prærien: Ein Demografisk-Komparativ Studie Med Utgangspunkt I Vik I Sogn." Høgskulen i Sogn og Fjordane, 2001.

- Thaler, Peter. *Norwegian Minds, American Dreams: Ethnic Activism among Norwegian-American Intellectuals*. Newark, Del.: University of Delaware Press Associated University Presses, 1998.
- van Bochove, Marianne, Jack Burgers, Amber Geurts, Willem de Koster, and Jeroen van der Waal. "Questioning Ethnic Identity." *Journal of Cross-Cultural Psychology* 46, no. 5 (2015): 652-66.
- Yinger, J. Milton. "Ethnicity." In *Annu. Rev. Sociol.*, 151-80, 1985.
- ———. *Ethnicity: Source of Strength? Source of Conflict?* Suny Series in Ethnicity and Race in American Life. Albany, N.Y: State University of New York Press, 1994.
- Yu, Bin. "Chain Migration Explained: The Power of the Immigration Multiplier." New York, NY, USA: LFB Scholarly Publishing LLC, 2007.
- Zelinsky, Wilbur. *The Enigma of Ethnicity: Another American Dilemma*. Iowa City: Iowa City, US: University of Iowa Press, 2001.
- Øverland, Orm. *Immigrant Minds, American Identities: Making the United States Home, 1870-1930*. Statue of Liberty-Ellis Island Centennial Series. Urbana, Ill: University of Illinois Press, 2000.